

De werkwijze van de ME bij grootschalige ordehandhaving

Martijn van den Brink
Studentnummer: 0073555

Universiteit Twente
Faculteit Management en Bestuur
Opleiding Bedrijfswetenschappen

Apeldoorn, januari 2009

Colofon

Titel:

De werkwijze van de ME bij
grootschalige ordehandhaving

Bacheloropdracht in opdracht van:

Politieacademie Concernlocatie
Oude Apeldoornseweg 41-45
7333 NR Apeldoorn
Tel: 055-5392000

Auteur:

Martijn van den Brink
Opleiding Bedrijfswetenschappen
Universiteit Twente, Nederland

Begeleiders bacheloropdracht:

Dr. J.S. Svensson (Universiteit Twente)
Drs. G.D. Bakker (Universiteit Twente)
Prof dr. O.M.J. Adang (Politieacademie
Apeldoorn)

Datum:

Apeldoorn, januari 2009

Voorwoord

Als student van de Universiteit Twente heb ik ter afsluiting van mijn bachelor Bedrijfswetenschappen een onderzoek gedaan naar de werkwijze van de Mobiele Eenheid (ME) in de afgelopen jaren. Door mijn interesse in politiestudies ben ik in contact gekomen met de Politieacademie in Apeldoorn. De Politieacademie heeft zeven zogenaamde lectoraten ingesteld en elk lectoraat heeft een eigen kenniskring, die bestaat uit een aantal interne en externe deskundigen (www.politieacademie.nl). De lectoraten richten zich op het verbreden van praktisch relevante politiekundige kennis en het versterken van de verbinding tussen theorie, politiepraktijk en politieonderwijs. Daartoe doen de lectoraten onder andere onderzoek voor en met de Politieacademie, de politie, overheid, ketenpartners en kennisinstellingen (www.politieacademie.nl).

Ik bleek de meeste affiniteit te hebben met onderzoeken die door het lectoraat Openbare Orde & Gevaarbeheersing worden uitgevoerd. Vervolgens ben ik in contact gekomen met de lector prof. dr. Otto M.J. Adang en op dat moment was een onderzoeksgroep, verbonden aan het lectoraat, net begonnen met de start van het onderzoek naar de werkwijze van de ME. Omdat er tevens een literatuurstudie aan het onderzoek verbonden was, waar nog geen nadere invulling aan gegeven was, kon de onderzoeksgroep nog wel iemand gebruiken en zodoende kon ik aansluiten bij het onderzoek.

Naar aanleiding van een aantal recente incidenten met openbare ordehandhaving in Nederland, waarbij de Mobiele Eenheid betrokken is geweest, is bezorgdheid ontstaan over de professionaliteit van grootschalig politieoptreden. Die bezorgdheid is vooral gebaseerd op door de Nationale Ombudsman uitgebrachte rapporten in 2006, beide naar aanleiding van gebeurtenissen die in 2002 plaatsvonden. De Nationale Ombudsman, Alex Brenninkmeijer, gaf in het televisieprogramma Buitenhof op 10 september 2006 aan dat de verruwing in de samenleving ook bij de politie speelt en dat “de politie zich in een aantal gevallen schuldig heeft gemaakt aan ‘zinloos geweld’ en een factor was in de geweldspiraal”. In het programma wordt er dan ook de vraag gesteld of politieagenten niet te makkelijk doorslaan in het geweldgebruik. Brenninkmeijer vindt dat politieagenten zich moeten kunnen beschermen, maar dat ze hun werk zo goed moeten doen dat ze niet in situaties terecht komen waarbij geweld nodig is. “Hooligans maken het de politie erg moeilijk, maar van de politie mag je professionaliteit verwachten” (Brenninkmeijer, 2006). Deze harde uitspraken roepen de vraag op of de gebeurtenissen waaraan de Nationale Ombudsman refereert deel uitmaken van een patroon van ‘structureel incidentalisme’, waarbij de professionaliteit van de openbare orde handhaving in het geding is. Incidenten zijn steeds weer aanleiding om die professionaliteit ter discussie te stellen (Adang, 2005, p. 19). En zo hoort het ook, want ‘incidenten’ staan zelden op zich. Bij incidenten komen vaak structurele tekortkomingen aan het licht. En een professionele organisatie is erop gebrand tekortkomingen te onderkennen en te verbeteren, liefst voordat ze tot incidenten leiden (Adang, 2005, pp. 19-20).

Het Programma Politie en Wetenschap heeft opdracht gegeven voor een verkennend onderzoek naar de achtergronden en mogelijke verklaringen voor een aantal recente incidenten rond grootschalig politieoptreden naar aanleiding van ordeproblemen. Voor dit onderzoek is nog geen wetenschappelijke basis gelegd. Bovendien moet het onderzoek aangeven in hoeverre deze incidenten en de wijze van politieoptreden aanleiding zijn voor nadere en meer diepgaande bezinning op de grootschalige ordehandhaving door de politie en meer in het bijzonder de organisatie en strategieën van ME-inzet. De onderzoeksgroep heeft hierover een onderzoeksrapport uitgebracht waarvan er ook aantal zaken zijn overgenomen voor dit onderzoek, dit wordt in de tekst nader aangegeven met de bron ‘Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008’.

De onderzoeksgroep die verbonden is aan dit onderzoek bestaat (inclusief mijzelf) uit zeven leden. Ik richt mij in dit onderzoek op de achtergronden van en mogelijke verklaringen voor een aantal recente incidenten rond grootschalig politieoptreden bij ordeproblemen. Door veranderingen in de maatschappij en de snelle ontwikkeling van de technologie kan de ME met nieuwe situaties en omstandigheden in aanraking komen. Het is essentieel om te weten of de ME hierop kan inspelen, omdat deze nieuwe situaties en omstandigheden mogelijk een gevaar vormen voor de openbare orde en Mobiele Eenheid zelf.

Vanuit de Universiteit Twente ben ik begeleid door dr. J.S. Svensson, universitair docent in de sociologie, en drs. G.D. Bakker, onderzoekster aan het Internationaal Politie Instituut Twente (IPIT). Dr. Svensson is bij dit onderzoek mijn examinerator geweest en drs. Bakker heeft gefungeerd als meezeer. Mijn externe begeleider bij deze scriptie was prof. dr. O.M.J. Adang, hij is als lector Openbare Orde & Gevaarbeheersing verbonden aan de Politieacademie te Apeldoorn. Bij deze wil ik de heren Svensson en Adang alsmede mevrouw Bakker bedanken voor hun begeleiding tijdens het onderzoeksproces.

Martijn van den Brink
Apeldoorn, december 2008

Managementsamenvatting

De laatste jaren is er op een aantal ME-optredens bij grootschalige ordehandhaving kritiek geuit. Die kritiek zou van incidentele aard kunnen zijn, maar het kan ook duiden op een structurele tekortkoming in de werkwijze van de ME. Dit onderzoek concentreert zich op de werkwijze van de ME in Nederland in de periode 2002 t/m 2007 en bovendien worden de uitkomsten gerelateerd aan de manier van bedrijfsvoering. De centrale vraag in dit onderzoek luidt: *Duidt de kritiek die de afgelopen jaren is geuit bij een aantal optredens van de Mobiele Eenheid op incidentele of op structurele tekortkomingen in de werkwijze van de ME en hoe kan de ME daar op inspelen om in de toekomst betere resultaten te bereiken?*

Als gekeken wordt naar verschillende theoretische beschouwingen over de werkwijze van de ME bij grootschalige ordehandhaving, komen verschillende ‘good practices’ naar voren. Uitgangspunt daarbij is wel dat er bij mensen in een menigte of massa geen sprake is van irrationaliteit of gewetenloosheid, maar dat zij wel degelijk voor rede vatbaar zijn en zijn te beïnvloeden. De nadruk dient vooral te liggen op preventie, agenten dienen vriendelijk te zijn waar het kan en streng waar het moet. Er komen een aantal facetten naar voren die bepalend zijn in hoeverre de werkwijze goed verloopt. Zo is goede communicatie een belangrijk facet om escalatie te voorkomen. Een juiste bejegeningwijze van burgers, goede samenwerking met andere actoren en goede onderlinge communicatie zijn hierbij onmisbaar. Verder komt naar voren dat het gebruik van snelle/korte interventies, juiste differentiatie en het gebruik van gepaste (geweld)middelen essentiële facetten zijn. Tijdens een optreden dienen agenten de situatie juist te kunnen inschatten, te beschikken over de benodigde vaardigheden en zich altijd rekenschap te geven van ongewenste neveneffecten die kunnen optreden. Bovendien is het gebruik van evaluaties een onmisbare schakel in het geheel, waarbij het naast vastlegging en uitwisseling van informatie van belang is dat leermomenten ontstaan om toekomstige optredens (nog) beter te laten verlopen.

Wanneer de optredens onder de loep worden genomen waarbij kritiek is geuit op de ME, valt op dat de facetten differentiatie en geweldgebruik vaak een reden zijn voor kritiek. Ook gebrekkige of onjuiste communicatie wordt meermalen genoemd als kritiek op een ME-optreden. Daarbij gaat het vaak mis op het punt van samenwerking met andere actoren. Een gebrek aan snelle/korte interventies lijkt relatief gezien niet vaak reden te zijn voor kritiek. Over elk facet zijn er afwisselend positieve en negatieve oordelen. Het blijkt dat er geen enkel facet is dat telkens goed of telkens fout wordt uitgevoerd.

Geconcludeerd kan worden dat de facetten binnen de werkwijze van de ME niet consequent worden uitgevoerd. Er is echter niet één facet van de werkwijze aan te wijzen waarin structureel tekortgeschoten wordt door ME'ers. Het is zeer waarschijnlijk dat gebruik en toepassing van evaluaties niet of nauwelijks gebeurd. Dat wordt gestaafd door het feit dat er op de vraag aan de regio's om evaluatierapporten op te sturen nauwelijks respons kwam. Binnen de ME-organisatie lijkt het meest gepast om evaluaties in eerste instantie te gebruiken in de vorm van advies. De participatieve stijl lijkt hier het beste bij aan te sluiten om zo gezamenlijk tot betere resultaten te komen. Wederzijdse beïnvloeding tussen hogere en lagere niveaus speelt hierbij een belangrijke rol.

Met betrekking tot de bedrijfsvoering lijkt functionele decentralisatie het beste te werken. Dat betekent dat een bepaalde mate van centralisatie op een bepaald functioneel gebied en decentralisatie op een ander gebied het beste werkt. Zo lijkt de verbale en non-verbale communicatie naar burgers toe het beste te kunnen geschieden volgens vaste procedures en regels. Daarmee is de kans op afwijkend gedrag van agenten het minst groot en wordt het beeld van zichtbare politie vergroot. De onderlinge communicatie en samenwerking met andere actoren tijdens een optreden, dient de verantwoording te zijn voor agenten zelf. Met behulp van goede apparatuur dienen ze relevante informatie uit te wisselen met collega's en partners. Interventies dienen kort en snel te gebeuren en agenten ter plaatse hebben het beste zicht op de situatie. Met behulp van benodigde middelen dienen agenten zelf in te grijpen waar het nodig is. Op het punt van differentiëren lijken agenten zelf ook het beste te kunnen bepalen wie er schuldig is en wie niet. De beslissing om te chargeren en over te gaan tot zwaardere geweldmiddelen lijkt het beste gecentraliseerd te kunnen worden. Die verantwoordelijkheid kan het beste bij mensen hoger in de organisatie liggen, omdat agenten op dat moment onder leiding in een team dienen te fungeren.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Managementsamenvatting.....	4
Hoofdstuk 1. Inleiding.....	7
Probleemstelling.....	7
Onderzoeksvragen.....	7
Relevantie.....	7
Hoofdstuk 2. Methoden en data.....	9
Onderzoeksstrategie.....	9
Onderzoeksmethoden.....	9
Hoofdstuk 3. Theorie over de werkwijze van de ME bij een optreden.....	11
Menigtegedrag.....	11
Communicatie.....	12
Bejegeningwijze.....	13
Samenwerking met andere actoren.....	13
Onderlinge communicatie.....	14
Interventie.....	14
Differentiatie.....	15
Gepaste (geweld)middelen.....	15
Inschatten situatie.....	16
Benodigde vaardigheden.....	16
Evaluatie.....	17
Neveneffecten.....	17
Conclusie.....	18
Hoofdstuk 4. Werkwijze van de ME bij gevallen waarbij kritiek werd geuit.....	20
ME-bijeenkomsten: de mening van experts.....	20
Optredens Mobiele Eenheid 2002 t/m 2007.....	22
Casus Vitesse – FC Den Bosch, 2002.....	23
Casus Ajax – Feyenoord, 2002.....	24
Casus Ajax – Utrecht, 2002.....	24
Casus huldiging NEC, 2003.....	24
Casus Ajax – Club Brugge, 2003.....	26
Casus ADO Den Haag – Ajax, 2003.....	26
Casus Vitesse – SC Heerenveen, 2004.....	27
Casus Ajax – NEC, 2004.....	27
Casus woonwagenkamp Vinkenslag, 2004.....	27
Casus Jong Ajax – Jong Feyenoord, 2004.....	28
Casus woonwagenkamp Beilen, 2004.....	28
Casus NAC – FC Groningen, 2005.....	29
Casus Feyenoord – Ajax, 2005.....	30
Casus RMS-demonstratie, 2005.....	31
Casus jaarwisseling Bruchem, 2006.....	33
Casus bosbezetting Schinveld, 2006.....	33
Casus Ajax – Roda JC, 2006.....	34
Casus Feyenoord – Ajax, 2006.....	34
Casus Oranjefeesten Pijnacker, 2006.....	35
Casus jaarwisseling Voorschoten, 2007.....	37
Casus wijk Ondiep, 2007.....	37

Casus scholierenprotesten, 2007.....	38
Casus jaarwisseling Rozenburg, 2008.....	39
Algemene bevindingen.....	41
Conclusie.....	43
Hoofdstuk 5. Boeken van structureel (nog) betere resultaten.....	45
Wijze van bejegenen van werknemers.....	45
Gebruik van evaluaties.....	46
Hoofdstuk 6. Conclusie.....	49
Literatuur.....	51
Bijlage 1. Inzet Mobiele Eenheden 2002 t/m 2007.....	53
Bijlage 2. Overige incidenten 2002 t/m 2007.....	54
Bijlage 3. Reflectieverslag.....	56

1. Inleiding

1.1. Probleemstelling

De afgelopen jaren is er een aantal optredens van de ME geweest, waarop kritiek is ontstaan. Die kritiek op verschillende optredens van de ME zou op zichzelf kunnen staan, maar het kan ook zo zijn dat het duidt op een structurele tekortkoming in de werkwijze van de ME. Het is de vraag of grootschalige optredens waarbij de hantering van het geweldsmonopolie bij de openbare ordehandhaving ter discussie staat, echt op zichzelf staan of dat er sprake is van een trend waarbij de wijze van openbare ordehandhaving in het algemeen en de werkwijze van Mobiele Eenheden in het bijzonder minder goed past bij de situaties waarin zij heden ten dage optreden. Bovendien is het daarbij interessant om te kijken naar een passende bedrijfsvoering om in de toekomst (nog) betere resultaten te bereiken. De probleemstelling in dit onderzoek luidt dan ook als volgt:

Duidt de kritiek die de afgelopen jaren is geuit bij een aantal optredens van de Mobiele Eenheid op incidentele of op structurele tekortkomingen in de werkwijze van de ME en hoe kan de ME daar op inspelen om in de toekomst betere resultaten te bereiken?

Bovenstaande probleemstelling wordt opgesplitst in de volgende drie onderzoeksvragen:

- *Wat is vanuit de theorie gezien een goede werkwijze bij ME-optredens?*
- *In hoeverre was, in gevallen waarbij kritiek werd geuit, sprake van een goede werkwijze?*
- *Hoe kan de ME zorgen dat er structureel (nog) betere resultaten geboekt worden?*

Bij de eerste onderzoeksvraag ga ik nader in op de vraag wat vanuit de theorie gezien een goede werkwijze zou zijn voor de ME om openbare orde te handhaven en te herstellen. De wijze zoals het er in de praktijk aan toe gaat kan dan namelijk worden gespiegeld aan bepaalde *good practices* die in de theorie beschreven worden. Bij mijn tweede onderzoeksvraag wordt gekeken naar de werkwijze van de ME in de praktijk en naar de kritiek die geuit is bij die werkwijze. Ik zal verklaringen zoeken voor de kritiek die de afgelopen jaren is ontstaan en mogelijke discrepanties tussen theorie en praktijk belichten. De derde onderzoeksvraag geeft inzicht hoe de bedrijfsvoering van de ME het beste lijkt te kunnen worden ingevuld, gegeven de informatie uit voorgaande hoofdstukken. Hierbij wordt nader ingegaan op de wijze van bejegenen van werknemers en op welke manier evaluaties het beste kunnen worden gebruikt.

In dit onderzoek gaat het alleen over ME-optredens binnen Nederland. Wanneer er over ME-optredens wordt gesproken, gaat het uitsluitend over het optreden van de Mobiele Eenheid in Nederland. Met de term ‘incidenten’ worden ME-optredens bedoeld bij openbare ordeverstoringen. Met de werkwijze van de ME wordt gerefereerd aan inzetstrategieën, tactieken en bejegening die de ME toepast gedurende een optreden. Dit onderzoek richt zich uitsluitend op de incidenten in de periode 2002 t/m 2007.

1.2. Relevantie

Geurts (1999) beschrijft de maatschappelijke relevantie van het onderzoek als “het nut van de resultaten van het onderzoek voor de opdrachtgever en eventueel voor de maatschappij in zijn algemeenheid” (Geurts, 1999, p. 133). In de loop der jaren is er pas geleidelijk aandacht gekomen voor het ontwikkelen van vernieuwende aanpakken en het identificeren van goede werkwijzen. Wetenschappers houden zich pas sinds kort bezig met de dynamiek van de groepsprocessen tussen politie en burgers, en binnen de politie lijken de ervaringen steeds weer weg te zakken (Adang, 2005, p. 27). Een veelvoorkomende reactie is dat er na incidenten in een soort reflex wordt geroepen om een harde aanpak. Gezagsdragers, politici en columnisten roepen dan het hardst dat het niet meer mag gebeuren en dat er harde maatregelen getroffen moeten worden (Adang, 2005, p. 82). Echter bovenstaand hebben we kunnen zien dat die harde aanpak ook kan leiden tot ‘zinloos geweld’. Het is daarom van belang om te kijken wat nu een goede werkwijze voor de ME is om in potentiële conflictsituaties op te treden.

Het is essentieel voor de politie om te weten of de kritiek die is geuit bij een aantal optredens van de ME van incidentele aard is of dat er een patroon is te ontdekken in de vorm van ‘structureel incidentalisme’, dat wijst op een tekortkoming van de politieaanpak van openbare ordeproblemen. De

politie is namelijk degene die dient te voorkomen dat burgers elkaar te lijf gaan. Zij oefent het geweldsmonopolie van de overheid uit om de burgers bescherming te bieden, de maatschappij is zodoende gebaat bij een accurate werkwijze van de politie bij grootschalige ordehandhaving. Bovendien kunnen de uitkomsten hiervan in een breder kader worden bekeken waarbij er nader wordt ingegaan op de wijze van bedrijfsvoering. Hierbij wordt dieper ingegaan op de vraag wat nu passend is bij de uitkomsten als het gaat om het aansturen van het personeel

Beantwoording van de probleemstelling is extra van belang in het licht van de wens van de Raad van Hoofdcommissarissen om te komen tot een “fundamentele heroriëntatie” op de Mobiele Eenheden, die een belangrijke rol spelen bij relbestrijding en ordehandhaving (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Aanleiding voor het initiatief van de Raad is de constatering dat het basisconcept van de huidige ME-organisatie sinds de jaren '80 van de vorige eeuw niet wezenlijk veranderd is en de Raad zich afvraagt of de (Nederlandse) ME voldoende toegerust is voor geweldsuitbarstingen zoals in de Parijse voorsteden (november 2005) en zoals in Rotterdam rond een wedstrijd tussen Feyenoord en Ajax (april 2005) (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008).

De wetenschappelijke relevantie is volgens Geurts (1999) “het nut van de resultaten van het onderzoek voor de wetenschap” (Geurts, 1999, p. 133). Voor de wetenschap staat het descriptieve belang voorop. Doel is namelijk het beschrijven van de werkwijze van de ME zoals dat uit recente theorie en praktijk is terug te vinden. Het resultaat hiervan biedt mogelijk nieuwe inzichten van theorieën en feiten voor de korpsen binnen Nederland over de juiste werkwijze bij een ME-optreden.

2. Methoden en data

2.1. Onderzoeksstrategie

Aangezien er twee soorten vraagstellingen in de probleemstelling staan, hebben we ook te maken met twee soorten problemen. Ten eerste betreft het een zogenaamde 'wat-vraag', dat wijst op een beschrijvend onderzoek (Geurts, 1999, p. 29). In het onderzoek ligt de nadruk op de uitwerking van begrippen en het vaststellen van feiten. Ten tweede betreft het een 'hoe-vraag' en dat impliceert dat we ook te maken hebben met een ontwerpprobleem (Geurts, 1999, p. 35). Bij de derde onderzoeksvraag ga ik dan ook nader in op de vraag welk type bedrijfsvoering passend lijkt te zijn gegeven de informatie uit recente theorie en praktijk.

De onderzoeksstrategie richt zich op recente theorie en praktijk waarin inzicht wordt gegeven over grootschalig politieoptreden bij potentieel gevaarlijke situaties. Het theoretische gedeelte bestaat uit vier boeken die verschillende invalshoeken geven en vrij uitputtend zijn in relatie tot dit onderzoeksonderwerp. De relevante theorie wordt vervolgens gekoppeld aan openbare orde incidenten in Nederland in de periode 2002 t/m 2007. Bovendien wordt gekeken naar een passende bedrijfsvoering op basis van de verzamelde gegevens. Daarbij worden twee boeken als theoretische basis gebruikt, waarin nader wordt ingegaan op organisatie-theorieën. In dit onderzoek zijn de volgende onderzoeksmethoden toegepast:

- Literatuurstudie op basis van vier boeken over politieoptreden bij openbare ordehandhaving en op basis van twee boeken over organisatie-theorie
- Een kwalitatieve documentanalyse op basis van beschikbare interne en externe onderzoeken, interviews, evaluaties en rapporten
- Twee groepsinterviews/expertbijeenkomsten met betrokkenen bij grootschalig politieoptreden (zoals commandanten ME, commandanten grootschalig en bijzonder optreden, districtscommandanten, docenten, onderzoekers, maar ook andere actoren) met betrekking tot inzetstrategieën, tactieken en bejegeningwijzen en de wijze waarop geleerd wordt van recente ervaringen

2.2. Onderzoeksmethoden

Zoals bovenstaand beschreven, zijn er drie verschillende onderzoeksmethoden gebruikt om aan relevante informatie te komen over de probleemstelling. Ten eerste is er de literatuurstudie. De vier boeken over politieoptreden bij openbare ordehandhaving geven een inzicht in de manier waarop potentieel gevaarlijke situaties gecontroleerd kunnen worden. Adang (2005) wil een bijdrage leveren aan de zo noodzakelijke wisselwerking tussen theorie, praktijk en opleiding waar het gaat om de strategische aanpak van risico-evenementen, zoals demonstraties en voetbalwedstrijden. Waddington (2007) tracht te beschrijven en te verklaren hoe de politie op gevallen van openbare orde reageert, rekening houdend met variaties in hun strategieën en tactieken en gericht op het verminderen van een potentieel escalerende situatie. Stott & Pearson (2007) geven inzicht in menigtegedrag, voetbalgerelateerde rellen en strategische en tactische aspecten van de politieke reacties op de openbare orde. Della Porta, Peterson & Reiter (2006) bieden een overzicht van strategische en tactische vraagstukken waarmee de politie te maken heeft bij massale demonstraties. Verder staat er in de twee boeken van Simon (1997) en Jaffee (2001) beschreven wat de rol is van organisatie-theorieën en op welke wijze ze kunnen worden toegepast.

Ten tweede is er een documentanalyse gedaan. Ten behoeve van de documentanalyse is korpsen gevraagd om een aantal evaluaties of rapportages naar aanleiding van klachten op te sturen, evenals een voorbeeld van een goede werkwijze in relatie tot grootschalige ordehandhaving. Van drie korpsen (Amsterdam-Amstelland, Haaglanden en Drenthe) is relevante informatie ontvangen. Aanvullend is gezocht naar openbare onderzoekspublicaties, evaluatierapporten en klachten-onderzoeken van gebeurtenissen die hebben plaatsgevonden in de periode 2002 – 2007, zoals rapporten van de Nationale Ombudsman of het Auditteam voetbalvandalisme. De gevonden incidenten variëren van voetbalgerelateerde incidenten, ongeregelheden in een buurt of wijk, incidenten rond een evenement tot incidenten rond een protestactie/demonstratie. Door de andere leden van de onderzoeksgroep zijn vijf casussen geselecteerd om nader te analyseren. Ook die uitkomsten zal ik meenemen in dit onderzoek.

Tenslotte heb ik deelgenomen aan twee ‘expertbijeenkomsten’ waarbij in subgroepen een aantal vragen zijn besproken en plenair is gediscussieerd aan de hand van de antwoorden op de vragen en een stelling. Beide keren ben ik als notulist van een subgroep opgetreden en heb ik gedurende de bijeenkomsten geobserveerd en notities gemaakt van relevante informatie voor mijn onderzoek. De bijeenkomsten waren nuttig voor mijn onderzoek, omdat er discussies werden gevoerd over verschillende aspecten van een ME-optreden. Het delen van ervaringen uit de praktijk stond centraal tijdens de bijeenkomsten. Bovendien kwamen daarbij verschillende inzichten naar voren omdat er zowel een bijeenkomst met ‘internen’ als ‘externen’ was over de werkwijze van de ME. Vragen waarover o.a. tijdens beide bijeenkomsten gediscussieerd is: Wat moet de ME kunnen (qua inzetmogelijkheden) en kan de ME dat goed? Wat is het sterkste punt en wat is het zwakste punt van de ME? Leert de ME van goede en van slechte optredens?, en wat moet volgens jou meer aandacht krijgen bij de ME?

De eerste bijeenkomst was met Algemeen Commandanten en Chefs Ordehandhaving van SGB0's (Staf Grootchalig en Bijzonder Optreden) en Groeps-, Sectie-, Pelotons- en Compagniescommandanten ME. Deze bijeenkomst vond plaats op 17 april 2008 bij de politieacademie in Apeldoorn. De samenstelling was zo dat er vanuit verschillende regio's afgevaardigden waren en dat zowel regio's met weinig inzetten van ME als regio's met veel inzetten vertegenwoordigd waren. Deze bijeenkomst zal in dit rapport kortweg de ‘expertbijeenkomst met ME-commandanten’ genoemd worden. De tweede bijeenkomst was met een aantal deskundige actoren, die zowel in de voorbereiding, tijdens het optreden, als na afloop tijdens de herstel- of evaluatie-/onderzoeksfase, betrokken zijn bij grootchalig optreden van de ME. Voor deze bijeenkomst waren uitgenodigd een burgemeester, algemeen commandanten grootchalig optreden, chefs informatie grootchalig optreden, spotters en wijkagenten, KLPD als ondersteuning, politie-evaluatoren, onderzoekers en een vertegenwoordiger van de Nationale Ombudsman. De bijeenkomst vond plaats op 25 juni 2008 bij de politieacademie in Apeldoorn. In het vervolg zal deze bijeenkomst de ‘expertbijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME’ genoemd worden.

3. Theorie over de werkwijze van de ME bij een optreden

Voor de aanpak van risico-evenementen geeft het begrip 'crowd-management' (Fruin, 1993) goed weer waar het om gaat: de systematische planning voor en het sturing geven aan het ordelijke verloop van gebeurtenissen waarbij grote aantallen mensen verzameld zijn (Adang, 2005, p. 15). Om de ontwikkeling van de veiligheid van het publiek te bevorderen, is crowd-management volgens Adang (2005) altijd noodzakelijk bij gelegenheden waar zich grotere groepen mensen verzamelen.

Riot control (het neerslaan of bestrijden van rellen) is in feite de traditionele vorm van openbare ordehandhaving, waarbij opgetreden wordt tegen verstoringen van de openbare orde en met behulp van geweld getracht wordt een situatie die niet meer onder controle is weer onder controle te brengen (Adang, 2005, p. 15). Della Porta, Peterson & Reiter spreken bij deze vorm van openbare handhaving over de 'escalated force'. Er is eenzijdige aandacht voor repressie en voor een meer confrontatiegerichte manier om rellen te bestrijden (della Porta, Peterson & Reiter, 2006, p. 115). De stijl van ordehandhaving is reactief en oplossingen worden vaak gezocht in (geweld)middelen en bevoegdheden. Moderne openbare ordehandhavers doen aan 'public order-management', dat veel verder gaat dan het bestrijden van rellen en gedefinieerd kan worden als "de systematische planning voor en het sturing geven aan gebeurtenissen in het publieke domein waarbij risico's voor verstoring van de openbare orde bestaan, ongeacht het aantal mensen dat zich verzamelt" (Adang, 2005, p. 15). Deze stijl is preventief en della Porta, Peterson & Reiter spreken bij deze vorm over een 'negotiated management' benadering. Er is meer aandacht voor de handhaving van mensenrechten en toepassing van principes van 'community policing' (della Porta, Peterson & Reiter, 2006, p. 115).

Het begrip 'openbare orde' wordt in de praktijk vooral geassocieerd met de kans op het optreden van geweld. Ook als er geen of nauwelijks geweldsrisico's zijn, kan in mensenmassa's de publiekveiligheid in het geding zijn. Crowd-management is daarom altijd een onderdeel van public order-management in gevallen dat zich grotere groepen mensen verzamelen. Het is belangrijk te beseffen dat het uitgangspunt van public order-management en crowd-management altijd 'orde' is en niet de verstoring van de orde (Adang, 2005, p. 15).

Uitgangspunt van gevaarbeheersing is dat er waar mensen met elkaar samenleven sprake is van belangentegenstellingen, risico's en potentieel gevaarlijke situaties (Adang, 2005, p. 16). De vraag hierbij is hoe zorgen we ervoor dat het bij een potentieel gevaarlijke situatie blijft? Er is behoefte aan meer inzicht in good practices: probleemoplossende werkwijzen die bijdragen aan een veilige en verantwoorde afhandeling van potentieel gevaarlijke of onveilige situaties (Adang, 2005, p. 16).

Het gedrag van mensen is een belangrijke factor of een potentieel gevaarlijke of onveilige situatie wel of niet uit de hand loopt. Om te zorgen dat situaties niet escaleren zou het verklaren van het gedrag van mensen in een menigte erg nuttig zijn om daar vervolgens op in te kunnen spelen. Er bestaan hier echter verschillende theorieën over waar ik in het vervolg van dit hoofdstuk nader op in zal gaan.

3.1. Menigtegedrag

Volgens diverse sociaal-psychologische theorieën verliezen mensen in een menigte hun 'zelfbewustzijn' en vervallen gebruikelijke morele remmen en beperkingen. In navolging van Le Bon (1895) werd en wordt vaak verondersteld dat in een menigte of massa van rationaliteit geen sprake meer is, maar juist van een (primitieve) neiging om te doen wat anderen doen (Adang, 2005, p. 24 & Waddington et al., 2007, p. 38). Onderdrukte verlangens komen tot uiting in gedrag. Er is sprake van een transformatie: mensen veranderen en vertonen ander gedrag enkel als gevolg van het feit dat ze onderdeel zijn van een menigte (Adang, 2005, p. 25). De zogenaamde de-individuatietheorie van Zimbardo wordt in dat verband regelmatig aangehaald. Volgens deze theorie leiden de opwinding en de anonimiteit van het deel uitmaken van een groep tot ongeremd gedrag, waarbij de normale beperkingen die mensen zich opleggen verloren gaan (Adang, 2005, p. 25). Dit betekent dat de individualiteit verloren gaat en dat individuen bijzonder gevoelig worden voor suggesties en aansporingen van 'leiders'.

Volgens Adang (2005), Waddington (2007) en della Porta et al. (2006) zijn theorieën over irrationaliteit als gevolg van het deel uitmaken van een menigte of massa niet houdbaar en is dat beseft ook in de wetenschap doorgedrongen (Adang, 2005, p. 25 & Waddington, 2007, p. 38 & della Porta et

al., 2006, pp. 176-177). In allerlei collectieve situaties gedragen mensen zich helemaal niet uniform, irrationeel en primitief. Reichers (1984) studie laat zien dat menigtedeelname de normen van andere individuen juist heel koel aanschouwen en deze niet zomaar gewetenloos overnemen (Waddington, 2007, p. 38).

De gang van zaken bij grootschalige ordeverstoringen is volgens Adang et al. (2005) veel beter verklaarbaar door de zogenaamde 'sociale identiteit'. Mensen maken deel uit van een groot aantal sociale verbanden (gezin, familie, buurt, werk, vereniging enz.) en beschikken over een groot aantal 'sociale identiteiten' (Adang, 2005, p. 26). De sociale identiteit wordt niet alleen bepaald door wie tot de groep behoren, maar zeker ook door wie *niet* tot de groep behoren. Een specifieke sociale identiteit wordt geactiveerd wanneer een individu zich bevindt in één van de groepen waarvan hij lid is (Adang, 2005, p. 26 & Waddington, 2007, pp. 55-57). De sociale identiteit wordt belangrijker naarmate de betreffende groep belangrijker is voor het individu. Wanneer de sociale identiteit wordt geactiveerd, neemt het individu de normen van de betreffende groep aan en zal hij een grotere neiging hebben daarnaar te handelen (Adang, 2005, p. 26 & Waddington, 2007, pp. 55-57). Door te kijken naar wat anderen doen, die gezien worden als horend bij de groep, ontstaan normen. Deze normen vormen daarmee een weerspiegeling van de normen van een sociale categorie. Het resulterende gedrag is niet ongericht, zoals in klassieke theorieën van massagedrag verondersteld wordt, maar het is gebonden aan de normen van de groep. Sociale identiteit is de psychologische basis voor collectieve actie. Deze theorie over het gedrag van een menigte is door Steve Reicher al in de jaren '80 voortgebracht (Stott & Pearson, 2007, p. 61).

Juridisch gezien is de theorie over sociale identiteiten natuurlijk veel bruikbaar dan de theorie over de irrationaliteit in een menigte. Bij het leggen van verantwoordelijkheid is het van belang dat er wel degelijk sprake is geweest van enige rationaliteit en zelfbewustzijn. Zonder die aanwezigheid wordt het juridisch vervolgen van iemand immers vrijwel onmogelijk. Het aannemen van die theorie zou vanuit juridisch oogpunt dan ook veel logischer en begrijpelijker zijn.

Bovendien zijn theorieën vaak politiek van aard. De wijze van verklaren gaat vaak uit van een linkse benadering (Le Bon) of een rechtse benadering (Reicher) om een bepaald fenomeen uit te leggen. Ook bij de theorieën over menigtegedrag valt op te maken dat de ene zich meer richt op de bescherming van het individu en de ander juist uitgaat van de eigen verantwoording van het individu. Verschillen in politieke opvattingen kunnen daarom een verklaring zijn voor (fundamentele) verschillen in theorieën over hetzelfde fenomeen. Het is daarom altijd de vraag vanuit welk oogpunt een theorie ontwikkeld is en in hoeverre een theorie correspondeert met de werkelijkheid. Voor de theorie van Le Bon biedt eigenlijk alleen gebruik van geweld een oplossing voor de bestrijding van rellen, maar daarbij ligt het gevaar van 'zinloos geweld' op de loer en dat is al enkele malen het geval geweest, getuige de rapporten van de Nationale Ombudsman. Bij de 'sociale identiteitstheorie' ontstaan er echter meerdere aanknopingspunten voor politieoptreden die kunnen bijdragen aan handhaving van de openbare orde.

3.2. Communicatie

Eén van die aanknopingspunten is een goede communicatie van de ME naar burgers toe, met andere betrokken actoren en onderling. Grote mensenmassa's zijn het moeilijkst te beheersen, vanwege de mogelijkheden die er zijn voor geweldplegers om anoniem te blijven en daardoor minder risico lopen en vanwege de kans dat er steeds meer mensen mee gaan doen aan de ongeregelde heden (Adang, 2005, p. 82). Er kan uit het niets een klassieke confrontatie ontstaan, er ontstaat dan ineens een situatie van 'wij' tegen 'zij'.

Volgens Adang (2005) speelt ironisch genoeg politieel gebruik van geweld om de orde te handhaven de relschoppers in de kaart (Adang, 2005, p. 82). Dan blijkt dat de politie in feite weinig mogelijkheden heeft om eenmaal begonnen rellen te stoppen. Daar staat tegenover dat de politie wel veel kan doen om rellen te voorkomen. Dit kan namelijk door te investeren in het verzamelen van informatie, door potentiële geweldplegers te leren kennen en door het zo groot mogelijk maken van de pakkans (Adang, 2005, p. 82). Volgens Adang (2005) zijn bij massale evenementen in het verleden successen geboekt als de politie optrad op basis van grondige informatie vooraf, aangevuld met intensieve waarnemingen op de dag zelf.

Door betrokkenen te benaderen en aansluiting te zoeken bij de perspectieven en motieven kan door middel van communicatie, bemiddeling en onderhandeling escalatie voorkomen worden (Adang, 2005, p. 27). Er vanuit gaan dat relschoppers niet voor rede vatbaar zijn en daardoor eenzijdig richten

op bestrijden van rellen is volgens Adang et al. (2005) een verkeerd uitgangspunt. Otten et al. (2001) geven aan dat het falen van de politie in het communiceren en het uitleggen van hun acties tegenover het publiek, vooral op een ontvankelijke manier, vaak de belangrijkste factor is voor de escalatie van een rel (Waddington, 2007, p. 59). Ook della Porta & Reiter et al. zijn voorstander van de nadruk die de politie moet leggen op onderhandeling en communicatie met de menigte. Zij geven aan dat hoe meer nadruk je legt op onderhandeling en communicatie, hoe minder de kans op geweldsescalatie (Waddington, 2007, p. 59).

De politieaanpak dient vriendelijk maar streng te zijn, uitgaande van preventie en in eerste instantie niet gericht op repressie. Het accent zou moeten liggen op het werk van normale agenten in normaal uniform en niet op de Mobiele Eenheden (Adang, 2005, p. 89). Dit impliceert in eerste instantie een optreden van de Mobiele Eenheid in de vorm van 'platte pet' en indien noodzakelijk pas in de vorm van 'volledige uitrusting' (della Porta, Peterson & Reiter, 2006, p. 95).

3.2.1. Bejegeningwijze

Sleutelement in de vriendelijke maar strenge 'laagprofielaanpak' is de zichtbare aanwezigheid van agenten in koppels of kleine groepjes, die toegankelijk zijn voor en actief contact leggen met burgers (Adang, 2005, p. 90). Positieve interactie is het uitgangspunt. Agenten zijn verspreid over strategische punten en ter vergroting van de aanspreekbaarheid dienen surveillances plaats te vinden in dagelijks tenue. Een uitrusting met helm, schild en lange wapenstok kan eerder een bepaalde agressie opwekken en is bovendien niet erg toegankelijk om actief contact te leggen met burgers. Simpel en eenduidig gebruik van kleding en uitrusting, bijvoorbeeld de hesje-petcombi, vergroot het beeld van zichtbare politie (Adang, 2005, p. 93). Die ingrediënten vormen de uiterlijke kenmerken van de ME 'platte pet' oftewel de ME in 'vredestenuw'. Op deze wijze kunnen agenten beter informatie vergaren over de bedoelingen van burgers, kunnen ze met hen communiceren, wordt de anonimiteit van de burgers ten opzichte van de politie verminderd en kan er een tijdelijke relatie worden opgebouwd. Zo mogelijk kan dat het best gebeuren door personen die bekend zijn bij de burgers en die door hen vertrouwd worden en op een manier en in taal die door de burgers wordt begrepen en gerespecteerd (Adang, 2005, p. 187).

Tegelijkertijd kan er aan de burgers duidelijk gemaakt worden wat de tolerantiegrenzen zijn en kunnen deze actief gehandhaafd worden zonder dat grootschalige, meer confronterende tactieken gebruikt hoeven te worden (Adang, 2005, p. 90). Op deze wijze kan de politie beter onderscheid maken tussen burgers op basis van hun daadwerkelijke gedrag en wordt de opbouw van een wij-zij tegenstelling tussen burgers en politie vermeden. De laagprofielbenadering creëert geen geweldloze collectieve gedachte, maar het helpt zeker bij om die geweldloze collectieve gedachte te handhaven (Stott & Pearson, 2007, p. 289).

Gebruik van zichtbare en hoorbare technieken bij evenementen (zoals het gebruik van grote LED-screens en mobiele luisprekers) kan daarbij bijdragen om grote menigten op de hoogte te houden van politieactiviteiten en zodoende helpen te voorkomen dat sommige acties van de politie op een verkeerde manier door het publiek worden geïnterpreteerd (Waddington, 2007, p. 210).

3.2.2. Samenwerking met andere actoren

Door het uit de anonimiteit halen van individuen kan er niet alleen gericht en geregistreerd aangehouden worden, maar kan er ook invulling gegeven worden aan maatwerktrajecten (Adang, 2005, p. 111). Bij dit laatste is communicatie met gemeente (en gemeentelijke organisaties), OM, voetbalclubs, supportersverenigingen en gebeurtenisorganisatoren onmisbaar. Het is volgens Adang (2005) noodzakelijk politie maatregelen te laten plaatsvinden in samenhang met andere activiteiten, zoals sociaalpreventieve maatregelen en activiteiten in het kader van gastvrijheid. Reicher et al. leggen ook de nadruk op de essentie van communicatie, waarbij er aandacht dient te zijn voor samenwerking met andere actoren. Ze geven aan dat de politie zo behulpzaam en coöperatief als mogelijk dient op te treden, in samenwerking met gebeurtenisorganisatoren om zo tot een 'contract met de menigte' te komen (Waddington, 2007, p. 211). Dit wordt ook wel 'the situational level' genoemd.

Belangrijk is dat er bijvoorbeeld afspraken worden gemaakt over de alcoholconsumptie bij evenementen waar grote groepen mensen aanwezig zijn. Het gebruik van alcohol of drugs kan drempelverlagend werken en in samenwerking met evenementorganisatoren en alcoholverstrekkers kan in ieder geval worden getracht de alcoholconsumptie te beperken of te verbieden. Het is namelijk

van belang dat dronkenschap onder risicogroepen voorkomen wordt, omdat dronkenschap een bedreiging vormt voor de wet- en ordehandhaving (Stott & Pearson, 2007, p. 68).

Het blijft belangrijk om bij voortdurende burgers duidelijkheid te geven wat wel en niet van hen verwacht wordt en hen aan te spreken op hun eigen verantwoordelijkheden (Adang, 2005, p. 51). Samenwerking tussen actoren is daarbij van belang, want van de politie kan namelijk niet verwacht worden dat zij in haar eentje de gevolgen van allerlei maatschappelijke ontwikkelingen oplost. De inspanningen van alle betrokkenen dienen erop gericht te zijn om individuele verantwoordelijkheid te benadrukken en sociale controle te stimuleren (Adang, 2005, p. 51).

3.2.3. Onderlinge communicatie

Naast goede communicatie naar burgers en andere actoren toe, in het kader van samenwerking, is het van groot belang dat ook de onderlinge communicatie helder en duidelijk is teneinde een goede samenwerking te realiseren. Het is belangrijk om vertrouwen en vastberadenheid te creëren onder het politiepersoneel (Adang, 2005, p. 188). Volgens Adang (2005) zijn goede briefings, informatie-uitwisseling en duidelijkheid over verantwoordelijkheden en competenties hierbij van belang.

Een briefing is een bijeenkomst “waarbij een persoon of groep met het oog op een bepaalde opdracht volledige informatie en gedetailleerde instructies krijgt over aard van de opdracht, taakverdeling, regels en doelstellingen” (www.mijnwoordenboek.nl). Een debriefing is een soort evaluatie, het is een “afrondende bespreking na een voltooide opdracht” (www.vandale.nl). Bij de onderlinge communicatie is het essentieel dat de commandolijnen kort en helder zijn (Adang, 2005, p. 90).

3.3. Interventie

De ME ‘platte pet’ dient naast de interactieve communicatie ook alert te zijn op situaties waarbij ingrijpen noodzakelijk is. Het is juist niet de bedoeling dat de laagprofielaanpak een synoniem is voor een ‘soft’ of ‘laissez faire’ beleid (Stott & Pearson, 2007, p. 275). Integendeel: van agenten wordt juist verwacht dat ze in een vroegtijdig stadium actief optreden bij overschrijdingen van tolerantiegrenzen, juist om te voorkomen dat kleine incidenten uit kunnen groeien tot grotere (Adang, 2005, p. 89). Aanhoudingseenheden in burger houden selectief geweldplegers aan. Als de informatie daar aanleiding toe geeft, treedt de politie direct en duidelijk op, zonodig met de inzet van de ME ‘volledige uitrusting’ (Adang, 2005, p. 82).

Het in een vroeg stadium negeren van een opkomende rel heeft als gevolg dat er spanningen ontstaan en die spanningen leiden uiteindelijk tot een conflict (Stott & Pearson, 2007, p. 111). Wanneer dit vervolgens opgevolgd wordt door een erg agressief optreden van de ME, zonder dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen de burgers, leidt dat tot verdere escalatie van het conflict (Stott & Pearson, 2007, p. 111).

Het is niet goed wanneer de ME maar twee soorten houdingen kan aannemen: die van volledige terugtrekking of die van het gebruik van geweldmiddelen (Stott & Pearson, 2007, p. 96). Een tussenweg zoals een kleine interventie in een eerder stadium van een potentiële conflictsituatie is meestal beter (Stott & Pearson, 2007, p. 96). Na een interventie is het ook belangrijk daarna snel terug te schakelen en weer het uiterlijke vertoon aan te nemen dat de politie er alleen uit voorzorg is (Waddington, 2007, p. 207). Met schakelen wordt bedoeld het kunnen switchen tussen verschillende taken die afwisselend en na elkaar om aandacht vragen.

De tussenkomst van agenten op zich kan al bijdragen aan een potentieel minder gevaarlijke situatie. Het creëren van politievrije zones, door niet pro-actief te interveniëren tussen burgers, geeft hooligans de namelijk mogelijkheid om te organiseren en te provoceren (Stott & Pearson, 2007, pp. 320-321). Wanneer de politiemensen zich wel echt tussen de burgers begeven, kunnen ze duidelijk maken dat confrontatiegerichte activiteiten van hooligans niet getolereerd worden en kunnen ze individuele overtreeders arresteren (Stott & Pearson, 2007, p. 320-321). Volgens Smelser (1962) is het ontstaan van rellen in situaties minder waarschijnlijk wanneer de politie zorgt dat communicatie en interactie onderling binnen de potentiële groep relschoppers wordt voorkomen (Waddington, 2007, p. 193). Ook Hundley (1975) geeft aan dat de onderlinge communicatie binnen een groep potentiële relschoppers over vijandigheid en ontevredenheid een belangrijk punt is voor de uitbarsting van rellen (Waddington, 2007, pp. 42-43).

Uit onderzoek naar voetbalsupporters (Adang, 1990) bleek dat de meeste mensen niet kozen voor gedrag dat voor hen zelf risico op kon leveren (Adang, 2005, p. 70). Dat werd helemaal duidelijk in situaties waarbij de politie nadrukkelijk aanwezig was, klaar om in te grijpen. Dan was er veel minder geweld te zien dan in situaties waarbij de politie niet direct kon ingrijpen (Adang, 2005, p. 71).

Echter essentieel is dat politie wel correct en gerechtvaardigd ingrijpt. Volgens Waddington (2007) heeft onderzoek uitgewezen dat onnodige of ongerechtvaardigde tactische interventies van de politie vaak worden beantwoord met agressief gedrag (Waddington, 2007, p. 186). Zelfs wanneer burgers niet de intentie hebben geweld te gebruiken, kan de solidariteit binnen de groep zodanig verhoogd worden door onrechtvaardige acties van de politie, zodat gebruik van geweld zich onder de burgers alsnog algemeen verspreidt (Waddington, 2007, p. 186). Della Porta, Peterson & Reiter (2006) merken bijvoorbeeld op dat het interveniëren van agenten tussen burgers minder 'demonstrant-vriendelijk' wordt, wanneer het als doel heeft om een soort muur te vormen tussen het 'doelwit' van de protestactie en de burgers. Interventie heeft dan als doel een fysieke afstand te creëren en daarmee staat het dan nog wel de vrijheid van meningsuiting toe, maar lijkt het recht om gehoord te worden wel genegeerd te worden (della Porta, Peterson & Reiter, 2006, p. 186). Dat zou ook kunnen leiden tot irritaties en agressief gedrag van burgers.

3.4. Differentiatie

Het is erg belangrijk de tactiek af te stemmen op degene die zich schuldig maken aan antisociale activiteiten en degene die dat niet doen (Waddington, 2007, p. 210). Er dient een duidelijk onderscheid gemaakt te worden tussen 'schuldig' en 'onschuldig' (Waddington, 2007, p. 208). De interactiegerichte benadering is hiervoor een passende methode om het onderscheid te kunnen maken. Er kan dan namelijk informatie verzameld worden over de bedoelingen van burgers handelingen kunnen beter geobserveerd worden.

Waddington geeft aan dat de traditionele, repressieve stijl het risico met zich meebrengt dat individuele politieagenten hun eigen discretie gaan volgen en daarmee hun eigen 'stropersjacht' in gang zetten (Waddington, 2007, p. 28). Zulke acties leiden er dikwijls toe dat er tussen de schuldige en onschuldige vaak moeilijk nog een onderscheid gemaakt kan worden en daarmee worden gewelddadige menigtereacties geprovoceerd. De rol van de sociale identiteit speelt hierbij een rol: onschuldige burgers voelen zich verbonden met elkaar en wanneer ze onterecht worden aangevallen, zal die verbintenis alleen maar sterker worden. En dat kan, afhankelijk van de groepsnormen en de loop van gebeurtenissen, leiden tot negatief gedrag tegen buitenstaanders (Adang, 2005, p. 116). Bovendien wordt de autoriteit van de politie bij ongedifferentieerde acties ondermijnt (Waddington, 2007, p. 28). Die autoriteit kan juist van belang zijn om burgers te sturen en om situaties onder controle te houden.

Differentiëren tussen (groepen) burgers die daadwerkelijk een bedreiging voor de openbare orde vormen en zij die dat niet doen, dient een uitgangspunt te zijn voor iedere tactische beslissing (Adang, p. 188).

3.5. Gepaste (geweld)middelen

De intentie moet zijn om een sfeer te creëren zonder dat het nodig is om (geweld)middelen toe te moeten passen (Stott & Pearson, 2007, p. 149), echter soms is het gebruik van (geweld)middelen noodzakelijk wanneer de situatie daar om vraagt. Het gebruik van (geweld)middelen dient altijd toegepast te worden met inachtneming van de beginselen van redelijkheid en gematigdheid (Adang, 2005, p. 19). Wanneer het (geweld)gebruik buiten proporties treedt, zal de onderlinge support voor gewelddadige activiteiten eerder toenemen.

Het gebruik van een vuurwapen is in principe niet gewenst en niet gepast en het gebruik leidt bovendien tot meer onrust. Dat geldt volgens Adang (1998) ook voor de inzet van honden. Zij zijn in verhouding tot hun inzet relatief vaak betrokken bij geweldgebruik door de politie. Het is regelmatig voorgekomen dat honden gebeten hebben zonder dat dit de bedoeling was. Het vrijwel voortdurende geblaf van honden draagt bovendien niet bij aan spanningsvermindering en bemoeilijkt verbale communicatie (Adang, 1998, p. 122). Dat neemt niet weg dat honden een nuttige taak kunnen vervullen bij de bewaking van objecten en dergelijke. Daarbij zou er echter steeds een zeer ruime afstand tussen hond en publiek moeten zijn (Adang, 1998, p. 122). Volgens Adang (1998) is uit onderzoek gebleken dat paarden een relatief geweldloos middel zijn.

Het gebruik van helm, schild en lange wapenstok is in eerste instantie ook niet gewenst, het wekt namelijk een bepaalde agressie op en dient alleen in die situaties gebruikt te worden waarbij zodanige bescherming noodzakelijk is (zie ook Hoofdstuk 4.2.). Bovendien zijn een helm en schild niet erg toegankelijk voor actieve interactie met burgers. Noakes et al. (2005) geven aan dat gebruik van minder dodelijke wapens (zoals waterwerpers, korte wapenstok en de pepperspray) in situaties van grensoverschrijdend gedrag een goede manier is om dat gedrag aan te pakken (Waddington, 2007, p. 119). De pepperspray is echter niet geschikt voor de aanpak van mensenmassa's, omdat het gebruik alleen gericht dient te zijn op individuen (Adang & Mensink, 2001, p. 10). Wanneer individuen uit de mensenmassa worden onttrokken, zou het middel hulp kunnen bieden om individuen tijdelijk uit te schakelen. Het is nog een relatief nieuw geweldmiddel en de spray wordt niet als alternatief geacht voor het gebruik van fysieke aanhoudingstechnieken, daarvoor is het middel te ingrijpend (Adang & Mensink, 2003, p. 15). De pepperspray zit qua geweldsniveau in de omgeving van de wapenstok en kan alleen helpen bij strategische uitschakeling van bepaalde individuen. Een andere manier van strategische uitschakeling is bijvoorbeeld het arresteren van individuen. Dat middel kan ook worden gebruikt tegen individuen die zich in een massa bevinden, omdat dat geen directe gevolgen heeft voor 'besmetting' van omstanders. Noakes et al. (2005) merken op dat methoden van strategische uitschakeling, zoals het arresteren van leiders en gebruik van pepperspray, de spanningen tussen politie en manifestanten waarschijnlijk verergeren (Waddington, 2007, p. 121). Bij gebruik van (geweld)middelen is daarom altijd van essentieel belang dat er gelet wordt op de eisen van subsidiariteit en proportionaliteit (Adang & Mensink, 2003, p. 17).

3.6. Inschatten situatie

Het inschatten van de situatie speelt een belangrijke rol bij interventie, differentiatie en toepassen van (geweld)middelen. Daarbij is het van belang te letten op de manier waarop mensen zich daadwerkelijk gedragen en de wijze waarop zij beïnvloed kunnen worden onder massale omstandigheden (Adang, 2005, p. 151). Bepalend voor de keuzes die individuen maken zijn de omstandigheden ter plaatse en de beschikbare informatie. Bij grote aantallen individuen kunnen de gevolgen verrassend (en rampzalig) zijn als niet op dit gegeven wordt ingespeeld (Adang, 2005, pp. 151-152).

De focus van het politieoptreden zou bij een evenement op dat moment moeten liggen op de huidige acties/daden van burgers en niet op de reputatie van of daden van burgers in het verleden (Stott & Pearson, 2007, p. 251). Burgers die bijvoorbeeld als 'risicosupporters' bestempeld zijn door hun verleden, zouden als 'normale supporters' behandeld moeten worden als zij zich acceptabel gedragen en de 'normale supporters' dienen aangepakt te worden wanneer zij zich op antisociale manier gedragen (Stott & Pearson, 2007, p. 250). Maatregelen dienen genomen te worden op basis van feiten en niet aan de hand van veronderstellingen (Adang, 2005, p. 61).

Belangrijk is ook dat de politie het verschil kan herkennen tussen simpele routine klusjes en potentieel ontvlambare situaties (Waddington, 2007, p. 206). Wanneer ze dat niet kunnen worden er namelijk snel fouten gemaakt (Waddington, 2007, p. 206).

Voor een succesvol public order-management, dat de kans op incidenten vermindert, is het cruciaal dat politietactieken passen bij de risico-inschattingen (Adang, 2005, p. 187). Wanneer er een balans is bereikt tussen de politietactieken die gebruikt worden en de aard van de risico's, ontstaat er een opkomende 'self-policing' cultuur onder de burgers (Stott & Pearson, 2007, p. 300). Self-policing wil zeggen dat burgers elkaar onderling gaan corrigeren. Dit heeft als gevolg dat er onder de burgers 'hooliganachtige' elementen geïsoleerd worden, dat er een gebrek aan (en zelfs tegenwerking van) antisociaal gedrag bij burgers ontstaat en dat conflicten op die manier vermeden worden (Adang, 2005, p. 187). Wanneer er geen balans is tussen de aard van de politietactieken en de aard van de risico's, ontstaat er onder de burgers een beeldvorming van ongepaste/ongerechtvaardigde politieacties en groeit de gezamenlijke onderlinge support voor antisociaal gedrag en zodoende ontstaat er een verhoogde kans op escalatie van agressie (Stott & Pearson, 2007, p. 300).

3.7. Benodigde vaardigheden

Uniformiteit in bejegening van burgers dient is een belangrijk aspect in de handelwijze van agenten. "In het bejegeningprofiel is het belangrijk dat de politiemens beleidsuitgangspunten, tolerantiegrenzen en tactische kaders kent, op de hoogte is van specifieke informatie en zich bewust is van de informatiepositie die hij voor de politieorganisatie vervult" (Adang, 2005, p. 92). De

politieagents bepaalt zijn handelen niet volledig individueel, maar is daarbij gebonden aan de gestelde kaders. Verder toont hij zich in gedrag en voorkomen het visitekaartje van de overheid, is respectvol naar andere culturen en nationaliteiten, is onpartijdig en beoordeelt mensen op basis van feitelijkheden, is actief in het leggen van contacten, fungeert als aanspreekpunt voor burgers en is flexibel in aanpak (Adang, 2005, p. 92). De essentie is kortom: vriendelijk en streng, redelijk en zeker, actief en creatief, voorspelbaar en onverwachts, direct en duidelijk. (Adang, 2005, p. 92).

De politie dient consequent op te treden. Politieagenten moeten kunnen switchen tussen zelfstandige optredens in normale situaties en onder leiding in een team fungeren (Adang, 2005, p. 92). Tijdens de rustige fases bijvoorbeeld dienen de politie en de individuele agent een actieve uitstraling te hebben, er kort bovenop te zitten en zichtbaar aanwezig te zijn (Adang, 2005, p. 92). Ook moet de agent in staat zijn gezamenlijk en overeenkomstig gedrag te vertonen bij grootschalige optredens. Daarbij komt professionaliteit om de hoek kijken: het bewust toepassen van rollen, emoties beheersen, in stresssituaties, het wisselen van rollen en de onmisbare reflectie (Adang, 2005, p. 92). Er dient wel altijd ruimte te blijven voor initiatief en creativiteit, ook mag het opgaan in de massa niet ten koste gaan van benodigde autoriteit (Adang, 2005, p. 92). Gewaakt moet worden voor gemakzucht en de neiging zonder zelfkritiek op routine te drijven, want dit doet afbreuk aan het proces (Adang, 2005, p. 94).

3.8. Evaluatie

Volgens Adang (2005) lijken de politie en andere betrokkenen bij grootschalige openbare ordeverstoringen vaak slecht in te kunnen spelen op zogenaamde verrassingen (alle gebeurtenissen die buiten het oorspronkelijke 'draaiboek' vallen) (Adang, 2005, p. 33). Bij nadere beschouwing blijken veel verrassingen echter vaak minder verrassend. Dit komt niet zelden doordat men niet beschikte over informatie waarover men wel had kunnen beschikken, men weinig of niets heeft gedaan met de informatie waarover men beschikte en/of vergelijkbare situaties in het verleden niet of onvoldoende zijn geëvalueerd (Adang, 2005, p. 33). Het is erg belangrijk dat lessen uit het verleden benut worden. Grondige evaluatie van alle grootschalige optredens is daarvoor een voorwaarde, ook van de optredens die schijnbaar vlekkeloos verlopen (Adang, 2005, p. 34). Ook Stott & Pearson (2007) benadrukken dat het bij voortdurende vastleggen van observaties van belang is om tot een goede werkwijze te komen.

In relatie tot de veilige organisatie en aanpak van voetbalwedstrijden is er volgens Adang (2005) zelden sprake van een degelijke evaluatie van de effecten van maatregelen die genomen worden (Adang, 2005, p. 47). In de loop der jaren is er pas geleidelijk aandacht gekomen voor het ontwikkelen van vernieuwende aanpakken en het identificeren van goede werkwijzen.

Na een ME-optreden kan uitvoerig worden ingegaan op genomen maatregelen en dan komt vaak in kaart waarom bepaalde gebeurtenissen zijn verlopen zoals ze zijn verlopen. Bij een volgend ME-optreden dienen deze leermomenten te worden meegenomen en uitgewisseld aan iedereen die daar belang bij heeft. Adang & Van der Torre (2007) deden voor de aanpak van de jaarwisselingsproblematiek de bevinding dat uitwisseling van praktijkervaringen tussen regio's nu nauwelijks plaats vindt. Lering trekken uit het verleden en dat toepassen op het heden en de toekomst, draagt bij aan een betere aanpak van openbare ordeproblemen. Essentieel is dat het begrijpen van successen minstens zo belangrijk is als het analyseren van falen (Adang, 2005, p. 82).

3.9. Neveneffecten

Er zijn bij de laagprofielbenadering ook effecten bekend die als gevolg van die benadering kunnen optreden. Het uit de anonimiteit halen van individuen uit de doelgroep kan namelijk ook leiden tot een ongewenst neveneffect. Het is gebleken dat de methode dermate goed werkt dat men er last van kan krijgen, onrustig wordt en tegenacties geeft in de vorm van bedreiging en geweld tegen politieagenten en/of het vernielen van politie-eigendommen (Adang, 2005, p. 112). Het is van belang dat hier rekening mee gehouden wordt en dat er zondig direct maatregelen genomen wordt.

Zoals gezegd merken Noakes et al. (2005) op dat methoden van strategische uitschakeling, zoals arrestaties en gebruik van pepperspray, de spanningen tussen politie en manifestanten waarschijnlijk verergeren. Tevens zouden met het uitsluiten van toonaangevende personen binnen groepen (met name bij voetbalsupporters) nieuwe, jonge probleem supporters ten tonele kunnen verschijnen. Deze processen dienen voortdurend in de gaten gehouden te worden (Adang, 2005, p. 112). Uitsluiten van groepen probleemveroorzakers dient dan ook niet tot doel te worden gemaakt. Het

kan ertoe leiden dat bepaalde groepen zich op een andere manier gaan manifesteren en dat er verplaatsingseffecten ontstaan.

Bij de inzet van (geweld)middelen dient een agent zich altijd rekenschap te geven van een mogelijke tegenreactie. Ook al lijken sommige handelingen proportioneel en passend bij de situatie, het is altijd zo dat bepaalde effecten kunnen ontstaan waar van tevoren niet op gerekend is. Alles speelt zich volgens Adang et al. (2005) tenslotte af in een dynamisch proces.

3.10. Conclusie

Het is essentieel voor de aanpak van openbare ordeproblemen om te weten welke factoren bepalend zijn voor de keuzes die mensen maken. Beïnvloeding van die keuzes kan er namelijk voor zorgen dat bepaalde situaties niet escaleren en dat de openbare orde gehandhaafd blijft. In dit onderzoek is de focus gelegd op grootschalig optreden waarbij de Mobiele Eenheid is ingezet. Gekeken is naar wat een goede werkwijze is voor ME-optreden bij openbare ordehandhaving. Het gaat erom een succesvol public order-management te kunnen toepassen.

Er vanuit gaande dat mensen hun rationaliteit in een menigte of massa verliezen is volgens Adang (2005), Waddington (2007) en della Porta et al. (2006) niet de juiste manier om openbare ordeverstoringen te benaderen. De enige manier zou dan zijn om de ordeproblemen te beantwoorden met het toepassen van (geweld)middelen tegen de gehele groep en bovendien is het juridisch gezien vrijwel onmogelijk mensen te vervolgen op basis van hun gedragingen. Volgens Adang (2005) is het algemeen bekend dat repressie op zich geen oplossing biedt. De Nationale Ombudsman heeft bovendien geconcludeerd dat het gebruik van repressie in sommige gevallen leidde tot 'zinloos geweld'. Het gevaar van buitenproportioneel politieoptreden voordat er feitelijk wat aan de hand is, ligt echter altijd op de loer (Adang, 2005, p. 32).

Reicher (1984) laat bijvoorbeeld met zijn studie zien dat menigtedeelnemers de normen van andere individuen juist heel koel aanschouwen en deze niet zomaar gewetenloos overnemen (Waddington, 2007, p. 38). Er vanuit gaan dat mensen wel degelijk hun zelfbewustzijn behouden te midden van een menigte of massa impliceert dat ze ook beïnvloedbaar zijn in het maken van hun keuzes. Deze manier van benaderen biedt allerlei aanknopingspunten voor de aanpak van grootschalige incidenten bij openbare ordehandhaving. De nadruk op een vriendelijke maar strenge, zogenaamde laagprofielaanpak, lijkt hierbij essentieel te zijn. Volgens Adang (2005) is repressie alleen zinvol in aanvulling op preventie en om eventuele gebeurtenissen niet (opnieuw) uit de hand te laten lopen.

Communicatie is hierbij een belangrijk proces. Hierbij gaat het om positieve interactie tussen agenten en burgers om meer te weten te komen over de bedoelingen van burgers, ze uit de anonimiteit te halen en een soort van tijdelijke relatie met ze op te bouwen. Zo mogelijk kan dat het best gebeuren door agenten die bekend zijn bij de burgers, die door hen vertrouwd worden en die op een manier en taal spreken die door de burgers wordt begrepen en gerespecteerd. Tegelijkertijd dienen burgers duidelijk te worden gemaakt wat wel en wat niet de bedoeling is en dienen ze op de hoogte worden gesteld van acties die ze kunnen verwachten vanuit de ME. Op die manier dient het proces van zogenaamde self-policing gestimuleerd te worden. Agenten dienen zichtbaar aanwezig te zijn in koppels of kleine groepjes, die toegankelijk zijn voor en actief contact leggen met burgers. Die zichtbaarheid en toegankelijkheid kunnen gerealiseerd worden door bijvoorbeeld gebruik te maken van de pet-hesjecombi, het zogenaamde 'vredestenuet'. Wanneer er geen concrete aanwijzingen zijn voor geweld dan kan de ME in volledige uitrusting beter achterwege blijven. Naast de interactie tussen agent en burger is het van belang nauw samen te werken met andere actoren die een rol spelen bij openbare ordehandhaving bij evenementen. Tevens is het onmisbaar om onderling goede afspraken te hebben over verantwoordelijkheden en competenties en daarbij dienen commandolijnen kort en helder te zijn.

Interventie is belangrijk om kleine incidenten niet te laten escaleren tot grotere. Een kleine interventie in een vroeg stadium van een potentiële conflictsituatie is meestal een goede manier om de situatie niet verder te laten escaleren. 'Gedoogsituaties' dienen zoveel mogelijk te worden voorkomen. Aanhoudingseenheden in burger dienen volgens Adang (2005) selectief geweldplegers aan te houden en als de informatie daar aanleiding toe geeft, treedt de politie direct en duidelijk op, zonodig met de inzet van de ME in volledige uitrusting. Het interveniëren van agenten tussen burgers is op zich al een goede manier om politievrije zones te voorkomen en zodoende wordt voorkomen om burgers de

mogelijkheid te geven om te organiseren. Er dient gewaakt te worden voor ongerechtvaardigde interventies, omdat dat kan leiden tot irritaties en agressief gedrag bij burgers.

Volgens Adang (2005) dient differentiëren tussen (groepen) burgers die daadwerkelijk een bedreiging voor de openbare orde vormen en zij die dat niet doen, een uitgangspunt te zijn bij iedere tactische beslissing. Ongedifferentieerd optreden leidt tot onbegrip en irritaties bij vooral de onschuldige burgers. Bij het aanpakken van onschuldige burgers wordt kritiek op de ME in de hand gespeeld en bovendien wordt volgens Waddington (2007) de autoriteit van de politie bij dergelijke acties ondermijnt.

Het gebruik van (geweld)middelen dient altijd toegepast te worden met inachtneming van de beginselen van redelijkheid en gematigdheid. Gebruik van een vuurwapen, actieve inzet van diensthonden en pepperspray is bij handhaving van de openbare orde met mensenmassa's niet gewenst. Dat geldt in eerste instantie ook voor het gebruik van helm, schild en lange wapenstok. Het gebruik van middelen zoals waterwerpers, arrestaties en korte wapenstok is in eerste instantie gewenster om openbare ordeverstoringen aan te pakken. De pepperspray kan wel bruikbaar zijn om individuen tijdelijk uit te schakelen, maar dat kan alleen als die onttrokken zijn uit de mensenmassa. Alleen indien noodzakelijk, dient een beroep te worden gedaan op de volledige uitrusting met schild, helm en lange wapenstok.

Het correct inschatten van de situatie is erg belangrijk voor een juiste interventie, differentiatie en toepassing van (geweld)middelen. Daarbij is het van belang te focussen op de manier waarop mensen zich daadwerkelijk gedragen en niet te handelen op basis van reputaties of veronderstellingen. Wanneer er balans is tussen de politietactieken die worden toegepast en de aard van de risico's, ontstaat er self-policing onder de burgers en wordt de kans op openbare ordeverstoringen minder.

Evaluaties van zowel goede als minder goede optredens zijn erg belangrijk om leermomenten in kaart te brengen die tijdens een volgend optreden toegepast kunnen worden. Tijdens een optreden dienen agenten zich rekenschap te geven van leermomenten uit het verleden en daar waar nodig in praktijk tot uiting te brengen. Ook dient er altijd rekening gehouden te worden met mogelijke neveneffecten die kunnen optreden als reactie op een bepaalde gebeurtenis.

De laagprofielaanpak vraagt bepaalde vaardigheden van agenten die allerlei aspecten bevatten. Zo dienen agenten uniform en consequent te handelen. Ze dienen flexibel te zijn binnen gestelde kaders, hun emoties te kunnen beheersen en respectvol te zijn naar burgers. Zowel zelfstandig optreden als optreden in een team wordt gevraagd. Het zogenaamde 'schakelen' tussen hoog en laag en vice versa dient op een passende wijze te worden gehanteerd.

De afgelopen jaren is al enkele malen gebleken dat de laagprofielaanpak erg bevredigend heeft gewerkt. Zowel Adang & Cuvelier (2001) in Adang (2005), Waddington (2007) en Stott & Pearson (2007) geven aan dat de aanpak bijvoorbeeld positief heeft gewerkt bij Euro 2000 en Euro 2004. Daar heeft de vriendelijke, maar strenge aanpak bijgedragen aan de ontwikkeling van een gezamenlijke identiteit onder supporters en aan de versterking van niet-gewelddadige normen en actieve onderlinge sociale controle. De roep om een hardere aanpak na incidenten lijkt dan ook onterecht. Eenzijdige aandacht voor repressie lijkt niet de beste methode te zijn voor aanpak van openbare ordeproblemen, het accent op preventie met repressie als aanvulling lijkt de beste manier. Echter er dient altijd rekening gehouden te worden met mogelijke openbare ordeverstoringen en de kans op escalatie van die ordeproblemen.

4. Werkwijze van de ME bij gevallen waarbij kritiek werd geuit

Grootschalige optredens waarbij Mobiele Eenheden worden ingezet komen regelmatig voor (zie Bijlage 1, blz. 53). Het is niet bekend bij hoeveel van deze ‘inzetten’ er daadwerkelijk sprake is geweest van optreden van Mobiele Eenheden en of er sprake is van geweldgebruik door de ME. Alleen incidenteel of indirect is dergelijke informatie beschikbaar (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). “Zo geeft bijvoorbeeld de Commissie voor de Politieklachten Amsterdam-Amstelland in haar jaarverslagen steeds een overzicht van het aantal ontvangen klachten. De jaarverslagen geven ook een beeld van het relatieve aantal klachten over geweld en disproportioneel optreden door politieambtenaren. Die jaarverslagen bieden echter geen inzicht in het aantal klachten dat betrekking heeft op grootschalig optreden. Alleen in het jaarverslag over 2002 wordt expliciet vermeld dat de geconstateerde stijging van het aantal klachten geheel is toe te schrijven aan het grote aantal klachten dat is ingediend over ME-optredens tijdens enkele voetbalwedstrijden” (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Over geweldgebruik door de ME werden in 2002 28 klachtenonderdelen ingediend (van de 87) en over disproportioneel optreden 47 (van de 98). Het totale aantal bij de Commissie voor de Politieklachten Amsterdam-Amstelland ingediende klachten varieerde tussen 2002 en 2006 van 542 tot 633 per jaar.

De klachtencommissie stelt ieder jaar een Top-tien van klachten samen. Op nummer één in de klachten Top-tien staat iedere keer de categorie uitlatingen/bejegening. Disproportioneel optreden is ieder jaar ook verantwoordelijk voor een groot aantal klachten en staat vrijwel altijd op de tweede plaats (alleen in 2002 op nr. 3). Het aantal klachten over geweld varieert meer: in 2002 op nr. 4, 2003 nr. 7, 2004 niet in de top tien, 2005 niet in de top tien en in 2006 op nr. 9. Hieruit valt met betrekking tot het optreden van Mobiele Eenheden niet meer op te maken dan dat in de jaren na 2002 het optreden van de Mobiele Eenheden blijkbaar niet tot zodanig veel klachten geleid heeft dat het een aparte vermelding in de jaarverslagen verdiende (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008).

Alvorens de ME-optredens waarop kritiek is geuit nader worden onderzocht, volgt er eerst een weergave van de relevante resultaten van de expertbijeenkomsten waarbij in subgroepen vragen zijn besproken en plenair is gediscussieerd aan de hand van de antwoorden op de vragen en een stelling. Zelf heb ik bij elke bijeenkomst ook deelgenomen aan een subgroep en ben zodoende geen getuige geweest van alles wat die dag besproken is. Echter wanneer er zowel in mijn subgroep als bij de plenaire discussie geen enkele keer een bepaald facet ter sprake is gekomen, ben ik ervan uitgegaan dat er in de overige subgroepen ook geen aandacht aan dit facet is besteed.

4.1. ME-bijeenkomsten: de mening van experts

Op de vraag wat de ME moet kunnen (qua inzetmogelijkheden) en of ze dat goed kan, kwam in de bijeenkomst van ME-commandanten en de bijeenkomst van gebruikers en onderzoekers van de ME naar voren dat de ME flexibel dient te zijn en verschillende rollen moet kunnen vervullen binnen het hele spectrum van geweldsbeheersing (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Zowel onderzoekers en gebruikers van de ME als ME-commandanten gaven aan dat de flexibiliteit op dit moment eigenlijk niet voldoende beheerst wordt. Bij de bijeenkomst van onderzoekers en gebruikers kwam naar voren dat je “als diender snel moet kunnen opschalen: ME is niets anders dan een opschalingmethode” (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). In de bijeenkomst met ME-commandanten werd gesteld dat ME naast reactief ook proactief moet kunnen optreden en van gewelddoos tot gewelddoel. Een aspect dat daarbij belangrijk is, is communicatie met het publiek en dat kan ME niet goed volgens de ME commandanten. Zij stellen dat ME’ers contactarm worden zodra ze hun pak aantrekken.

Op de vraag wat het sterkste en zwakste punt is van de ME kwam op beide meetings het groepsoptreden naar voren als het sterkste punt van de ME. In de bijeenkomsten met ME-commandanten werd gesteld dat een sterk punt van de ME is dat ze vastgestelde procedures kent en volgens deze optreedt. Hierdoor is er uniformiteit en is uitwisselbaarheid tussen verschillende regio’s in Nederland mogelijk (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). In de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME werd als sterk punt van de ME genoemd dat

ze goed opgeleid is en gezag uitstraalt. Bij de bijeenkomst met ME-commandanten werd door de meeste commandanten aangegeven dat het sterkste punt van de ME is het kunnen schakelen en faseren, enkele aanwezige commandanten waren het daar niet mee eens en zij zagen schakeling van platte pet naar volledige uitrusting als zwak punt (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008).

De traagheid en logheid van de ME komen tijdens alle twee de expertmeetings duidelijk naar voren als zwakste punt van de ME. Bij de ME-commandanten werd gesteld dat ME niet snel genoeg kan inspelen op veranderende situaties en bij de onderzoekers en gebruikers van de ME werd gesproken van een eenzijdige flexibiliteit (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Volgens de onderzoekers en gebruikers zou ook de communicatie naar de omgeving toe beter kunnen. ME'ers zouden meer met publiek moeten communiceren en hun optreden, daar waar mogelijk, moeten legitimeren naar de burgers toe (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Ook de interne communicatie is een aandachtspunt volgens de ME-commandanten. Communicatie gaat nu over te veel schijven waardoor informatie verloren kan gaan. Bovendien ontbreekt soms de juiste communicatie en samenwerking met externe partners. Een ander zwak punt dat genoemd wordt tijdens de bijeenkomst met ME-commandanten is de groepscultuur die binnen de ME heerst (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008).

Er is binnen de ME sprake van een ‘machocultuur’ en vooral op wachtmomenten kan er sprake zijn van een passieve houding en ongewenst gedrag (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Onder de onderzoekers en de gebruikers van de ME werd als zwak punt ook nog genoemd de wij-zij opstelling die bestaat tussen ME en publiek. De schakeling die over het algemeen als sterk punt genoemd werd tijdens de bijeenkomst met ME-commandanten werd bij de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers gezamenlijk als zwak punt benoemd. Daarbij is vooral het juiste moment van terugschakelen een probleem. In de bijeenkomst met ME-commandanten werd namelijk gesteld dat aanwezigheid van ME in volledige uitrusting door burgers als uitlokkend ervaren kan worden en in de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME werd ME in volledige uitrusting als “rode lap op een stier” omschreven (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008).

Op de vraag of de ME leert van goede en slechte optredens kwam in beide meetings naar voren dat de ME wel leert, maar dat het beter kan. In de bijeenkomst met ME-commandanten was de mening dat er op groepsniveau geleerd wordt middels de debriefing (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Zij stelden verder dat de ME alleen leert van eigen optredens. Optredens worden wel geëvalueerd, maar er wordt niets mee gedaan. Ook onderzoekers en gebruikers van de ME stelden dat ervaringen niet tussen regio's worden uitgewisseld. Een ander deel van de aanwezige ME-commandanten was echter van mening dat de ME een zelflerende organisatie is en wel degelijk leert van goede en slechte optredens door middel van evaluaties en door verdiscontering van ervaringen in de opleiding (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008).

ME-commandanten, onderzoekers en gebruikers van de ME gaven bij de vraag wat er volgens hen meer aandacht moet krijgen bij de ME aan dat er de wens is om ME flexibeler te kunnen inzetten, zowel in kwaliteit als in kwantiteit (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Dit betekent dat ME niet alleen als harde bijstand ingezet zou moeten worden, maar meer proactief zou moeten kunnen optreden en niet alleen in groepsverband, maar ook in kleinere samenstellingen. Tevens moet er volgens de ME-commandanten, onderzoekers en gebruikers aandacht komen voor het schakelpunt tussen platte pet en volledige uitrusting. Deze overgang verloopt nu niet altijd soepel (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008).

Een andere manier van bejegenen kan voor een positiever beeld bij burgers zorgen. De ME moet werken aan haar communicatie en aan het schakelen binnen de geweldsspiraal, aldus de ME-commandanten. Ook kwam er in de bijeenkomst met ME-commandanten naar voren dat er een betere registratie, opslag en beschikbaarheid van praktijkervaring, bijvoorbeeld middels een databank voor evaluaties, beschikbaar moet zijn (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Hierdoor kan de ME leren van ervaringen. Er zou ook meer gekeken kunnen worden naar ervaringen en ontwikkelingen in het buitenland. Dit kwam naar voren tijdens de bijeenkomst met onderzoekers en gebruikers van de ME.

Er is op de bijeenkomst met ME-commandanten nog gediscussieerd op de stelling dat “de ME beperkt is in haar scala van interventiemogelijkheden en tactieken”. Een eenduidig antwoord hierop kwam niet naar voren, er werd wel geconstateerd dat er een risico verbonden is aan ‘flex-ME’: wanneer ME verspreid is in groepjes om te surveilleren, duurt het lang voordat ze als eenheid ingezet kan worden (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Bovendien is het van belang dat er wel wordt gelet op het behoudt van uniformiteit. Wanneer er namelijk geen kaders zijn waarbinnen de flex-ME werkt en iedere regio zijn eigen vormen ontwikkeld, dan zullen de regio’s op den duur niet meer kunnen samenwerken, is de mening van de aanwezigen op de bijeenkomst (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008).

Bij beide bijeenkomsten valt te constateren dat er punten worden aangehaald die ook in de theorie worden genoemd als good practices. Echter niet alle facetten die in de theorie worden genoemd, hebben blijkbaar dezelfde prioriteit bij de ‘experts’, getuige de punten die minder vaak of geen enkele keer zijn genoemd tijdens de bijeenkomsten. Zo is een goede communicatie (zowel intern als extern naar burgers toe en met andere actoren), een snelle interventie en het juist kunnen toepassen van verschillende rollen binnen het hele spectrum van geweldsbeheersing verschillende keren genoemd. Ook is er het besef dat evaluaties van zowel goede als slechte optredens van belang zijn voor een volgend optreden, al is dat minder frequent genoemd. Het belang van differentiatie tussen schuldige en onschuldige burgers tijdens een optreden is echter geen enkele keer aangehaald tijdens de bijeenkomsten. Het zou kunnen dat het principe van differentiatie zo vanzelfsprekend is dat het daarom geen item is, maar toch is het opmerkelijk.

Verder is het erg opmerkelijk dat er een verschil is in perceptie tussen ME-commandanten en onderzoekers en gebruikers van de ME als het gaat om vraag of ME’ers goed kunnen schakelen. ME-commandanten merken over het algemeen op dat schakelen een sterk punt is. Enkele commandanten gaven aan dat het terugschakelen soms wel een probleem is. Onderzoekers en gebruikers van de ME gaven echter gezamenlijk aan dat het schakelen van laag naar hoog en weer terug een zwak punt is van de ME. Hierbij wordt opgemerkt dat het vooral emotioneel moeilijk is om op het ene moment bij wijze van spreken ‘bloemen uit te delen aan burgers’, een moment later te moeten opschalen met gebruik van geweldmiddelen, om vervolgens weer terug te schakelen naar het ‘uitdelen van bloemen’. Enkele onderzoekers en gebruikers van de ME stellen dat het voor een persoon emotioneel vrijwel onmogelijk is om kort na elkaar verschillende rollen te kunnen beheersen. Bovendien zal de affiniteit met ‘het bloemen uitdelen’ drastisch afnemen wanneer een burger ziet dat een ME’er enkele seconden daarvoor iemand met geweld heeft aangepakt.

Dit is een essentieel verschil, omdat het schakelen juist een zeer belangrijk onderdeel is van de vriendelijke, maar strenge laagprofielaanpak. Om een goede aanpak voor risico-evenementen te realiseren is het volgens Adang (2005), Waddington (2007), Stott & Pearson (2007) en della Porta et al. (2006) zeer belangrijk dat agenten op welk moment dan ook een gepaste houding kunnen aannemen ten aanzien van het feitelijke gedrag van burgers. Daarom is het opmerkelijk dat er juist op dit punt een verschil van mening bestaat tussen ‘experts’ over de huidige vaardigheden van de ME.

4.2. Optredens Mobiele Eenheid 2002 t/m 2007

Het vervolg van dit hoofdstuk biedt een overzicht van optredens in de periode 2002-2007 waarbij de Mobiele Eenheid is ingezet ten behoeve van openbare orde handhaving, waarbij er sprake is van één of ander incident en waarvan bekend is dat één of andere vorm van evaluatie, onderzoek of rapportage gemaakt is. Er wordt hierbij telkens minimaal één facet van de werkwijze van de ME tijdens een optreden belicht. Per incident wordt nagegaan wat de ME heeft gedaan, maar vooral ook wat de ME heeft nagelaten. Ik richt me hierbij op de facetten die kenmerkend zijn voor een effectieve aanpak van risico-evenementen en die uit de theorie naar voren zijn gekomen. Die vriendelijke, maar strenge aanpak behelst de volgende facetten: goede communicatie (bejegeningwijze van burgers, samenwerking met andere actoren en onderlinge communicatie), snelle en gerechtvaardigde interventie, juiste differentiatie en gebruik van gepaste (geweld)middelen.

Vijf incidenten zijn door de overige leden van de onderzoeksgroep nader onder de loep genomen en zullen een meer gedetailleerd overzicht geven van het incident. Het gaat om de incidenten Feyenoord – Ajax (17 april 2005), RMS-demonstratie (25 april 2005), Oranjefeesten Pijnacker (6 mei 2006), Jaarwisseling Voorschoten (1 januari 2007) en Scholierenprotesten (november 2007). Bij alle

incidenten zijn meerdere bronnen gebruikt waarop de beschrijving gebaseerd is. Op de casus Pijnacker na, is het bij de incidenten niet bekend welk zinsgedeelte gebaseerd is op welke bron, daarom is die specificatie verder niet terug te vinden in de weergave. Wel is bekend op welke bronnen men zich bij die verschillende incidenten gebaseerd heeft.

Zo is de weergave van Feyenoord – Ajax mede gebaseerd op informatie uit interviews met de beleidsadviseur van de gemeente Rotterdam, de Algemeen Commandant Grootchalig Bijzonder Optreden en met de Compagniescommandant van de ME. Verder is gebruik gemaakt van draaiboeken van de Sectie Conflict- en Crisisbeheersing Rotterdam, interne evaluaties van de ME Rotterdam en beeldmateriaal geleverd door het Videoteam Rotterdam.

De beschrijving van de casus RMS-demonstratie is mede gebaseerd op informatie van het Politiedraaiboek Manifestatie Molukkers 25 april 2005, Plan van aanpak politie Haaglanden, Plan van aanpak Commandant Demonstratie, Evaluatieformulier demonstratieve optocht RMS, Politierapportage aan driehoeksoverleg en op informatie uit interviews over desbetreffend politieoptreden met de Algemeen Commandant en de Commandant Demonstratie.

De weergave van de casus Voorschoten is mede gebaseerd op een verslag van de openbare vergadering van de raadscommissie Burger en Bestuur, gehouden op 10 april 2007 te Voorschoten en op informatie uit interviews met waarnemend burgemeester Staatsen, politiecoördinator Rob Esser, ME-sectiecommandant Henk Hoorneman en wijkagent Arie Rozenboom. Er zijn geen aanvullende interviews gehouden met bewoners, omdat naar de mening van de politie de gebeurtenissen nog te gevoelig lagen.

De beschrijving van de casus Scholierenprotesten is mede gebaseerd op informatie uit interviews met de gemeente Amsterdam (mevrouw S. Van der Snoek), politie Amsterdam (de heer G. Draaistra) en bestuursleden van LAKS (mevrouw M. Soekarjo en voorzitter de heer J. Swaan).

4.2.1. Vitesse – FC Den Bosch, 23 februari 2002, Arnhem (Nationale Ombudsman, 2002, klacht 2006/125)

Na afloop van de wedstrijd Vitesse – FC Den Bosch vond op en nabij een parkeerplaats in Arnhem een confrontatie plaats tussen supporters van FC Den Bosch en ambtenaren van het regionale korps Gelderland-Midden. FC Den Bosch-supporters mochten zelfstandig naar de wedstrijd reizen, maar na de wedstrijd constateerden supporters van FC Den Bosch dat diverse auto's waren beschadigd. De daar aanwezige politie (zonder beschermende uitrusting) werd hierop aangesproken omdat was verondersteld dat de auto's zouden worden bewaakt. Diverse FC Den Bosch-supporters wilden daarop verhaal halen bij langs het parkeerterrein rijdende Vitesse-supporters. De politie trachtte dit te voorkomen, waarbij over en weer geweld is gebruikt en ook politiehonden zijn ingezet. Er ontstond een tumultueuze situatie waarbij de politie heeft getracht de supporters zo snel mogelijk met hun auto's te laten vertrekken. Den Bosch-supporters klaagden erover dat politieambtenaren tegen hen buitensporig geweld hadden gebruikt, waaronder het laten bijten door politiehonden, het slaan met de lange wapenstok en het vernielen van ruiten van auto's van verzoekers. Deze klachten zijn door de Nationale Ombudsman gegrond verklaard.

De klachten van verzoekers zijn toegespitst op het disproportionele geweldgebruik van de ME. Deze klachten zijn ook gegrond verklaard door de Nationale Ombudsman, op dit punt heeft de ME blijkbaar niet juist gehandeld. Vooral de inzet van politiehonden lijkt te hebben gezorgd voor onnodig geweldgebruik, ook is er onnodig gebruik gemaakt van de lange wapenstok. Over de communicatie wordt in dit rapport niet gesproken, zowel intern als extern is niet duidelijk hoe er gecommuniceerd is naar elkaar. Wel valt er te lezen dat er volgens enkele supporters sprake is geweest van onbehoorlijk taalgebruik tijdens een charge zoals “kom op dan teringlijders kom op dan”. Er is hier echter geen officiële klacht over bekend. Ook lijkt er niet altijd sprake te zijn geweest van een juiste differentiatie omdat supporters in het rapport aangeven dat er “zelfs enkele mensen die in hun auto wilde stappen om zo snel mogelijk de parkeerplaats te verlaten, door honden meerdere malen werden gebeten, en door de politie meerdere malen op het gezicht geslagen werden met wapenstokken”. Er is bij dit incident volgens politieambtenaren wel getracht om de ongeregelheden in een vroeg stadium aan te pakken. Door politieambtenaren is daarover het volgende verklaard: “omdat de sfeer steeds dreigender werd hebben wij onze diensthond uit ons dienstvoertuig gehaald. Wij zagen toen dat er een persoon uit deze groep een tegel op de grond kapot gooide. Wij hadden het vermoeden dat deze persoon kennelijk met de brokstukken wilde gaan gooien. Hierna werd door ons een charge uitgevoerd om de groep uit

elkaar te drijven”. Echter het ingrijpen van de ME is volgens de supporters en de Nationale Ombudsman niet gepast gebeurd.

4.2.2. Ajax – Feyenoord, 3 maart 2002, Amsterdam

Na de wedstrijd raakten tientallen Feyenoord-supporters gewond toen ze in het gedrang raakten en de ME de wapenstok gebruikte (Supportersvereniging Feyenoord, 2002). De SOVS¹ heeft in een brief aan de gemeente Amsterdam haar zorg uitgesproken over het blijkbaar structurele falen van de Amsterdamse overheid en de politie Amsterdam-Amstelland en sprak als volgt over de manier van optreden bij de wedstrijd Ajax – Feyenoord op 3 maart 2002: “Zonder enige aanleiding sloeg de ME blindelings de supporters de trap naar beneden af en met veel machtsvertoon voerde zij charges uit. Zelfs op supporters die gewond op de grond lagen of ten val waren gekomen werd nog ingeslagen, evenals op supporters die onder de voet gelopen supporters probeerden te helpen en te beschermen. Ouderen, vrouwen en kinderen werden niet gespaard. Diverse supporters liepen min of meer ernstig letsel op”. De gemeente Amsterdam heeft later acht Feyenoord-supporters een schadevergoeding gegeven en er is een excuusbrief uitgegaan naar de supporters (Cohen, 2004). Eerder had de Commissie voor de Politieklachten Amsterdam-Amstelland geconcludeerd dat de ME onnodig veel geweld had gebruikt tegen Feyenoord-supporters. (Commissie voor de Politieklachten Amsterdam-Amstelland, 2003).

Bij dit incident is over communicatie en interventies verder niets bekend. De conclusie van de Commissie voor de Politieklachten is wel dat de ME het gebruik van geweld niet juist heeft toegepast en volgens het SOVS heeft de ME ook geweld gebruikt tegen onschuldige supporters.

4.2.3. Ajax – FC Utrecht, 21 april 2002, Amsterdam (Nationale Ombudsman, 2002, klacht 2006/090)

Voor de wedstrijd werden Utrecht-supporters, voordat ze de Arena in mochten, in een zogenaamd buffervak geplaatst, een door hekken afgesloten ruimte op het terrein van de Arena. Hier vond een verbale confrontatie plaats tussen supportersgroepen van beide clubs. Na overleg met de Algemeen Commandant van de ME kondigde de burgemeester van Amsterdam een noodbevel af, inhoudende dat de Utrecht-supporters moesten worden teruggestuurd. Dit is volgens de supporters niet gecommuniceerd aan hen. Teneinde de supporters terug te drijven richting trein, werd ME ingezet. Daarbij werd geweld gebruikt. Utrecht-supporters klaagden dat het gebruikte geweld disproportioneel was en dat voorafgaand aan het geweldgebruik geen waarschuwing was gegeven door de ME. Bovendien was door de ME opgetreden tegen alle supporters, terwijl maar een klein deel van de supporters ‘de sfeer had verziekt’. De klachten over het gebruik van geweld en het niet waarschuwen voor dit geweld zijn door de Nationale Ombudsman gegrond verklaard.

Communicatie naar burgers blijkt bij dit incident niet goed te zijn verlopen. Supporters zijn volgens hen niet op de hoogte gebracht van het noodbevel en er is door de ME geen waarschuwing gegeven voordat er geweld werd gebruikt. Over de samenwerking met andere actoren is in dit rapport niets bekend, terwijl over de onderlinge communicatie ook niet gesproken wordt, mede omdat verklaringen van betrokken ME’ers ontbreken. Nadat de tolerantiegrenzen werden overschreden door beide supportersgroepen, is er wel sprake geweest van een snelle interventie. Echter er is niet juist gedifferentieerd, omdat alleen Utrecht-supporters werden aangepakt en omdat alle supporters van Utrecht werden aangepakt terwijl maar een kleine groep wangedrag vertoonde. De ME heeft bovendien geweld gebruikt, voordat het in het bewuste supportersvak onrustig werd. Dit laatste wijst op disproportioneel en ongepast gebruik van geweld.

4.2.4. Huldiging NEC, 29 mei 2003, Nijmegen

Op Hemelvaartsdag 2003 kwalificeerde voetbalclub NEC zich voor Europees voetbal. Na afloop van de huldiging van NEC in het centrum van Nijmegen ontstaan ongeregelde heden die leiden tot charges van de politie. Hierbij zet de politie ook honden in en meerdere mensen worden gewond. Er is veel verontwaardiging over het politieoptreden, zoals blijkt uit onderstaande reacties uit krantenartikelen en (door de SOVS verzamelde) e-mails van betrokkenen en omstanders:

¹ Samenwerkende Organisaties Voetbal Supporters, die de belangen van voetbalsupporters en supportersclubs behartigen

“We zijn erg geschrokken van het optreden van de ME. Zij zijn zeer hardhandig opgetreden tegen onschuldige supporters, die nog na stonden te praten c.q. nagenieten (...)” (voorzitter Supportersvereniging NEC, 2003).

“De ME kwam voor ons totaal onverwacht. We hebben geen van allen de charges van de ME gehoord” (SOVS, 2003).

“We hebben kinderen van 10/11 jaar neergeknuppeld zien worden die gewoon helemaal in paniek waren omdat ze hun ouders kwijt waren. Als die kids dan op de grond lagen lieten ze er gewoon honden op los. Dit vind ik dus echt niet meer normaal meer (...)” (SOVS, 2003).

“Die jongen stond met z’n handen in de lucht en probeerde duidelijk te maken dat ze echt niets deden en kwaad in de zin hadden. Ondanks zijn gebaren liepen eerst 2 ME’ers op hem af en daarna werd één van de honden losgelaten” (SOVS, 2003).

“De ME heeft op een dermate wijze opgetreden dat diverse onschuldige mensen klappen hebben opgelopen of door honden zijn gebeten” (SOVS, 2003).

“Het is natuurlijk belachelijk dat als het rustig is dan nóg niet de kwaden van de goeden worden onderscheiden” (SOVS, 2003).

“Opvallend is ook dat de aangevallen personen niet werden opgepakt, maar men liet hen gewoon liggen. Als zij iets misdaan hadden zouden ze toch moeten worden gearresteerd lijkt ons (SOVS, 2003).”

Op verzoek van de gemeenteraad van Nijmegen is door DSP-groep een onderzoek ingesteld naar de gebeurtenissen en het optreden van de politie. De DSP-groep komt tot de conclusie dat er nauwelijks drank is verstrekt in glazen, maar dat door het alcoholgebruik onder het publiek de kans op ongeregelde honden wel toenam (DSP-groep, 2003, pp. 11-12). Volgens de DSP-groep is er voor en tijdens de charge meermalen gewaarschuwd en gevorderd is door de ME. De charge die de ME met honden uitvoerde leidde tot gewonden, veel verwarring en boosheid ter plekke. Het gedrag van de mensen ter plaatse rechtvaardigde volgens DSP-groep niet deze inzet van geweld. De ontruiming was weliswaar nodig, maar wanneer de ME zich beter zou hebben vergewist van de situatie onder verschillende groepen, had gekozen kunnen worden voor een charge zonder honden (DSP-groep, 2003, p. 13). De inzet van paarden zou volgens DSP-groep wel passend zijn geweest en ook duidelijk, maar was niet mogelijk omdat er geen paarden voorradig waren. Een charge van de ME, vergezeld van een wagen met dagmegafoon, had volstaan. De honden zouden ook defensief kunnen worden ingezet met het oogmerk ontruimd terrein leeg te houden.

Het directe optreden van de politie tegen de relschoppers is wel als effectief te bestempelen: er heeft zich geen escalatie of vervolg voorgedaan (DSP-groep, 2003, p. 14). De politie heeft de beleidslijn ‘vriendelijk waar het kan, streng waar het moet’ consequent gevolgd. Tot aan de charges van de ME heeft de politie, zeker met het hanteren van het vredestenue (waar de ME zich ook primair in liet zien), een aanwezige en vriendelijke uitstraling gehad. Er was echter geen centrale informatie-uitwisseling tijdens het evenement. NEC, gemeentelijke diensten en politie hadden hun voorbereidingen op elkaar afgestemd, maar niet alle essentiële besluiten werden aan elkaar meegedeeld (DSP-groep, 2003, p. 14).

De DSP-groep komt op basis van haar onderzoek tot een aantal aanbevelingen, waaronder de aanbeveling om bij evenementen waar drankvoorziening geregeld is, het meenemen van eigen drank niet toe te staan en de aanbeveling aan de politie om voor het verwijderen van groepen telkenmale de middelen in te zetten die passen bij de situatie (DSP-groep, 2003, p. 15). Het offensieve gebruik van honden dient hierbij gereserveerd te worden voor het verwijderen en/of verspreiden van relschoppers. De politie zou bij grote publieksmanifestaties over paarden moeten beschikken. Ook zou er een centrale informatiestructuur georganiseerd moeten zijn bij grote publieksevenementen.

De bejegeningwijze is bij dit incident tot aan de charges telkens vriendelijk geweest waar het kon en streng waar het moest. Het vredestenue zorgde voor een aanwezige en vriendelijke uitstraling. De ME heeft de burgers volgens de DSP-groep wel gewaarschuwd voordat charges werden uitgevoerd. Over de interne communicatie is niets bekend, de samenwerking met andere actoren is echter niet vlekkeloos gelopen. Niet alle essentiële besluiten zijn aan elkaar medegedeeld en dat had wel moeten. Zo is de beslissing om te chargeren richting podium niet meegedeeld aan de organisatie van het evenement die achter het podium stond. Wellicht had deze organisatie dan zelf ook mensen kunnen waarschuwen en oproepen het plein te verlaten (DSP-groep, 2003, p. 14). Ook hadden betere

afspraken over het alcoholgebruik gemaakt moeten worden. De ME heeft wel getracht in een vroeg stadium in te grijpen d.m.v. snelle interventies, uiteindelijk was het echter noodzakelijk om te chargeren in linie. De inzet van honden was niet gepast en heeft geleid tot onnodige slachtoffers, ook omdat niet alle slachtoffers volgens de SOVS in de gaten hadden dat ze het terrein moesten verlaten. Er is door de ME bij dit incident met name tekortgeschoten op het punt van juiste differentiatie en op het punt van gepast geweldgebruik. Betreffende de inzet van honden is er één aangifte gedaan van mishandeling door een hond.

4.2.5. Ajax – Club Brugge, 1 oktober 2003, Amsterdam

Voorafgaand aan de Champions Leaguewedstrijd tussen Ajax en Club Brugge kwam het in de binnenstad van Amsterdam tot confrontaties tussen supporters. Ook rond de Amsterdam Arena kwam het later (voor en na de wedstrijd) tot ongeregelheden, waarbij met gebruikmaking van een noodbevel Brugge-supporters het stadion in zijn gedreven. Door de ME zijn meerdere charges uitgevoerd, ook is het waterkanon ingezet.

Het Auditteam voetbalvandalisme (Eindrapport 2003/2004) heeft de incidenten en het politieoptreden onderzocht en kwam tot de conclusie dat de politie in de binnenstad van Amsterdam adequaat is opgetreden en dat – omdat bestuurlijke ophouding² door de gemeente Amsterdam niet is overwogen – voor de politie het instrumentarium ontbrak om in te kunnen grijpen ter voorkoming van rellen. Voor wat betreft de ongeregelheden rond de Amsterdam Arena wijst het Auditteam erop dat de infrastructuur van de directe omgeving van de Amsterdam Arena het scheiden van groepen supporters niet mogelijk maakt bij internationale wedstrijden waarbij combivervoer ontbreekt en dat gemeente en politie fysieke scheiding van supportergroepen niet als doel stelden. Het Auditteam concludeert dat bij de Amsterdam Arena de bescherming van de bezoekers tegenover agressieve Ajax-supporters gering was en dat ondanks het feit dat de wedstrijd een hoog risico kende, verkoop van alcohol in de directe omgeving van het stadion niet verboden was.

Het Auditteam beveelt aan om in de toekomst bestuurlijke ophouding expliciet te overwegen, om de kans op grootschalige rellen te voorkomen en ten behoeve van internationale risicowedstrijden na te denken over de wijze waarop extra risico's (m.b.t. de infrastructuur) beter beheerst kunnen worden, bijvoorbeeld door maatregelen waarbij gecontroleerde aanvoer wordt gerealiseerd en 'crowd control' en supportersbegeleiding geïntensiveerd worden.

Bij dit incident wordt eigenlijk alleen duidelijk dat de ME wellicht betere afspraken had moeten maken met andere actoren over de aanpak van dit risico-evenement. Zo had de verkoop van alcohol in samenwerking met andere actoren wellicht verboden moeten worden. Er is niet duidelijk in hoeverre er wel afspraken zijn gemaakt tussen politie en andere actoren. Ook over andere facetten van de werkwijze van de ME wordt niet gesproken.

4.2.6. ADO Den Haag – Ajax, 9 november 2003, 's Gravenhage

Rond het einde van de wedstrijd ADO Den Haag – Ajax ontstaan confrontaties tussen ADO Den Haag-supporters die proberen de confrontatie met Ajax-supporters aan te gaan en de politie. Agenten met de 'platte pet' raken in het nauw als vanuit een groep van 20-30 ADO-supporters met stenen gegooid wordt naar deze agenten. Daarop hebben 12 paarden over het plein gechargeerd en tegelijk heeft een peloton ME, komend vanachter de Noordtribune, een charge uitgevoerd om de agenten te ontzetten. Later verzamelden zich groepen ADO-supporters op locaties waar de Ajax bussen verwacht werden. De politie werd hier aangevallen en enkele stadsbussen en streekbussen werden bekogeld. De ME heeft daarbij meerdere malen gechargeerd.

Het Auditteam voetbalvandalisme (Eindrapport 2003/2004) heeft de incidenten en het politieoptreden onderzocht en kwam tot de conclusie dat gemeente, OM, club en politie zich nauwgezet hadden voorbereid op de wedstrijd en veel aandacht hadden besteed aan de handhaving van de tolerantiegrenzen rond alcohol en spreekkoren. Het geheel aan technische en sociaal preventieve maatregelen hebben van club en partners, hebben een normaliserend effect gehad op het gedrag van ADO-supporters tijdens de wedstrijd. De politie-inzet werd wel ruim bevonden in vergelijking tot de

² Bestuurlijke ophouding (gemeentewetartikel 176a) maakt het mogelijk om een groep waarvan gevreesd wordt dat deze ernstige wanordelijkheden gaat veroorzaken, en die groepsgewijs noodbevelen van de burgemeester niet naleeft, voor maximaal 12 uur vast te houden (Eindrapport Auditteam voetbalvandalisme, 2003/2004, p. 16)

politie-inzet van andere korpsen bij risicowedstrijden. Behoudens de preventieve uitstraling door aanwezigheid, is een deel van de politie niet in actie gekomen.

Bij dit incident wordt duidelijk dat de samenwerking met andere actoren wel goed is geweest. Over dit ME-optreden is er verder geen informatie bekend.

4.2.7. Vitesse – SC Heerenveen, 24 januari 2004, Arnhem

Heerenveen-supporters worden het op het perron van Zwolle opgewacht door de politie, omdat door miscommunicatie wordt verondersteld dat de trein onderweg gesloopt is en de conductrice in het nauw gedreven is. De Heerenveen-supporters worden geïsoleerd en uit angst dat er Zwolle-supporters op af komen, wordt besloten dat de supporters terug de trein in moeten naar Heerenveen. De Heerenveen-supporters weigeren dit en gaan massaal op het perron zitten. Met enig geweld worden de supporters de trein in gedreven. De trein gaat terug naar Heerenveen en tijdens de terugreis richten de supporters voor €10.000 aan vernielingen aan in de trein. Als de trein op de terugweg is, arriveren de Zwolle-supporters op het station, zij vallen de politie aan en vernielen een politiebusje. Onder de Zwolle-aanhang zijn geen aanhoudingen verricht. Het Auditteam voetbalvandalisme maakt in haar Eindrapport 2003-2004 melding van dit incident. Het Auditteam heeft het incident en het politieoptreden daarbij niet nader onderzocht.

Bij dit incident kan geconstateerd worden dat de berichtgeving van andere actoren niet overeenkomstig was met de werkelijkheid. Over andere facetten van de werkwijze of over klachten e.d. is niets bekend.

4.2.8. Ajax – NEC, 25 januari 2004, Amsterdam

Bij aankomst op het station Duivendrecht rent een deel van de NEC-supporters het metrospoor op. ME'ers die een NEC-supporters proberen aan te houden worden aangevallen door een kleine 40 NEC-supporters. Het treinverkeer wordt stilgelegd. Ondertussen komen Ajax-supporters vanuit het supportershome naar het station toe, en nemen stenen en ander smijtwerk van het fietspad mee, op zoek naar de NEC-supporters. De politie weet ze eerst nog tegen te houden. Later komen de Ajax-supporters via het spoor het station binnen. De NEC-supporters zijn in de tussentijd door de ME weer het perron op gedreven. Een deel van de NEC-supporters en Ajax-supporters zoeken de confrontatie, er vindt een vechtpartij plaats, de inmiddels versterkte ME grijpt in. 117 NEC-supporters worden aangehouden voor vernielingen en openlijk geweld. Het Auditteam voetbalvandalisme maakt in haar Eindrapport 2003-2004 melding van dit incident. Het Auditteam heeft het incident en het politieoptreden daarbij niet nader onderzocht.

De Commissie voor de Politieklachten Amsterdam-Amstelland heeft het incident wel onderzocht en vermeldt daarover het volgende (Commissie voor de Politieklachten, 2005, pp. 13-14): “De klachten werden door de NEC-supporters ingediend, vooral wegens disproportioneel optreden van de ME, het aanhouden, het lang op het station wachten, het vervoer met bussen naar het hoofdbureau, het niet dezelfde avond heen-zenden en het vasthouden van sommigen van hen tot de daarop volgende dinsdag (...). De Commissie adviseerde de korpsbeheerder de klacht van bijna alle klagers ongegrond te verklaren, omdat de NEC-supporters door hun eigen (gevaarzettend) gedrag de inzet van de ME als het ware noodzakelijk hadden gemaakt, zodat zij het optreden van de ME over zichzelf hadden afgeroepen.”

Bij dit incident zijn klachten bekend van burgers die slachtoffer zijn geworden van een ME-optreden. Het betreft klachten met betrekking tot het geweldgebruik van de ME, de klachten zijn echter ongegrond verklaard, omdat het optreden als zodanig passend was bij de situatie. Over andere facetten van het ME-optreden wordt geen melding gemaakt.

4.2.9. Woonwagenkamp Vinkenslag, 14 april 2004, Maastricht

Op 14 april 2004 blokkeerden tachtig tot honderd bewoners van het toenmalige woonwagenkamp Vinkenslag met banden en andere voorwerpen enige uren het noordelijkste kruispunt van de N2 (bij stadion De Geusselt), uit protest tegen het onrecht dat hen naar hun gevoel werd aangedaan door politie-invallen op het kamp (met inzet van ME). Lange files op de A2 en de A79 waren het gevolg. De volgende ochtend deed de Mobiele Eenheid met driehonderd man en een aantal shovels tegen zonsopgang een inval in het kamp, en enkele kleinere kampen in de omgeving (ANP, 2004). Zestien personen werden aangehouden, van wie de meesten wegens betrokkenheid bij de wegblokkade van de

vorige dag. Volgens politie en justitie werd er op industriële schaal wiet verbouwd. Henneplantages werden bij invallen daadwerkelijk aangetroffen en ontmanteld.

Het sturen van ME naar Vinkenslag is buiten elke proportie vinden de bewoners, die zich gestigmatiseerd voelen (Algemeen Dagblad, 2004). De bewoners vinden tevens dat ze niet netjes worden behandeld door de ME. “Schandalig dat de ME een ernstig zieke man in die toestand hebben gearresteerd” (ANP, 2004). “Een bewoner moest zelfs poedelnaakt mee, mocht zich niet eens aankleden. Vrouwen die hun kinderen naar school wilden brengen, zijn ‘afgezeken’ door de ME. Iedereen vindt het belachelijk en verschrikkelijk wat er is gebeurd” (ANP, 2004). Echter, de bewoners van Vinkenslag beschouwen burgemeester Leers als hun grootste vijand (ANP, 2004).

De actie van de woonwagenbewoners op de snelweg stuit op onbegrip van automobilisten: “hadden die ME’ers niet eerder kunnen komen?” (Volkskrant, 2004). “Ze komen uren te laat, als de kampbewoners al weg zijn” (Volkskrant, 2004). Er is ook onbegrip van automobilisten over het feit dat de ME wegluchtende kampbewoners niet tegenhielden en oppakten (ANP, 2004). Er is verder geen onderzoek of evaluatie bekend naar de politieoptredens in verband met Vinkenslag.

De klachten richten zich bij dit incident voornamelijk op de wijze van arresteren van de ME en de manier van uitlatingen/bejegening richting bewoners. Ze vinden de wijze van arresteren niet gepast en de wijze van communicatie onbehoorlijk. De ME had in dit geval desbetreffende bewoner best de kans kunnen geven zich te voorzien van kleding. Automobilisten klagen erover dat de ME niet snel genoeg heeft ingegrepen en de wegluchtende kampbewoners in eerste instantie heeft laten gaan. Meer dan wat klachten van burgers is echter niet bekend over dit ME-optreden.

4.2.10. Jong Ajax – Jong Feyenoord, 15 april 2004, Amsterdam

Na afloop van de wedstrijd op Sportpark De Toekomst tussen Jong Ajax en Jong Feyenoord kwamen circa 70 Ajax-supporters het veld op lopen. Feyenoord-spelers worden geslagen, onder andere met een fles.

Het Auditteam voetbalvandalisme (Eindrapport 2003/2004) heeft het incident onderzocht en kwam onder andere tot de conclusie dat Sportpark De Toekomst niet voldoet aan de eisen die zijn gesteld in het Handboek Veiligheid voor wedstrijden in het kader van Betaald Voetbal. Tevens is door Ajax en de politie onderschat dat voetbalgeweld ook mogelijk is zonder confrontatie tussen verschillende supportersgroepen. Politie en Ajax hebben zich wel voldoende ingespannen om vooraf informatie over eventuele plannen onder Ajax-supporters te vergaren. Aanwijzingen over het voorbereiden van het geweldsincident, waren er niet. Op basis van de wanordelijkheden en overtredingen voor en tijdens de wedstrijd, hadden Ajax en de politie echter moeten overwegen om aanvullende maatregelen te treffen. De uitbarsting van geweld kon mede plaats vinden omdat er niet of nauwelijks werd opgetreden tegen normoverschrijdend gedrag en de politie en Ajax hebben om eigen redenen en op eigen gezag nagelaten in te grijpen tegen overtreders van wetten en regels. De politie had, in overleg met Ajax, tijdens de wedstrijd versterking moeten aanvragen om de risico’s van escalatie en confrontatie te kunnen beperken. De sfeer en gebeurtenissen tijdens de wedstrijd gaven daar aanleiding toe.

Het Auditteam doet aanbeveling om Jong Ajax zijn wedstrijden voortaan in De Arena te laten spelen, een locatie die wel voldoet aan de eisen in het Handboek Veiligheid. Tevens moeten politie en club in principe altijd ingrijpen bij overtredingen van de wet, respectievelijk afspraken zoals vastgelegd in Beleidskader en Handboek Veiligheid.

Bij dit incident blijkt dat de ME geen snelle en gerichte interventies heeft toegepast om te voorkomen dat kleine incidenten uitgroeien tot grotere. Dit heeft er waarschijnlijk mede voor gezorgd dat er een uitbarsting van geweld heeft plaatsgevonden. Ook het gebrek aan samenwerking met andere actoren lijkt hier een factor gespeeld te hebben. Andere informatie over de werkwijze van dit ME-optreden is verder niet bekend.

4.2.11. Woonwagenkamp Beilen, 19 augustus 2004, Beilen

De ME Drenthe trad op bij het kleine woonwagenkamp in Beilen. Dit i.v.m. met voortdurende lawaai-overlast. Hierbij is de diensthond veelvuldig ingezet samen met de ME. Een aantal verdachten moest zich naderhand in het ziekenhuis laten behandelen als gevolg van opgelopen bijtonden. Hieruit is een aantal klachten tegen de politie voortgekomen (informatie politie Drenthe).

Meer informatie is er over dit ME-optreden niet bekend. Wel valt te constateren dat er klachten zijn over het geweldgebruik – de inzet van honden – maar het is niet bekend of die gegrond zijn verklaard of niet.

4.2.12. NAC – FC Groningen, 25 en 26 februari 2005, Breda

Op de avond voor de wedstrijd tussen NAC en Groningen voorkomt de politie confrontatie tussen groepen voetbalsupporters uit Groningen en Breda in de binnenstad van Breda. Met grote moeite lukte het uiteindelijk de Groningers terug te sturen. De volgende avond vonden er weer ernstige rellen plaats als NAC supporters na de wedstrijd de beveiliging van NAC en de politie aanvallen. De politie heeft drie waarschuwingsschoten gelost.

Het Auditteam voetbalvandalisme (Eindrapport 2004/2005) heeft de incidenten en het politieoptreden onderzocht en kwam tot de conclusie dat binnen de politie Groningen beschikbare informatie over de (mogelijke) confrontatie tussen supporters van FC Groningen en NAC in Breda, niet tijdig en hanteerbaar voor operationeel gebruik verspreid is. Hierdoor was het niet mogelijk de groep FC Groningen-supporters bij vertrek uit Groningen te volgen of op een andere wijze (onderweg) in te grijpen. De politie Groningen heeft wel de politie Breda geïnformeerd, maar binnen de politie Breda heeft de informatie uit Groningen niet geleid tot (voorbereiding van) operationele activiteiten. De politie Breda was daardoor onvoldoende voorbereid en toegerust om adequaat op te kunnen treden tegen het treffen tussen beide supportersgroepen op vrijdagavond. Het Auditteam vindt het slordig dat gemeente, club en politie in Breda zich niet bewust zijn geweest van de aanvankelijke indeling van deze wedstrijd in de B-categorie. NAC heeft zich niet gehouden aan de tolerantiegrens alcohol zoals neergeld in het 'Beleidskader bestrijding voetbalvandalisme en voetbalgeweld 2003'. Het Auditteam acht het terecht dat de politie Breda op de avond voor de wedstrijd ingezet heeft op het opsporen van beide supportersgroepen, waarbij ook is getracht om de Groningen-supporters vóór Breda te onderscheppen en tegen te houden. De politie was de avond voor de wedstrijd onvoldoende voorbereid en toegerust om de beide groepen te scheiden en snel tot herstel van de openbare orde over te gaan. De politie had onvoldoende controle over de situatie en kon daardoor weinig aanhoudingen verrichten.

Het Auditteam concludeert dat er geen causaal verband is tussen de ongeregelde heden van de avond voor de wedstrijd en de ongeregelde heden op de dag van de wedstrijd zelf. De politie was de avond van de wedstrijd onvoldoende toegerust om de orde te herstellen. De keuze in Breda voor een vriendelijk bejegeningprofiel van de politie met 'platte pet' zonder dat beschermende kledij en eventueel lange wapenstok voorhanden zijn (bijv. in de wagens), impliceert dat bij onvoorziene escalatie er per definitie onvoldoende toerusting bestaat. Voor het inschakelen van ME in volledige uitrusting ontbrak de tijd. Mogelijk als gevolg van de spiraal van angst en agressie, is door agenten tegenover relschoppers wellicht extra veel geweld gehanteerd. Hiervan is aangifte gedaan. Een adequate informatiepositie, een volledige informatie-uitwisseling, het observeren van 'hot spots'³ en het feitelijk volgen van groepen, zijn volgens het Auditteam voorwaarden voor het effectief kunnen bestrijden van losse confrontaties.

Het Auditteam beveelt aan supportersverenigingen bij vooroverleg te betrekken. De politie dient methoden te ontwikkelen om zonodig flexibel en snel extra bescherming en slagkracht te realiseren. De inzet van aparte aanhoudingseenheden bij groepsoptreden van de politie, verhoogt de pakkans en derhalve de vervolging van overtreders.

Bij dit incident is de interne communicatie niet goed verlopen. Het gebrek aan goede interne communicatie heeft ervoor gezorgd dat er geen operationele activiteiten zijn ondernomen om adequaat te kunnen optreden. Verder blijkt ook de samenwerking met andere betrokken actoren niet zodanig te zijn geweest dat er maatregelen zijn getroffen. Het niet betrekken van supportersverenigingen heeft daarbij een rol gespeeld. Er gewerkt met een vriendelijk bejegeningprofiel, maar dat zorgde er bij dit incident voor dat agenten niet snel genoeg beschermende middelen voorhanden had om die te gebruiken waar nodig was. Er waren geen aanhoudingseenheden en er was niet voldoende rekening gehouden met de noodzaak om snel te kunnen beschikken over benodigde middelen. Mogelijk is daardoor extra veel geweld gebruikt door agenten, als een soort reactie op hun angstgevoelens. Bij het schakelen is het misgegaan bij dit incident. Over dit ME-optreden is verder geen informatie bekend uit andere rapporten of evaluaties.

³ Een plek waar iets gebeurt of iets staat te gebeuren (www.encyclo.nl)

4.2.13. Feyenoord – Ajax, 17 april 2005, Rotterdam

“De gebeurtenissen namen een aanvang met de berichtgeving over het fouilleren van de 1600 Ajax-supporters in Amsterdam, ’s ochtends voor het vertrek. Omdat dit rommelig geschiedde, verzocht de Amsterdamse politie aan de Rotterdamse politie om bij stadion De Kuip nogmaals te fouilleren. Dit verzoek heeft bij de politie in Rotterdam ten onrechte geleid tot een negatief beeld. Tijdens de reis van beide treinen bestond in de commandoruimte van de Rotterdamse politie de indruk dat de sfeer van meet af aan grimmig was en dat er gooi- en smijtmateriaal aan boord van de treinen was. Dit negatieve beeld strookte niet met de feitelijke situatie. De sfeer bij het fouilleren was eerder amicaal te noemen en de sfeer tijdens de treinreis was op beide treinen relatief ontspannen. De politie Rotterdam heeft geen berichten ontvangen van de begeleiders op de treinen (spoorwegpolitie en Amsterdamse politie) die het negatieve beeld zouden kunnen bijstellen. De Rotterdamse politie zelf heeft ook niet gevraagd naar aanvullende informatie” (Eindrapport Auditteam, 2004/2005, p. 26).

“Toen de eerste trein, na het passeren van station Rotterdam Zuid, tot stilstand kwam was en bleef de reden daarvan bij de Rotterdamse politie onbekend. Gebrekkige communicatie tussen spoorwegpolitie en Rotterdamse politie is hiervan de voornaamste oorzaak. In de voorbereiding was zelfs niet voorzien in een directe lijn tussen de Algemene Commandant van de Rotterdamse politie en zijn collega van de spoorwegpolitie. Mede door deze onwetendheid, vermoedde de Rotterdamse politie dat het stoppen van de trein door toedoen van de Ajax-supporters was gebeurd. In werkelijkheid was de trein stilgezet door de machinist op verzoek van ProRail omdat er bij ProRail op het laatste moment twijfels rezen of deze lange trein wel zou passen bij het perron van aankomst bij station Stadion. De combitrein had de hoogste prioriteit, wat inhoudt dat de trein niet mag stoppen, behalve om veiligheidsredenen. Voor de politie in Rotterdam zijn dat enkel redenen van openbare orde, voor ProRail zijn dat ook redenen van spoor- en treinveiligheid. Net voordat, met het omzetten van een wissel, een rijweg was ingesteld die leidde naar een langer perron, betraden tussen de 20 en 40 Ajax-supporters, vermoedelijk geprovoceerd door voorbij lopende Feyenoord-supporters, het spoor. Ze gooiden met stenen en andere spullen. De ME was snel ter plaatse en meldde aan de commandoruimte de misdragingen van de Ajax-supporters. De ME had de situatie redelijk snel weer onder controle doch meldde dat feit niet” (Eindrapport Auditteam, 2004/2005, p. 26).

“In de commandoruimte werd de correcte informatie over vernielingen en stenen gooien, opgeteld bij het reeds bestaande negatieve beeld van een grimmige sfeer in de trein en bij het vermoeden dat Ajax-supporters wel eens de hand zouden kunnen hebben gehad in het stilzetten van de trein. Men dacht er verder niet lang over na en via de korpschef werd de burgemeester geadviseerd de trein terug te sturen. Dit advies werd, acht minuten na het stoppen van de trein, overgenomen. Vijf minuten later werd ook de beslissing genomen dat trein 2 werd teruggestuurd” (Eindrapport Auditteam, 2004/2005, p. 26).

“Omdat de spoorwegpolitie enkel mee wilde werken aan de terugkeer van trein 1 wanneer er eerst voldoende ME aan boord zou stappen, reed de trein pas na drie kwartier door naar station Stadion. In plaats van dat er ME aan boord kwam, verlieten de supporters de trein en betraden het buffervak, waar ze vast werden gehouden door de politie. Trein 2 stond intussen geparkeerd in Rotterdam Noord en begon even later, zonder extra ME, de terugreis richting Amsterdam. Bij Nieuwerkerk aan den IJssel strandde deze trein door toedoen van vernielingen door Ajax-supporters. De 800 supporters in Nieuwerkerk aan den IJssel werden vastgehouden op de spoordijk” (Eindrapport Auditteam, 2004/2005, p. 27). Volgens het Auditteam is het betreft het bestrijden van vandalisme op de beide treinen opvallend dat, ondanks de aanwezigheid van spoorwegpolitie, Amsterdamse politie en stewards op beide treinen, er geen aanhoudingen ter plekke of achteraf zijn geschied, een enkele uitzondering daargelaten. Vanuit beide treinen hebben Ajax-supporters het spoor betreden – dat een strafbaar feit is – en aan beide treinen zijn vernielingen aangericht, met name na het besluit van terugsturen. Het terugsturen van de Ajax-supporters is naar de mening van het Auditteam rommelig verlopen. Bijkomend probleem was het meesturen van ME’ers op de bussen. Dit was niet voorzien en ging ten koste van de aantallen beschikbare agenten te Rotterdam voor het vervolg van de dag.

Na afloop van de wedstrijd stonden er nog ruim 500 Ajax-supporters in het buffervak bij het voorplein van de leeg lopende De Kuip, joelend en provocerend. Al snel ontstonden er rellen doordat Feyenoord-fans en andere relzoekers de politie aanvielen en poogden de Ajax-supporters in het buffervak aan te vallen. Het was oorspronkelijk de bedoeling de Feyenoord-supporters middels hekken ver van het buffervak vandaan te houden, maar de hekken werden geopend waarna het voorplein vol

liep met Feyenoord-supporters. Het Marathonviaduct liep ook vol en omdat de ME sterk verspreid was kon zij niet meer proactief aanspreken en verwijderen, zoals eigenlijk de bedoeling was, aldus de compagniescommandant. De Ajax-supporters zijn door de bescherming van de Rotterdamse ME niet in gevaar gekomen. Wel zijn er stenen door Feyenoord-supporters gegooid, maar door optreden van ME en spoorwepolitie zijn de relschoppers van Feyenoordzijde snel op afstand van het buffervak gehouden. Volgens het Auditteam heeft de Rotterdamse politie de Ajax-supporters in het buffervak effectief bescherming geboden. “De rellen duurden uren en de politie heeft te maken gekregen met buitensporig geweld van relschoppers, waarbij veel gewonden onder het personeel van de politie zijn gevallen, onder wie enkelen met verwondingen van ernstige aard. Gezien de omvang van het aantal relschoppers en het excessieve geweld dat zij toepasten, is het herstellen van de openbare orde door de politie Rotterdam uiterst beheerst en efficiënt geschied” (Eindrapport Auditteam, 2004/2005, p. 28).

Twee uur voor de wedstrijd waren de ingezette eenheden van de Rotterdamse politie ter plaatse. De eenheden waren zichtbaar aanwezig. ME droeg beschermende kleding zonder helm en ME'ers surveilleerden rond het stadion, waarbij contact gemaakt werd met publiek. Om het terugvervoer van de Ajax supporters te begeleiden werden ME'ers ingezet, wat tot 'verdunding' van de eenheden zorgde. ME heeft door de verdunding ook niet meer proactief kunnen optreden, maar slechts reactief. Na afloop van de wedstrijd is ME erin geslaagd het buffervak af te schermen, uitbraak van Ajax-supporters te voorkomen en ervoor te zorgen dat Feyenoord-supporters op afstand bleven. De ME beperkte het gebruik van geweld tot het verdrijven van de supporters. Toen ME zwaar belaagd werd is toestemming verleend om traangas in te zetten, maar dit is uiteindelijk niet gebruikt. Het beoogde effect, namelijk het verdrijven van de relschoppers, was al bereikt met het opzetten van de maskers door de ME. Bovendien was er een ongunstige windrichting. Om gewone supporters de kans te geven veilig naar huis te kunnen gaan werd er na de wedstrijd in eerste instantie niet gechargeerd. Hierdoor kon er gedifferentieerd worden tussen relschoppers en gewone supporters.

In Nieuwerkerk is de bejegening door de politie vriendelijk geweest. Dit heeft een gunstige uitwerking gehad en ervoor gezorgd dat het bij de tweede trein rustig is gebleven. Onder de politie zijn bij het optreden in totaal 52 gewonden gevallen, merendeels als gevolg van het bekogeld worden met stenen. Enkele agenten hebben hun vuurwapen getrokken, maar in geen van de gevallen is er een schot afgevuurd.

Bij dit incident blijkt dat de er zowel positieve als negatieve facetten van de werkwijze van de ME te vermelden zijn. Achteraf is gebleken dat de communicatie tussen politie en andere actoren op sommige momenten gebrekkig is geweest. Hierdoor is het negatieve beeld ontstaan dat er bij het fouilleren en grimmige sfeer was en was er geen duidelijkheid over het stoppen van trein 1. Ook de interne communicatie is niet altijd duidelijk geweest. Zo is door de ME niet gemeld dat de situatie rondom trein 1 redelijk snel weer onder controle was. Mede op basis daarvan is besloten trein 2 terug te sturen. Verder is het volgens het Auditteam opmerkelijk dat er geen aanhoudingen zijn verricht voor bijvoorbeeld het betreden van het spoor. Korte en snelle interventies zijn op dit punt achterwege gebleven.

Het Auditteam concludeert dat de ME het geweld dat tegen hen gebruik is, uiterst beheerst en efficiënt heeft bestreden. De ME heeft gepast geantwoord op de gewelddadige activiteiten die door het publiek werden geuit. De bejegeningwijze is tot aan de uitbraak van het geweld ook vriendelijk geweest en er is actief contact gemaakt met het publiek waar het kon. De ME heeft zich verder nadrukkelijk gericht op het differentiëren tussen schuldige en onschuldige burgers. Ze hebben bewust gewacht met chargeren om onschuldige burgers de kans te geven om de escalerende situatie tijdig te verlaten.

4.2.14. Demonstratie RMS, 25 april 2005, 's Gravenhage

Op 25 april 2005 vond de jaarlijkse herdenking van het uitroepen van de onafhankelijke Molukse Republiek (RMS) plaats in het Nederlands Congres Centrum NCC. Ongeveer 200 overwegend jonge Molukkers verzamelden zich, zoals was afgesproken op het Malieveld. De Commandant Demonstratie had goed contact met de organisatie en de sfeer was op dat moment ontspannen. Vóór de demonstratie werd bekend dat Molukse jongeren uit het oosten van het land van plan waren om naar Den Haag te komen. Er waren berichten ontvangen dat er bij het hijsen van de vlag op de Molukken, sprake was van ingrijpen door Indonesische troepen. De jongeren zouden zich verzamelen op Knorrestein, een parkeerterrein langs de snelweg tussen Zoetermeer en Den Haag. De Commandant Rest Regio is met haar eenheid naar Knorrestein, gegaan om te controleren op wapens bij de verzamelde jongeren.

De begeleiding van de demonstratie bestond uit 16 politiemensen (platte petten), er waren motoren aanwezig voor de begeleiding van het verkeer en de ME (in volledig tenue) reed uit het zicht mee. Op de Koninginnegracht begonnen demonstranten zich meer te manifesteren en gebruikten daarbij vuurwerk. De ordedienst heeft hen middels de politiemegafoon toegesproken. Ter hoogte van het George Maduroplein hield een groep zich niet aan de route en liep de Dr. Aletta Jacobsweg op. Een linie van de ME belette deze groep de doorgang. Hierbij zijn enkele stenen naar de ME gegooid. De ME heeft niet gechargeerd omdat er ouderen tussen de groep jongeren liepen. Volgens de Commandant Demonstratie is er niet alleen vuurwerk afgestoken, maar werd er ook wild geplast en was er sprake van alcoholgebruik. Dit was tegen de afspraken in en de Commandant Demonstratie heeft overwogen de demonstratie te beëindigen. Hij heeft er toch voor gekozen om te gedogen, omdat hij met te weinig mensen was om een vuist te kunnen maken (Commandant Rest Regio was immers met haar eenheid naar parkeerterrein Knorrestein). Bovendien vond hij het inzetten van de ME te zwaar voor de overtredingen die gepleegd waren. Maar doordat het vuurwerk afsteken en het wildplassen gedoogd werden, hadden de demonstranten volgens de Commandant Demonstratie het gevoel dat er veel mocht en gingen zij de grens opzoeken en dit is volgens de Commandant Demonstratie de oorzaak geweest dat de situatie uit de hand is gelopen.

De ordedienst kreeg de groep na korte tijd weer op de route. Gaandeweg op de Prof B.M. Teldersweg ter hoogte van het Indië-monument ging een groep demonstranten op de linkerrijbaan tegen het verkeer in lopen, waardoor het verkeer aan die kant tot stilstand kwam. Men intimideerde daarbij enkele burgers. Volgens de Algemeen Commandant hing er een gewelddadige sfeer en de Commandant Demonstratie heeft gezien dat de demonstranten op de daken van de auto's hebben geslagen en dat er middelvingers werden opgestoken. De ordedienst probeerde de groep weer aan de goede kant van de weg te krijgen, maar kon niet voorkomen dat men op de kruising met de Scheveningseweg linksaf sloeg. Op de Scheveningseweg was ter hoogte van de Adriaan Goekooplaan ME zichtbaar. De verschijning van de ME had dit keer wel een deëscalerend effect. De demonstranten keerden om. De ordedienst kreeg de groep zelf weer op de route in de richting van het NCC.

De sfeer was ondertussen bij een gedeelte van de jonge demonstranten gespannen. De Algemeen Commandant heeft even overwogen de demonstratie stil te leggen, maar hij verwachtte dat de agressie dan nog groter zou worden en dat er veel vernield zou worden. Vanaf de Willem Lodewijklaan hadden de demonstranten rechtstreeks zicht op de nabijgelegen school van het Haagsch Genootschap. Voor de hoofdingang stonden een aantal leerlingen. Enkele leerlingen trokken door gebaar en/of woord de aandacht van een groep jonge demonstranten. Voorverkenningseenheden hebben de Algemeen Commandant verteld dat een van de leerlingen een bomberjack droeg en zij hebben een Marokkaanse jongen gezien. De Molukse demonstranten waren al enigszins gespannen en er was een licht ontvlambare sfeer. Kennelijk voelden enkele demonstranten zich geprovoceerd. De demonstranten keerden op de Willem Lodewijklaan om en zij renden op de leerlingen af. Andere demonstranten volgden in rap tempo. De meeste leerlingen spoedden zich het schoolgebouw in, maar een paar leerlingen bleven buiten staan. Zij konden niet meer naar binnen, omdat de deur van binnenuit op slot was gedaan.

De leerlingen die buiten waren blijven staan kregen vervolgens van meerdere Molukse jongeren klappen. Een demonstrant beschikte over een hard voorwerp (waarschijnlijk een hamer) en hij wist hiermee een paar ruiten in te slaan. In totaal zijn er drie ruiten naast de hoofdingang vernield. Hier zijn video opnamen van gemaakt door de videowagen.

Dit alles speelde zich binnen kort tijdsbestek af. Volgens de Algemeen Commandant is toen de ME tevoorschijn gekomen om hiermee duidelijk de grens aan te geven. De eigen ordedienst kon snel ingrijpen om de leerlingen te ontzetten en wist de groep Molukse demonstranten uiteindelijk naar het NCC te krijgen. Ook daar hebben medewerkers zich bedreigd gevoeld.

Volgens de Algemeen Commandant heeft de werkwijze van de ME een grote rol gespeeld. De 'platte petten' hebben met de demonstratie mee kunnen lopen. Dit heeft een deëscalerend effect gehad. Ook het feit dat de ME zoveel mogelijk uit het zicht heeft gewerkt heeft een deëscalerend effect gehad, omdat er hierdoor geen rode lap voor de ogen van de demonstranten is gehouden. Er is zoveel mogelijk gefaseerd gewerkt. Als de ME had meegelopen in het zicht van de demonstranten, had de situatie volgens de Algemeen Commandant uit de hand kunnen lopen. De ME heeft in zijn ogen bij de

middelbare school duidelijk de grens aangegeven. De Algemeen Commandant denkt dan ook niet dat de situatie minder uit de hand gelopen zou zijn, als de ME voor een andere werkwijze had gekozen.

Volgens de Commandant Demonstratie heeft de werkwijze van de ME geen grote rol gespeeld. De werkwijze heeft hooguit preventief gewerkt. Op de Aletta Jacobsweg heeft de aanwezigheid van de ME een escalierend effect gehad, maar dit lag volgens hem niet aan het optreden van de ME. Op de kruising van de Scheveningsweg/ Prof. Teldersweg werkte de aanwezigheid van de ME deëscalerend. Het incident bij de middelbare school was al de kop ingedrukt vóórdat de ME kwam. De Commandant Demonstratie denkt dat het misschien minder uit de hand was gelopen als de ME vanaf Madurodam was meegelopen (in het zicht) met de demonstratie. De grens was toen namelijk al bereikt. “Iedereen die vervelend deed, had aangehouden moeten worden”.

Bij dit incident heeft de ME in volledige uitrusting voornamelijk uit het zicht gewerkt. De afweging blijkt soms lastig te zijn om ME in volledig tenue daadwerkelijk te moeten gebruiken of niet. Tijdens de demonstratie is er geen gebruik gemaakt van korte, snelle interventies om kleinere incidenten aan te pakken. Het afsteken van het vuurwerk en het wildplassen had volgens de Commandant Demonstratie aangepakt moeten worden om aan te geven dat die overschrijding van de tolerantiegrenzen niet toegestaan werden. De inzet van de ME in volledig tenue was waarschijnlijk te zwaar, de platte petten hadden waarschijnlijk beter kunnen ingrijpen. Gedogen is niet juist en geeft een bepaald signaal dat overtredingen worden getolereerd. De bejegeningwijze was in sommige situaties wel vriendelijk, maar niet streng genoeg zo lijkt het. Er was goed contact tussen organisatie en politie. De politie heeft burgers ook middels een megafoon aangesproken op hun gedrag, maar er werd vervolgens niet ingegrepen ondanks dat daar wel aanleiding toe was. Bij dit incident lijkt de wijze van interventie (wel of niet en door wie) een moeilijke afweging te zijn geweest in het verloop van de gebeurtenissen.

4.2.15. Jaarwisseling, 1 januari 2006, Bruchem

De jaarwisseling verloopt niet voor het eerst onrustig in Bruchem (Adang & Van der Torre, 2007). Er worden diverse vuren gestookt en de aanwezige politie wordt bestookt met vuurwerk en stenen. De ME wordt ingezet en chargeert enkele malen. In totaal worden 11 personen aangehouden. Volgens een raadslid valt de escalatie te wijten aan het politieoptreden “Later op de avond ging het mis met de Mobiele Eenheid. Een deel hiervan gedroeg zich grof, beledigend en beschamend”. Enkele bewoners laten zich echter anders uit: “dat de politie de escalatie heeft veroorzaakt... dat gaat er bij mij niet in”. In de media leveren bewoners kritiek op het strenge stookbeleid en schrijven ze de ongeregelde toestand toe aan het gemeentebeleid. Een bewoner klaagt bij de Nationale Ombudsman dat de ME en AE met geweld zijn opgetreden jegens hem en zeven anderen zonder hen na een gegeven waarschuwing afdoende in de gelegenheid te stellen zich uit de voeten te maken.

De Nationale Ombudsman die het incident onderzocht kwam tot de conclusie dat de ME middels een megafoon het publiek gesommeerd heeft te vertrekken en mensen verwijderd heeft die niet zelf aanstalten maakten te vertrekken. De klacht is dan ook niet gegrond verklaard (Nationale Ombudsman, 2006, klacht 2008/115).

Bij dit incident spitst de klacht van een bewoner zich op het gebrek aan communicatie van de ME. Volgens de bewoner heeft de ME geen waarschuwing gegeven alvorens ze hebben gechargeerd. De klacht is echter ongegrond verklaard, want de Nationale Ombudsman stelt dat de ME wel degelijk middels een megafoon heeft gesommeerd om te vertrekken. Een raadslid heeft zich ook nog kritisch uitgelaten over onbehoorlijk gedrag, al is dat niet nader omschreven. Enkele bewoners stellen juist dat het politieoptreden niet debet is geweest aan de escalatie. Andere informatie over de werkwijze bij dit incident is niet bekend.

4.2.16. Bosbezetting, 8-10 januari 2006, Schinveld

Actievoerders bezetten het bos om te protesteren tegen de bomenkap in de Schinveldse bossen. Een grote groep actievoerders proberen de kap tegen te gaan door zich op te houden in het bos. De activisten zijn erin geslaagd de kap te vertragen. Toen het er op aan kwam de actievoerders uit het bos te verdrijven was vooral de politie Limburg-Zuid er veel aan gelegen een goede verstandhouding met de lokale actievoerders te bevorderen. Volgens een leidinggevende van de politie zouden, na afloop van de ontruimingsactie, de lokale politiemensen immers weer op een gezonde vertrouwensbasis verder moeten kunnen leven met de inwoners van Schinveld en omstreken. Er werd daarom gekozen

voor een vriendelijke bejegening van de actievoerders. Daardoor konden zij, na onderhandeling, vrijwel ongehinderd door politie en de aanwezige KMar (warm) eten krijgen van lokale sympathisanten, dekens tegen de nachtelijke vrieskou en koffie/thee etc. Deze benaderingswijze – achteraf aangeduid met de leuze “empathie als strategie” bij een nabeschuiving op de Politieacademie (Holtackers, 2006) – heeft volgens politiewoordvoerders in positieve zin bijgedragen aan een gunstig verloop van de ontruiming. Grenzen aan de vriendelijkheid waren te vinden in de noodzaak ‘de klus te klaren’. Voor de KMar was het dan ook wrang te moeten vaststellen dat de klachten die achteraf over het politieoptreden werden ingediend, allemaal betrekking hadden op hun inzet bij de ontruimingsactie. De politie Limburg-Zuid ontving geen klachten over het politieoptreden. De marechaussee verwijderde eerst de actievoerders van Groenfront!, die zich op de grond hadden vastgeketend aan een boom. Met hoogwerkers haalde het zogeheten Brand en Traangasteam van de ME de tientallen actievoerders uit de boomhutten. Zij hadden zichzelf vastgeketend, sommigen met een stalen buis om hun arm, dat het moeilijker maakte om ze te verwijderen.

De nadruk op preventie lijkt hier gewerkt te hebben. Er is positief interactie gezocht door agenten met actievoerders en dat heeft geleid tot verschillende afspraken tussen burgers en politie. Er is verder geen escalerende situatie ontstaan, ook niet nadat sommige afspraken tussen politie en actievoerders niet werden nagekomen tijdens de bezetting van het bos. Dat lag echter vooral aan de beslissingen van burgemeester Zuidgeest en hij werd door bewoners ook vooral gezien als de kwade genius achter alle maatregelen die genomen werden (Haenen & Van Hoorn, 2006, p. 142).

4.2.17. Ajax – Roda JC, 22 maart 2006, Amsterdam

Tijdens de wandeling van ongeveer 200 Roda JC-supporters van de parkeerplaats naar het uitvak gedroegen een aantal Roda-supporters zich zowel tegenover Ajax-supporters als tegenover leden van de ME agressief. Men deed pogingen om uit de groep weg te rennen om vervolgens daarin weer terug te keren, ten einde daarmee de controle door stewards, politie en ME te bemoeilijken. Ter hoogte van het Ajax supportershome heeft een deel van de groep een poging gedaan in de richting daarvan uit te breken, hetgeen de ME heeft weten te verhinderen. Vanuit de groep zijn tegenover Ajax-supporters slaande en schoppende bewegingen gemaakt, zijn Ajax-supporters uitgedaagd met verschillende kreten, zijn leden van de ME bespuugd en is met stenen en blikjes gegooid (www.jongbloedonline.nl). De hele groep is vervolgens ingesloten tussen dranghekken en 188 Roda JC-supporters, waaronder de fanatieke Roda-fans, zijn afgevoerd naar politiebureaus in Amsterdam. Ieder van hen is verhoord, heeft een kennisgeving van bekeuring gekregen wegens verstoring van de openbare orde, en is daarna heengezonden. Gedurende de schermutselingen trad de ME volgens hun advocaat zonder reden en noodzaak uiterst gewelddadig en hard jegens de supporters op (Van Geelkerken Advocaten, 2006, p. 8).

De KNVB heeft de betreffende Roda JC-supporters een stadionverbod opgelegd, dat 107 van hen aanvochten via de rechter. De rechter stelde de Roda-supporters in het gelijk en de stadionverboden werden (ook in hoger beroep) geschorst. Het hof stelt in zijn uitspraak dat het onwaarschijnlijk is dat de strafrechter “de Roda-fans zal veroordelen wegens overtreding van de algemene politieverordening (APV) van Amsterdam enkel omdat zij aanwezig waren in een groep van waaruit de orde is verstoord”. Daarbij speelde ook een rol dat het voor individuele fans niet mogelijk was zich aan de groep, die door de ME begeleid werd, te onttrekken.

Bij dit incident heeft de ME nagelaten om onderscheid te maken tussen schuldige en onschuldige supporters om vervolgens daar hun tactiek op af te stemmen. Alle Roda-supporters zijn ingesloten en afgevoerd naar politiebureaus, terwijl maar een klein deel van de groep voor wanordelijkheden zorgde. De ME heeft wel getracht de wanordelijkheden in een vroeg stadium aan te pakken, echter de ME is daarin ongedifferentieerd te werk gegaan. Het insluiten tussen dranghekken was alleen gepast voor degene die zich schuldig hadden gemaakt aan de wanordelijkheden. Verdere informatie over dit ME-optreden is niet bekend.

4.2.18. Feyenoord – Ajax, 23 april 2006, Rotterdam

Tijdens de rust van de wedstrijd Feyenoord- Ajax verlieten zo’n 200 Feyenoord-supporters het stadion en gooiden met stenen. De ME voerde charges uit en de groep werd ingesloten en aangehouden. Na de wedstrijd ging een grote groep supporters op het viaduct over het spoor staan, zodat Ajax-supporters niet naar de trein konden lopen (CIV-jaarverslag, 2005/2006, p. 46). De supporters bleven na een

'bevel tot verwijdering' op de brug staan in plaats van weg te trekken. De politie besloot de groep, zo'n 570 supporters, aan te houden. In totaal zijn er die dag volgens het CIV⁴ 839 personen aangehouden.

De hoofdofficier van justitie in Den Haag bepaalde dat de honderden aanhoudingen na de voetbalwedstrijd Feyenoord – Ajax in april vorig jaar in Rotterdam niet onrechtmatig waren. Van de aangehouden deden er 87 een maand later aangifte van wederrechtelijke vrijheidsberoving tegen de Rotterdamse driehoek; burgemeester, korpschef en hoofdofficier van justitie. Alle aangiften zijn geseponeerd (www.om.nl). De politie pakte iedereen op die zich bij het Stadionviaduct en op het terrein van voetbalvereniging DHZ bevond. Door de vrees dat niet ingrijpen zou leiden tot grote verstoringen van de openbare orde werd besloten op beide locaties alle personen aan te houden, stelt het Rotterdamse OM. Het OM erkent dat er 'mogelijk onschuldige personen' zaten tussen de aanhoudingen. "Deze constatering doet echter niet af aan de rechtmatigheid van de aanhoudingen" (www.om.nl). Er wordt ook geen gehoor gegeven aan de klacht dat de vasthouding te lang duurde. De eerste aanhoudingen vonden rond 14.15 uur plaats, stelt het OM. "Alle verdachten zijn voor 01.00 uur naar huis gestuurd. Gelet op de grote, plotselinge ontstane toevoer van arrestanten is deze tijd te billijken." De Rotterdamse advocaat Frank van Ardenne diende namens de supportersvereniging van Feyenoord de collectieve klacht van de 87 arrestanten over het optreden van de politie in. Hij laat weten dat de supporters het besluit tot seponeren als buitengewoon onbevredigend ervaren. "Wij blijven erbij dat er geen enkele aanleiding was om sommige mensen op te pakken. We hebben het hier over vrouwen met kinderen en ouderen met rollator" (<http://nederlandsnieuws.wordpress.com/>).

De Nationale Ombudsman veroordeelt de massale aanhouding van omstanders na de wedstrijd Feyenoord – Ajax in april 2006. "De Nationale Ombudsman juicht het toe dat de openbare is gehandhaafd. Maar, oordeelt hij, de prijs die voor het handhaven van de openbare orde betaald moet worden is te fors. De Nationale Ombudsman is van oordeel dat de driehoek in alle redelijkheid een meer evenwichtige keuze had kunnen maken, met minder impact voor de supporters. Hij denkt daarbij aan het zgn. bestuurlijk ophouden of een methode waarbij de supporters geleidelijk 'wegdruppelen'. Daarnaast oordeelt hij het onbehoorlijk dat door de gekozen harde aanpak honderden 'goeden' hebben moeten lijden onder een kleine groep van slechts tientallen 'kwaden'" (www.altijdnieuws.nl).

Bij dit incident is het komt het gebrek aan differentiëren door de ME duidelijk aan het licht. Vooral de Nationale Ombudsman benadrukt dat onschuldige burgers hebben moeten lijden onder een relatief kleine groep schuldige burgers en dat de aanpak van de ME onbehoorlijk is geweest. Op zich is wel getracht vroegtijdig in te grijpen door arrestaties te verrichten in de hoop dat er geen grotere verstoringen zouden volgen, maar dat is niet gebeurd op basis van een gedifferentieerd en gepast optreden. Andere informatie over de werkwijze van de ME bij dit incident is niet bekend.

4.2.19. Oranjefeesten, 6 mei 2006, Pijnacker (Onderzoeksrapport 'Beeldenstorm', 2007, pp. 4-20)

In de feesttent bevonden zich een groot aantal jonge bezoekers onder invloed van alcohol. Er hebben een aantal kleine vechtpartijen plaatsgevonden. Het feest is na de eerste incidenten abrupt door de organisator beëindigd. Er waren geen maatregelen genomen voor een gefaseerde afbouw van het feest. Bij het verlaten van de feesttent, is er een persoon door het 'lint' gegaan. De politie heeft deze persoon aangehouden. Het publiek bemoeide zich met de aanhouding en gaf geen gehoor aan de verzoeken om door te lopen. Daarop zijn meer verdachten aangehouden en vastgehouden tussen op de grond liggende boomstammen in het zicht van het vertrekkende publiek, in afwachting van vervoer. Dit heeft tot felle reacties van het publiek geleid waarbij het publiek heeft geprobeerd de aangehouden verdachten te bevrijden en slaags raakte met de aanwezige 6 leden van het parate peloton. Het grote aantal vertrekkende mensen, de slechte verlichting en de smalle laan waarover het publiek de tent moest verlaten, leidden tot een onoverzichtelijke situatie. Het politiepersoneel voelde zich volgens de politie-evaluatie onveilig, geprovoceerd en bedreigd.

Het nietsvermoedende publiek dat de feesttent verliet, mengde zich tussen de groep, die slaags was met de politie. Het aanwezige paraat peloton heeft gebruik gemaakt van 'ME-uitrusting', wat zich uitte in verschijningsvorm en optreden. Het aantal eenheden dat ingezet werd, nam gedurende het optreden toe. Ook de hondenbrigade is ingezet. De burgemeester is pas later op de hoogte gesteld dat de situatie uit de hand gelopen is en dat de ME en hondenbrigade is ingezet. Een deel van het publiek

⁴ Centraal Informatiepunt Voetbalvandalisme

is dusdanig onder invloed dat het, ook wanneer er een charge wordt aangekondigd en uitgevoerd, blijft opdringen, de politiemensen aanvalt en de politielinie verbreekt. Hierdoor komen politiemedewerkers individueel in de strijd te staan met het publiek. Er vallen verschillende gewonden, zowel aan de kant van de politie als aan de kant van het publiek.

Langzaam verplaatst de onrust zich richting centrum Pijnacker. Dezelfde, deels gewonde en opgewonden politiefunctionarissen worden opnieuw ingezet, volgens de politie-evaluatie in verband met de geringe hoeveelheid personeel op locatie en de noodzaak grootscheepse vernielingen door het publiek te voorkomen. Bij een shoarmazaak ontstonden wederom een aantal vechtpartijen. De shoarmazaak is hierbij ontruimd. Dit leidde tot hevige reacties bij het publiek. Nadat de rust in de nacht was wedergekeerd, ontstonden in de dagen na het incident bij het politiebureau en de woning van de burgemeester ongeregelde heden, toen dorpsbewoners verhaal wilden halen.

Een aantal burgers heeft na afloop een klacht ingediend bij de politie en heeft aangifte gedaan van mishandeling. Ook hebben politiemensen aangifte van onder meer mishandeling gedaan. Het OM besloot 4 politiefunctarissen voor in totaal 6 strafbare feiten te vervolgen. Daarnaast worden 6 burgers vervolgd op het plegen van strafbare feiten tegen de politie.

In het Onderzoeksrapport 'Beeldenstorm' wordt de conclusie getrokken dat onder invloed van verschillende factoren, zoals het onoverzichtelijke werkveld, het van diverse kanten opkomen van nieuwe eenheden en de noodzaak tot snel handelen, de samenwerking tussen de aanwezige leidinggevendenden van de politie, hondengeleiders en overige eenheden beperkt was. Hierdoor was er onvoldoende coördinatie en waren aanwezige eenheden genooddaakt hun taken naar eigen inzicht in te vullen. Er was niet voorzien in een zogenaamd 'rendez-vous' punt en kort vooroverleg. Mede daardoor zijn tijdens de escalatie ter plaatse komende collega's zelfstandig aan het werk gegaan. Er bleef volgens de onderzoekers tijdens het incident sprake van een gebrekkige commando- en verbindingsstructuur. De bejegeningwijze is in verschijningsvorm en optreden telkens ME in volledige uitrusting geweest. Uit het Onderzoeksrapport blijkt dat het wederom inzetten van politiemensen, die al eerder in uiterst stressvolle situaties hadden verkeerd, niet wenselijk te zijn geweest. Hierdoor werd een te agressieve bejegening door de ME in de hand gewerkt.

De inzet van diensthonden, dat had moeten leiden tot verwijdering van het publiek, bleek hier soms zelfs het tegenovergestelde effect te hebben. Uit onderzoek van de Rijksrecherche is gebleken dat er niet altijd gepast geweld is gebruikt door de ME en dat sommige burgers zijn mishandeld. Het onnodig laten bijten door honden en meermalen onnodig slaan door de lange lat is daarvan de oorzaak. De Rijksrecherche komt ook tot de conclusie dat er totaal onschuldige burgers zijn aangepakt zonder dat daar aanleiding voor was. Er is duidelijk ook sprake geweest van onjuist gedifferentieerd optreden, zo fietste een jongen weg die zonder aanleiding werd geschopt en geslagen.

Buiten het feit dat de burgemeester zich heeft gedistancieerd van het ME-optreden, wordt uit onderstaande reacties duidelijk dat de burgers zich ook hebben verbaasd over het ME-optreden:

"Het lijkt erop dat de ME niet goed de dorpscultuur aanvoelde". "Deze gebeurtenissen hadden nooit mogen plaatsvinden. Er zijn onnodige slachtoffers gemaakt" (burgemeester Buddenberg in het Burgemeestersdagblad nr. 45, 2007, p. 17).

"De agenten keken agressief uit hun ogen. Ze hadden grote, wijd openstaande ogen. Misschien waren ze alleen opgefokt, misschien hadden ze speed op cocaïne genomen" (Vrij Nederland, 2006).

"Ouders met kinderen werden achtervolgd door ME'ers met gummistok en honden" (NRC Handelsblad, 2006).

"Het zinloos geweld begon in dit geval bij de ME" (AD/Haagsche Courant, 2006).

Het taalgebruik "opkankeren" of "optiefen" werd ook als onbehoorlijk ervaren (Vrij Nederland, 2006).

"De ME had eerst moeten praten en dan pas moeten optreden" (AD/Haagsche Courant, 2006).

Bezoekers meenden dat de arrestatie provocerend en met onnodig veel geweld werd uitgevoerd (AD/Haagsche Courant, 2006).

"Het optreden van de ME was soms buitensporig. Jongeren die al op de grond lagen kregen klappen met de wapenstok, een ME'er sloeg een jong persoon op weg naar huis zomaar van zijn fiets en een shoarmament verderop werd op brute wijze ontruimd" (Trouw, 2007).

4.2.20. Jaarwisseling, 1 januari 2007, Voorschoten

Er waren rond de jaarwisseling op vijf plekken in Voorschoten vreugdevuren toegestaan. Er is door politie en bestuur afgesproken dat er zou worden opgetreden als er op andere dan de toegestane plekken vreugdevuren zouden ontstaan. Bovendien stond er die avond een heel harde wind. Dit bracht een groter veiligheidsrisico met zich mee en daarom wilde politie en bestuur dit streng handhaven. Er is niet besloten de vreugdevuren af te blazen, omdat de toegestane vreugdevuren op open pleinen waren.

Bij 5 á 6 gezinnen in de Nieuw Voordorpstraat waren op 31 december 2006 feesten georganiseerd met een grote buitentent in een tuin en er waren ongeveer 40 à 50 mensen aanwezig. De politie kreeg laat op de avond de melding dat in de Nieuw Voordorpstraat (een niet-toegestane locatie) toch vreugdevuren waren ontstaan. De burgemeester en de politie zijn naar de straat gegaan. De sfeer was volgens de politie grimmig. De bewoners zijn aangesproken dat ze het door hen ontstoken vreugdevuur moesten opruimen. Ze zijn daarbij door de politie gewaarschuwd dat er tot aanhouding over zou worden gegaan als men dit niet zou doen. Een uur later bleken er weer vreugdevuren te zijn ontstaan in de Nieuw Voordorpstraat en liep de situatie uit de hand. De politie en burgemeester zijn er toen weer heengegaan. Met twee auto's is het vuur gedoofd en het materiaal weggehaald. Er is wel getracht de incidenten in een vroegtijdig stadium aan te pakken.

Later kwam de melding via de VAG⁵-eenheid dat het in de straat weer uit de hand loopt en dat er weer een vuur is aangemaakt, ditmaal was het zelfs groter. In overleg met de Officier van Dienst heeft de politie toen even gewacht met haar inzet. Inmiddels werd er een bushuisje in de buurt opgeblazen. De in burger aanwezige VAG-eenheid heeft op dat moment geprobeerd om aanhoudingen te verrichten, maar de komst van de politie in uniform verstoortte dit proces. De communicatie onderling is hierover blijkbaar niet goed geweest. De politie heeft zich verzameld in de buurt. Daar heeft men de gele vestjes uitgedaan in verband met brandgevaar, de coördinator heeft er bewust voor gekozen deze wel aan te houden in het kader van de herkenbaarheid. De politie is op linie de straat ingelopen. De VAG is in deze linie opgenomen, omdat ze al 'stuk' waren. Volgens de burgemeester bestond de geüniformeerde politie uit heel veel jonge onervaren agenten. De politie heeft de bewoners gevorderd naar binnen te gaan, omdat anders geweld gebruikt zou worden.

Toen de politie werd ingesloten, werden twee politiehonden ingezet, die de politie wilde gebruiken om ruimte te creëren zodat ze konden opschuiven. De honden zijn aan één kant ingezet, zodat ze veilig achteruit konden gaan. Volgens de politie offerde één bewoner zichzelf op door zich te laten bijten door de hond om zodoende de hond te kunnen uitschakelen. Andere bewoners begonnen de hond te schoppen. De tweede hondengeleider kwam erbij om de collega te helpen, maar deze werd door de omstanders geslagen. Met als gevolg dat de politie de hondengeleiders moest ontzetten. Vervolgens werd de politie aangevallen door een bewoner. Een lid van de VAG-eenheid wilde deze persoon aanhouden en neerslaan. De bewoner, volgens de politie onder invloed van alcohol en drugs, bleek een bokser te zijn en ontweek de slag van de VAG'er, waardoor deze zijn eigen vrouwelijke collega knock-out sloeg. Hij sloeg haar een gebroken neus. Omdat de situatie uit de hand bleef lopen, is de ME in volledig tenue opgeroepen. Na aankomst is de ME in linie de straat ingegaan zonder geweldgebruik. Volgens de politie zijn, in reactie daarop, de bewoners weggegaan.

De ME commandant vond het optreden nuttig, maar niet veel bijzonders. De meeste mensen waren namelijk al naar binnen of gingen naar binnen toen de ME in volledig tenue eraan kwam. Ze hebben een linie gevormd en zijn voor de huizen langsgelopen. Voordat de ME in volledige uitrusting verscheen, is de onderlinge communicatie niet vlekkeloos verlopen. Zo verstoortte de politie in uniform de aanhoudingen die de VAG-eenheid aan het verrichten was. Verder blijkt ook dat de inzet van honden niet het gewenste resultaat heeft bereikt.

4.2.21. Wijk Ondiep, 11-17 maart 2007, Utrecht

Op 12 maart 2007 vonden rellen plaats in de Utrechtse wijk Ondiep nadat de dag ervoor een wijkbewoner was doodgeschoten door een politieagent. Groepen jongeren vallen wijkagenten aan en richtten vernielingen aan in de wijk. De dag daarop, 13 maart, laat de burgemeester de wijk afsluiten met hekken en grootschalige inzet van Mobiele Eenheden. In totaal worden gedurende die week 135

⁵ Vaardigheden Aanhouden in Groepsverband

mensen gearresteerd, het merendeel op 12 en 13 maart. Op 15 maart vindt een stille tocht plaats die rustig verloopt. De afzetting van de wijk wordt daarna opgeheven.

In een gemeentelijk ambtsbericht wordt de conclusie getrokken dat de veiligheidsmaatregelen voor de wijk, waaronder de afzetting, goed gewerkt hebben, dat relschoppers hard werden aangepakt, strafbare feiten niet werden getolereerd en bij verstoring van de openbare orde de politie direct aanhoudingen verrichtte (Ambtsbericht Ondiep, 2007, p. 7). Gemeente en politie zetten zich daarnaast langs allerlei wegen in om het contact met de wijkbewoners te continueren dan wel zo snel mogelijk te herstellen en het reguliere toezicht te hervatten. Uit het ambtsbericht blijkt verder dat het van groot belang is om zo helder mogelijk met de bewoners van het gebied te communiceren dat de maatregel bedoeld is om hen te beschermen en niet om hen af te sluiten van de buitenwereld. Dit om te voorkomen dat de maatregelen niet begrepen worden en de wijkbewoners zich tegen politie en gemeente keren (Ambtsbericht Ondiep, 2007, p. 11).

In het onderzoek “Rellen om te relen” (Van Leiden, Arts & Ferwerda, 2008) concluderen de onderzoekers dat vooral de lik-op-stuk aanpak, de forse politie-inzet en acties om het vertrouwen van de buurt te winnen, achteraf succesvolle ingrediënten van de aanpak te zijn geweest. Het eerste streven van het ingestelde SGBO was de veiligheid van de bewoners in de wijk Ondiep te garanderen en de toestroom naar de wijk te reguleren. Dit is gerealiseerd door het plaatsen van de hekken (afgrendelen van de wijk) en de inzet van de politie.

De casus Ondiep is volgens de onderzoekers op een aantal manieren een casus om van te leren. In de eerste plaats heeft dit te maken met de manier waarop er op lokaal niveau met de situatie is omgegaan. Het is voor de hand liggend dat er al vrij snel een SGBO is ingericht. Minder voor de hand liggend, is dat er contact gezocht is met het district van de politie in Den Bosch. De Hoofd Officier van Justitie in Utrecht was ten tijde van de rellen in de Graafsewijk in Den Bosch (zie hierboven) daar werkzaam en hij kwam met de suggestie de politie in de politieregio Brabant-Noord te benaderen. De districtschef van Den Bosch is overgekomen naar Utrecht en heeft zijn kennis over de leermomenten en ervaringen van de politie in de Bossche Graafsewijk ingebracht in het Utrechtse SGBO.

Bij de casus Ondiep heeft men zich gefocust op actieve interactie met burgers. Burgers daadwerkelijk benaderen over de gang van zaken en ze op de hoogte houden van wat de bedoeling is van één en ander. Dit heeft hier blijkbaar een positief effect gehad en bij deze casus is ook het belang van een goede evaluatie en uitwisseling daarvan duidelijk naar voren gekomen. Doordat leermomenten uit een andere, vergelijkbare casus voorhanden waren, konden beslissingen op basis daarvan genomen worden en dat heeft goed uitgedaan.

4.2.22. Scholierenprotesten, 23-30 november 2007, Nederland

Op vrijdag 23 november 2007 gingen op meerdere plaatsen in Nederland vele duizenden scholieren de straat op om te demonstreren tegen de 1040-lesurennorm. De dag daarvoor werden via GSM en MSN berichtjes verstuurd om studenten te mobiliseren. Veel instanties waren verrast door de doeltreffendheid waarmee de scholieren gebruik maakten van de moderne digitale communicatiemiddelen om deze actie snel en onaangekondigd te organiseren.

In de regio Zeeland kwam het tot gewelddadige incidenten waarbij scholieren door de politie met geweld werden verwijderd en zijn aangehouden. Deze aanhoudingen vonden ondermeer plaats voor belediging, het gooien met stenen en voor het plegen van vernielingen. Er werd gebruik gemaakt van de lange wapenstok. Burgemeester Schouwenaar van Middelburg bood zijn excuses aan voor het optreden van de politie tijdens de scholierendemonstraties. Hij stelt dat “in een aantal situaties te veel geweld is gebruikt” (www.pzc.nl). Twee politieagenten in Zeeland worden vervolgd voor het gebruik van hun wapenstok: het Openbaar Ministerie vindt dat het tweetal onnodig geweld heeft gebruikt en legt de twee agenten mishandeling ten laste (www.dag.nl). De politiemensen die in deze regio waren ingezet voor deze onverwachte demonstratie zijn wel ME’ers, maar traden niet op in ME-verband. Ook in vele andere plaatsen in Nederland, waaronder Amsterdam, Rotterdam, Leiden, Eindhoven en Enschede, is door scholieren betoogd.

Op maandag 26 november 2007 gingen scholieren wederom de straat op. Hierbij werd gegooid met eieren, drankblikjes en vuurwerk. Door deze gewelddadigheden raakten in Amsterdam twee politiemensen gewond. Om de menigte te verdrijven werd in Amsterdam gebruik gemaakt van de waterwerper.

Op vrijdag 30 november 2007 werd een grote landelijke actiedag gehouden welke werd geïnitieerd door het Landelijk Actie Komitee Scholieren. Voor deze actiedag was een vergunning verleend. Enkele duizenden (hoogste schatting 15.000) scholieren hadden zich op het Museumplein in Amsterdam verzameld om te demonstreren tegen de 1040-lesurennorm. Volgens het LAKS is de manifestatie goed verlopen. Er hebben zich geen grote ordeverstoringen voorgedaan.

De scholieren moesten om 13.30 uur van het plein af zijn, maar de meesten weigerden het plein te verlaten. Na de manifestatie riep de politie iedereen op om weg te gaan. De bereden politie en de ME in volledig tenue stond paraat om in te grijpen. De ME heeft het Museumplein uiteindelijk met 'zachte hand' ontruimd. De politie had een waterkanon achter de hand, maar die hoefde er niet aan te pas te komen. Groepjes van tientallen actievoerders trokken vervolgens de stad in en rond 14.30 uur was het plein zo goed als leeg. De scholieren verplaatsten zich via Oud-Zuid en het Vondelpark richting het Leidseplein. Zij lieten een spoor van vernielingen achter door te gooien met fietsen. De politie begeleidde de scholieren die de stad in trokken en probeerde hen zo veel mogelijk richting het Centraal Station te dirigeren. Rond 16.00 uur was de rust weergekeerd. In totaal zijn 26 zestig scholieren aangehouden tijdens en na de demonstratie op het Museumplein in Amsterdam wegens baldadigheid, zoals het afsteken van vuurwerk en het gooien met eieren, en vernieling van onder meer auto's.

Alle geïnterviewde personen zijn van mening dat de politie en het optreden van de ME in het bijzonder niet de reden is geweest waarom zaken uit de hand zijn gelopen. Tijdens de landelijke actiedag heeft de politie een actieve rol vervuld ten behoeve van de handhaving van de openbare orde. Behalve ME werd ook gebruik gemaakt van zogenaamde vredeseenheden, politieruiters en AE. Ook buurtregisseurs waren aanwezig nabij het Museumplein. In het commandovoertuig nam, op verzoek van de politie, een vertegenwoordiger van het LAKS plaats. Dit had tot voordeel dat er op deze wijze korte communicatielijnen ontstonden tussen de politie en het LAKS. Naar het oordeel van de politie is de dag relatief rustig verlopen, mede dankzij de zichtbare aanwezigheid van de ME en het verrichten van 26 aanhoudingen. Daar waar het fout dreigde te lopen, was de ME op dat moment niet (zichtbaar) aanwezig. Juist als de ME niet zichtbaar aanwezig was of zich terugtrok, deden zich dreigende situaties voor. Op het moment dat de ME hierop reageerde en weer zichtbaar aanwezig was, werd de situatie weer zeer snel beheersbaar of eindigde vanzelf.

4.2.23. Jaarwisseling, 1 januari 2008, Rozenburg

Tijdens de jaarwisseling vernielden een groep van 30 á 40 personen na middernacht de ruiten van winkels op het Raadhuisplein. Ook werd de politie belaagd met zwaar vuurwerk. Door het vernielen van ruiten en het naar binnen gooien van vuurwerk in de winkels ontstond een direct gevaar voor de veiligheid van personen en goederen. Naar schatting hadden zich in de nabije omgeving van het Raadhuisplein nog eens 100 tot 200 personen verzameld (www.ad.nl). Om de openbare orde te handhaven en een gevaarlijke situatie te beëindigen, is met toestemming van de burgemeester de ME ingezet. Bij het optreden van de ME zijn 24 verdachten aangehouden. Na het optreden van de ME hebben zich geen ongeregelheden meer voorgedaan. Alleen wat daarna met de vierentwintig arrestanten gebeurde, kon ook volgens de politie zelf niet door de beugel. In één van de ME-bussen zaten de opgepakte jongeren met het hoofd tussen de knieën op de bodem van de wagen. Voordat ze de cel in gingen, moesten zij zich tot op het ondergoed uitkleden (www.ad.nl). Ouders en jongeren die daarover geklaagd hadden, hebben excuses van de politie gehad. Ook is in sommige gevallen de informatievoorziening richting de ouders van de minderjarige verdachten niet naar behoren verlopen.

In de gemeentelijke evaluatie wordt aangegeven, dat de ME de 'smaakmakers' van de ongeregelheden heeft opgepakt. Nieuwjaarsvierders zijn door de ME'ers tegen de grond gewerkt, waarbij zij gebroken tanden en kneuzingen opliepen. Dat geweld was geoorloofd, heeft de politie na eigen onderzoek geconcludeerd. Daarbij werden per abuis ook een jongerenwerker en een ouder in de kraag gegrepen. Een aantal ouders blijft vinden dat de ME'ers te gewelddadig zijn opgetreden en dat de echte raddraaiers in de nieuwjaarsnacht de dans zijn ontsprongen en ze kregen daarin bijval vanuit de gemeenteraad.

Onder leiding van het Openbaar Ministerie is een strafrechtelijk onderzoek ingesteld. Op basis van het onderzoek concludeert het Openbaar Ministerie dat alle verdachten terecht zijn aangehouden. De inzet van de ME, waarbij door verschillende ME'ers geweld is toegepast, is beoordeeld als conform de ambtsinstructie en rechtmatig. Uit onderzoek heeft het Openbaar Ministerie niet kunnen

concluderen dat door de leden van de Mobiele Eenheid disproportioneel geweld is toegepast (www.om.nl).

De naweeën van de vernielingen en de vechtpartijen in het centrum van Rozenburg en het ME-optreden erna zijn volgens burgemeester Jaap Wolf na een half jaar nog steeds voelbaar. “Het heeft het imago van Rozenburg landelijk geschaad.” Het ME-optreden heeft overigens wel effect gehad, stelt hij vast. “Het aantal aangiften is drastisch gedaald” (www.ad.nl).

Bij dit incident is er kritiek van burgers op het gewelddadige optreden van de ME. Dit is na onderzoek van de politie zelf en van het OM echter niet vast komen te staan. De politie concludeerde dat het geweld geoorloofd was, terwijl ook het OM stelt dat de inzet rechtmatig was. Ook stelt het OM dat alle verdachten terecht zijn aangehouden, het lijkt erop dat op dit punt juist is gedifferentieerd door de ME. Sommige ouders stellen echter dat ‘de echte raddraaiers’ niet zijn aangepakt door de ME. De politie stelt ook dat de ME niet behoorlijk heeft gehandeld, maar dat heeft betrekking op de situatie nadat burgers zijn gearresteerd. Andere informatie over de werkwijze van de ME bij dit incident is niet bekend.

4.3. Algemene bevindingen

Onderstaand zijn in een overzicht alle incidenten weergegeven gerelateerd aan de werkwijze van de ME, waarbij er per incident minimaal één facet van de werkwijze van de ME belicht is in één of andere vorm van evaluatie, onderzoek of rapportage. Soms is er bij een facet de beoordeling +/- aangeduid, dat valt te verklaren doordat er over een facet verschillende oordelen zijn geveld. De ene keer komt dat omdat er van verschillende kanten kritiek is geuit op hetzelfde facet en de andere keer komt dat omdat de ME zelf afwisselend heeft gehandeld op een bepaald facet. Verder komt het regelmatig voor dat het niet bekend is hoe er is gehandeld op een bepaald punt. Daarbij lijkt het dat er op dat punt goed is gehandeld, omdat er geen negatieve kritiek bekend is, maar die conclusie valt daar niet aan te verbinden omdat het bijvoorbeeld ook zo kan zijn dat er niet getoetst is op dat punt. Gelet op de diversiteit van de casussen (C₁, ..., C₂₃) en de afwisselende oordelen over de verschillende facetten, lijkt het niet zo te zijn dat de ME in bepaalde situaties meer moeite heeft om haar taken juist uit te voeren.

	Bejegening van burgers	Samenwerking met overige actoren	Onderlinge communicatie	Interventie	Differentiatie	Toepassing (geweld)-middelen
C ₁	–	n.b.	n.b.	+	–	–
C ₂	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	–	–
C ₃	–	n.b.	n.b.	+	–	–
C ₄	+	–	n.b.	+	–	–
C ₅	n.b.	–	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
C ₆	n.b.	+	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
C ₇	n.b.	–	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
C ₈	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	+/-
C ₉	–	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	–
C ₁₀	n.b.	–	n.b.	–	n.b.	n.b.
C ₁₁	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	–
C ₁₂	+	–	–	n.b.	n.b.	–
C ₁₃	n.b.	–	–	–	+	+
C ₁₄	+/-	+	n.b.	–	n.b.	n.b.
C ₁₅	+/-	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
C ₁₆	+	–	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
C ₁₇	n.b.	n.b.	n.b.	+	–	–
C ₁₈	n.b.	n.b.	n.b.	+	–	–
C ₁₉	–	–	–	–	–	–
C ₂₀	n.b.	n.b.	–	+	n.b.	+/-
C ₂₁	+	+	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
C ₂₂	+	+	+	n.b.	n.b.	+/-
C ₂₃	–	n.b.	n.b.	n.b.	+/-	+/-

C₁: Vitesse – FC Den Bosch, 2002
 C₂: Ajax – Feyenoord, 2002
 C₃: Ajax – FC Utrecht, 2002
 C₄: Huldiging NEC, 2003
 C₅: Ajax – Club Brugge, 2003
 C₆: ADO Den Haag – Ajax, 2003
 C₇: Vitesse – Heerenveen, 2004
 C₈: Ajax – NEC, 2004

C₉: Woonwagenkamp Vinkenslag, 2004
 C₁₀: Jong Ajax – Jong Feyenoord, 2004
 C₁₁: Woonwagenkamp Beilen, 2004
 C₁₂: NAC – FC Groningen, 2005
 C₁₃: Feyenoord – Ajax, 2005
 C₁₄: RMS-demonstratie, 2005
 C₁₅: Jaarwisseling Bruchem, 2006
 C₁₆: Bosbezetting Schinveld, 2006

C₁₇: Ajax – Roda JC, 2006
 C₁₈: Feyenoord – Ajax, 2006
 C₁₉: Oranjefeesten Pijnacker, 2006
 C₂₀: Jaarwisseling Voorschoten, 2007
 C₂₁: Wijk Ondiep, 2007
 C₂₂: Scholierenprotesten, 2007
 C₂₃: Jaarwisseling Rozenburg, 2008

+: de ME heeft op dit punt in haar werkwijze juist gehandeld
 -: de ME is op dit punt in haar werkwijze tekortgeschoten
 +/-: de ME is op dit punt in haar werkwijze zowel positief als negatief te werk gegaan
 n.b.: de werkwijze van de ME is op dit punt niet bekend

Uit de theorie komt naar voren dat communicatie een essentiële factor is voor de politieaanpak voor risico-evenementen. Uit de praktijk blijkt dat het regelmatig gebeurt dat er gebrekkig gecommuniceerd wordt of dat de uitgewisselde informatie onjuist is. Dit kan dan zijn in de vorm van bejegeningwijze van burgers, communicatie met andere actoren en/of onderlinge communicatie. De ME lijkt qua bejegeningwijze af te wisselen in haar werkwijze. Zo was bij de huldiging van NEC (2003), bij NAC – Groningen (2005) en de RMS-demonstratie (2005) de verschijningsvorm vriendelijk waar het kon en streng waar het moest, maar in Vinkenslag (2004) en Pijnacker (2006) leidde onbehoorlijk taalgebruik tot verontwaardiging bij burgers en bij Pijnacker is ook geen enkel moment sprake geweest van bejegening van de burgers in vrede-stenue. In andere casussen komt het taalgebruik van de ME naar burgers toe ook enkele malen terug als onbehoorlijk. Emoties lijken daarbij vaak een rol te spelen.

Uit de ME-bijeenkomsten werd hierbij aangegeven dat het essentieel is om tijdig ME'ers te vervangen en niet teveel verschillende rollen te laten uitvoeren door één en dezelfde persoon (zoals in Pijnacker gebeurd is). Bijvoorbeeld een ME-sectie in volledige uitrusting die zich onopvallend opstelt, maar die wel direct kan worden ingezet waar dat nodig is. Zij kunnen de platte petten vervangen en het 'zwaardere geweld' toepassen. Als de situatie dat toelaat, kunnen de platte petten de ME in volledige uitrusting weer vervangen, het kan ook zijn dat de platte petten moeten opschalen naar ME in volledig tenue en in dat geval hebben ze even de tijd om zich om te kleden. Op deze manier wordt er in ieder geval beter ingespeeld op mogelijke escalaties of mogelijk disproportioneel optreden als gevolg van ongecontroleerde emoties.

Hieruit valt ook op te merken dat evaluaties van groot belang zijn en dat ze zeer nuttige informatie kunnen opleveren voor de toekomst. Zo zou een degelijke evaluatie van Pijnacker de negatieve gevolgen van het opnieuw inzetten van agenten schrijnend aan het licht brengen en dat biedt leermomenten voor volgende optredens. Bij alle onderzochte gevallen wordt alleen bij de casus Ondiep (2007) expliciet aangegeven dat er gebruik is gemaakt van leermomenten uit het verleden.

Het besef om in eerste instantie met het vrede-stenue te werken lijkt er wel te zijn, maar de ME lijkt in bepaalde situaties toch nog te snel terug te grijpen naar de verschijningsvorm in volledig tenue. Wellicht omdat bij de huldiging van NEC, bij NAC – Groningen en bij de RMS-demonstratie toch ongeregeldeheden ontstonden en de roep om repressie daarmee in de hand werd gewerkt. Echter bij Pijnacker is gebleken dat die aanpak volledig verkeerd uitpakte en dat er uiteindelijk zelfs een agent is veroordeeld voor zijn optreden aldaar. Het is een gegeven dat er ondanks de vriendelijke, maar strenge aanpak en in eerste instantie met het vrede-stenue toch nog ongeregeldeheden kunnen ontstaan, maar een meer repressieve aanpak lijkt vervolgens niet te leiden tot betere resultaten en in de casus Pijnacker lijkt het zelfs zeer escalierend te hebben gewerkt. Ook op de ME-bijeenkomsten werd aangegeven dat de communicatie van de ME naar de burgers toe beter moet omdat er regelmatig te weinig of op een verkeerde manier wordt gecommuniceerd.

Ook het gebrek aan correcte interne en/of externe communicatie komt regelmatig naar voren als kritiek op een ME-optreden. Uit de theorie komt het belang van korte, heldere communicatielijnen naar voren, in combinatie met duidelijke afspraken met andere actoren. Communicatie gaat vaak over veel schijven voordat beslissingen genomen kunnen worden. Gevaar hiervan is dat sommige informatieprocessen niet goed verlopen en informatie verloren gaat (Onderzoeksrapport: "Grootschalige ordehandhaving en ME", 2008). Dit was het geval in de casus Feyenoord – Ajax (2005). Bij de casus Scholierenprotesten is wel gewerkt met korte en heldere communicatielijnen en dat zorgde mede voor een goed verlopen optreden. Er wordt echter niet consequent gewerkt met korte communicatielijnen en relevante informatie doorgespeeld aan alle betrokkenen bij een ME-optreden.

Die inconsequente werkwijze is ook terug te zien op het punt van differentiëren. Zo blijkt er bij verschillende incidenten sprake te zijn geweest van gebrekkig of onjuist differentiëren. Schoolvoorbeeld hierbij is de casus Pijnacker, maar ook de huldiging van NEC (2003) en Ajax – Roda (2006) zijn hiervan goede voorbeelden. Echter uit de casus Feyenoord – Ajax (2005) en Rozenburg (2008) blijkt de ME bij nader inzien wel degelijk goed gedifferentieerd te hebben. Bij Feyenoord – Ajax (2005) is zelfs bewust een half uur gewacht alvorens over is gegaan tot charges, des te opmerkelijker is het dat een jaar na dato bij diezelfde wedstrijd de ME liefst 839 personen arresteert en totaal geen onderscheid maakt tussen schuldige en onschuldige burgers. Erg vreemd, aangezien de werkwijze van de ME bij Feyenoord – Ajax in 2005 op het gebied van differentiëren op zich prima is geweest.

Goede differentiatie is van belang voor een juiste toepassing van (geweld)middelen. Gebruik van ongepaste (geweld)middelen is inherent aan incorrecte differentiatie. Vaak is disproportioneel geweldgebruik een reden voor kritiek op een ME-optreden. Regelmatig gaat hier een onjuiste differentiatie aan vooraf, maar dat is niet altijd het geval of is niet altijd duidelijk of dat zo is geweest. In situaties dat er sprake is van collectief geweld lijkt het optreden van Mobiele Eenheden vaak gepaard te gaan met beheerste geweldstoepassing (zie bijvoorbeeld Feyenoord – Ajax 2005, de RMS-demonstratie en de jaarwisseling in Voorschoten). Hierbij moet opgemerkt worden dat daarbij wel geldt: hoe excessiever het geweld tegen de ME, hoe passender de inzet van allerlei geweldmiddelen die de ME gebruikt.

Uit het onderzoek van de onderzoeksgroep naar ‘structureel incidentalisme’ komt naar voren dat de meeste problemen zich voordoen in het zogenaamde ‘grijze gebied’. Dat wil zeggen “situaties waar, vaak onverwacht, ongeregelde plaatsvinden van beperkte omvang, en het onduidelijk is of ze afgehandeld kunnen worden door de ‘platte petten’ of dat toch ME in volledige uitrusting ingezet moet worden” (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Vooral op dat soort momenten lijkt disproportionele geweldtoepassing plaats te vinden, hetzij door platte petten die het tijdelijk boven de pet gaat, hetzij door ME’ers die gedrag vertonen dat niet past bij de situatie of de personen waar ze mee van doen hebben. Mede debet daaraan is het feit dat de ME in haar huidige vorm beperkt is in haar scala aan inzetmogelijkheden en tactieken, een feit waar de experts het over eens zijn. Op allerlei manieren wordt getracht deze beperkingen in de praktijk het hoofd te bieden, onder andere door de inzet van hondengeleiders, VAG-eenheden of verschillende vormen van flex-ME (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). De inzet van honden lijkt vrijwel altijd gepaard te gaan met problemen, opmerkelijk is dat de actieve inzet van honden bij mensenmassa’s vanuit de theorie gezien wordt afgeraden, maar dat daar klaarblijkelijk onvoldoende aandacht of waarde aan wordt gehecht. Hier valt te constateren dat er op dit punt te weinig wordt gekeken naar bestaande theorie. Actieve inzet van honden bij mensenmassa’s is niet gewenst, maar in praktijk wordt er wel regelmatig een beroep op gedaan.

Het gebruik van interventies wordt relatief niet zo vaak expliciet aangegeven bij de werkwijze van de ME tijdens een optreden. Soms wordt aangegeven dat de ME wel ‘meteen reageerde’ om daarmee de wanordelijkheden in een vroeg stadium aan te pakken en in sommige gevallen, bij Jong Ajax – Jong Feyenoord (2004) en de RMS-demonstratie (2005), komt expliciet naar voren dat het negeren van kleinere incidenten waarschijnlijk hebben geleid tot het ontstaan van grotere incidenten. Gebrekkige of onjuiste interventie komt het minst vaak als reden voor kritiek op een ME-optreden naar voren. Op het punt van interventie zijn er gevallen bekend waarbij er in bepaalde situaties bewust wordt gekozen voor aanpak van kleinere ongeregelde en gevallen waarbij bewust wordt gekozen voor gedogen.

4.4. Conclusie

In de periode 2002 t/m 2007 zijn er verschillende incidenten geweest waarvan bekend is dat er kritiek is geleverd op de werkwijze van de ME tijdens een optreden. Telkens is er gelet op de facetten communicatie, interventie, differentiatie en toegepaste (geweld)middelen. Bij lang niet alle beschreven incidenten is uitvoerig ingegaan op de werkwijze van de ME, maar telkens wordt wel minimaal één facet van de werkwijze belicht. Er zijn ook incidenten bekend waar verder geen onderzoek, evaluatie of rapportage bekend over is waar wordt gesproken over de werkwijze van de ME (zie Bijlage 2, blz. 54). Het lijkt erop dat die optredens goed zijn verlopen, omdat er geen klachten over bekend zijn, maar die conclusie daarbij is niet te trekken omdat niet alle klachten leiden tot bijvoorbeeld een uitspraak van de Nationale Ombudsman. Tevens valt te constateren dat er incidenten zijn waarbij klachten van burgers zowel gegrond als ongegrond zijn verklaard en dat er incidenten zijn waarbij er wel negatieve kritiek is op het ME-optreden, maar er geen officiële klachten van betrokken burgers bekend zijn.

Er valt uit alle onderzoeken, evaluaties en rapportages te constateren dat er over alle facetten afwisselende oordelen zijn. Het valt ook op dat het regelmatig niet bekend is hoe er op een bepaald punt is gehandeld door de ME. Over elk facet zijn er afwisselend positieve en negatieve oordelen. Het blijkt dat er geen enkel facet telkenmale goed wordt uitgevoerd, maar er is ook geen één facet waarin continu tekortgeschoten wordt door de ME tijdens een optreden. Wel is te constateren dat het bij het ene facet eerder mis lijkt te gaan dan bij het andere.

Zo zijn onjuiste differentiatie en disproportioneel geweldgebruik vaak een reden voor kritiek op een ME-optreden. Ook blijkt dat de samenwerking tussen andere actoren regelmatig niet goed is verlopen. Over de onderlinge communicatie wordt relatief gezien niet vaak gesproken, terwijl de positieve en negatieve oordelen op het punt van bejegeningwijze exact in evenwicht zijn. Relatief gezien is het gebrek aan korte/snelle interventies het minst vaak de reden voor kritiek op een ME-optreden. Het gebrek aan of juiste toepassing van snelle, korte interventies wordt niet vaak expliciet genoemd in een evaluatie, rapportage of onderzoek. Dat lijkt aan te geven dat het volgens onderzoekers (of volgens korpsen die opdracht geven tot onderzoek) in ieder geval niet als erg belangrijk wordt gezien waarom een bepaald optreden niet vlekkeloos is verlopen.

De facetten hangen onderling nauw met elkaar samen. Zo leidt een gebrek aan goede differentiatie tot disproportioneel gebruik van (geweld)middelen. Onjuiste differentiatie hoeft niet altijd vooraf te gaan aan disproportioneel gebruik van (geweld)middelen, maar dat is wel vaak het geval. Het komt vaak voor dat een onjuiste uitvoering van een facet de uitkomst is van een vooraf onjuiste uitvoering van een ander facet. Het is daarom essentieel dat er accuraat wordt gewerkt. Onnauwkeurigheid in de werkwijze op het ene facet, heeft als gevolg dat er in de werkwijze op andere facetten ook fouten worden gemaakt.

Het inschatten van de situatie, het toepassen van leermomenten uit het verleden en het beheersen van bepaalde vaardigheden door ME-leden lijken bij elk ME-optreden zeer belangrijk te zijn. Het komt echter vrijwel nooit expliciet naar voren, maar het is vaak af te lezen aan de wijze waarop omgegaan is met communicatie, interventie, differentiatie en geweldgebruik in hoeverre er sprake is geweest van een goede inschatting van de situatie en beheersing van de vaardigheden. Over het gebruik van evaluaties wordt zelden expliciet iets gezegd en het is daarom vaak niet duidelijk in hoeverre daar tijdens een optreden gebruik van wordt gemaakt.

5. Boeken van structureel (nog) betere resultaten

In dit hoofdstuk zal nader worden ingegaan op de wijze hoe de bedrijfsvoering het beste kan worden ingevuld, gezien de gegevens uit voorgaande hoofdstukken. De vraag is op welke manier de ME-organisatie het beste kan worden ingericht zodat er structureel (nog) betere resultaten geboekt kunnen worden. Hierbij wordt nader ingegaan op de wijze van bejegenen van werknemers en het gebruik van evaluaties. Uit de theorie kwamen bepaalde facetten naar voren die van belang zijn in de werkwijze van de ME tijdens een optreden. Om die facetten te beheersen dienen agenten te beschikken over bepaalde vaardigheden. Die benodigde vaardigheden zijn een indicatie voor de wijze van bedrijfsvoering, het uitvoeren van uitsluitend gestandaardiseerde taken vraagt immers om een andere beleidsbenadering dan het uitvoeren van uitsluitend variabele taken. Voor de aanpak voor grootschalige ordeproblemen wordt vanuit de theorie de laagprofielbenadering als meest succesvol aangedragen. In deze benadering wordt een bepaald gedrag voorgeschreven waar agenten zich aan dienen te conformeren en waar binnen de organisatie ook op ingespeeld zal moeten worden. Bovendien lijkt het erop dat er nog steeds onvoldoende aandacht is voor het gebruik van evaluaties met het oog op toekomstige optredens. In dit hoofdstuk wordt gekeken hoe hier op passende wijze mee kan worden omgegaan.

5.1. Wijze van bejegenen van werknemers

De wijze waarop leidinggevers hun medewerkers benaderen en bejegenen is onder andere gebaseerd op hun mensvisie. Volgens Douglas McGregor (1966) bestaan hier een tweetal opvattingen over die hij verwoordt heeft in de zogenaamde 'Theorie X' en 'Theorie Y'.

In Theorie X gaat de manager ervan uit dat mensen (medewerkers) van nature de kantjes er van af willen lopen. Daarom moet een manager zijn of haar medewerkers werkzaamheden opdragen en bevelen geven. De werknemer dient gedwongen te worden tot het leveren van prestaties en het leiderschap is dan ook autoritair van karakter (Jaffee, 2001, p. 80). De stijl wordt gekenmerkt door eenrichtingsverkeer, ondergeschiktheid, controle en straf. Eigen inbreng wordt niet gevraagd.

In Theorie Y gaat de manager ervan uit dat mensen (medewerkers) van nature de handen uit de mouwen willen steken. Daarom kan een manager veel aan haar of zijn medewerkers overlaten (Jaffee, 2001, p. 80). In Theorie Y wordt verondersteld dat de werknemer verantwoordelijkheid wil dragen, creatief wil zijn en dat geld niet de enige prikkel is. De stijl is participatief en democratisch en kenmerkt zich door inspraak, zeggenschap, ontplooiing, aanmoediging en beloning (Jaffee, 2001, p. 80). Managers gaan er hierbij vanuit dat hun medewerkers enerzijds zelfstandig functioneren en anderzijds accepteren dat chefs hun eigen verantwoordelijkheden hebben. Volgens McGregor (1966) scheidt de manager voorwaarden waaronder medewerkers hun werk kunnen doen (zoals duidelijkheid over het uit te voeren werk en het regelen van de noodzakelijke middelen), ondersteunt de manager medewerkers en zorgt de manager voor adequate werkomstandigheden (een werkplek, materiaal, apparaten e.d.). McGregor geeft aan de visie van Theorie Y te prefereren boven Theorie X, omdat die theorie volgens hem beter bij de werkelijkheid past.

Een manier van bedrijfsvoering zoals beschreven is in Theorie Y lijkt ook het meest passend te zijn binnen de ME-organisatie. Agenten dienen namelijk wel degelijk een bepaalde verantwoordelijkheid te dragen tijdens een optreden. Ze dienen te bepalen op welke momenten ze switchen tussen bepaalde rollen en op momenten dat er onverwachte gebeurtenissen ontstaan, dienen ze creatief te zijn tijdens hun optreden. Motivatie is zeer essentieel voor een agent, alleen al om actief contact te leggen met burgers en om alles scherp te kunnen observeren. Een democratische stijl van leidinggeven lijkt ook passender te zijn dan een autoritaire stijl. Inspraak en zeggenschap van agenten in het beleid kunnen leiden tot (nog) betere resultaten in de toekomst, sancties op zich geven geen oplossing voor hoe het wel moet. Echter een stukje van Theorie X lijkt ook onmisbaar te zijn binnen de ME-organisatie. Agenten dienen namelijk ook uniform te handelen en binnen bepaalde kaders te werken waar voorspelbaarheid soms van belang kan zijn. Regels en vaste procedures zijn hierbij van belang om een stukje uniformiteit te creëren en de discrete ruimte van agenten niet te groot te laten worden, zodat de kans op verschillende beslissingen kleiner wordt.

Theorie Y lijkt ook passender te zijn, gezien in het licht van de theorie van Abraham Maslow (Jaffee, 2001, pp. 79-80). Volgens Maslow (1943) dient de mens benaderd te worden vanuit zijn mogelijkheden. Hij zag de mens als een uniek gemotiveerd individu met een brede waaier drijfveren.

Volgens Maslow streeft elk mens naar zelfverwerkelijking of zelfontplooiing. Dat geldt zowel op sociaal gebied (vriendschap met vrienden en vriendinnen) als op maatschappelijk gebied (schoolopleiding, baan, enz.). Er zijn echter veel belemmeringen die ons er van afhouden werkelijk uit onszelf te halen wat er in zit. Als we die belemmeringen weg zouden kunnen nemen, dan zouden er oneindig meer mogelijkheden kunnen worden gerealiseerd dan we nu doen. We benutten nu veelal slechts een fractie van onze potentiële mogelijkheden. Om te weten

welke belemmeringen dat zijn, is het belangrijk te weten door welke drijfveren een mens zoal wordt aangedreven in zijn leven. Om tot zelfverwerkelijking te komen moet een aantal fundamentele menselijke behoeften minimaal bevredigd zijn. Al deze fundamentele behoeften zijn aangeboren. Zo ontstond er een hiërarchie van de menselijke behoeften, dat ook wel bekend staat als de ‘Piramide van Maslow’ (zie bovenstaand figuur, bron: www.wikipedia.nl). De door McGregor (1966) beschreven Theorie X concentreert zich alleen op de behoeften op lager niveau (niveau 4 en 5) en negeert de behoeften op hoger niveau die dienen als de sleutel naar motivatie (Jaffee, 2001, p. 80). In termen van motiveren komt Theorie Y van McGregor het meest overeen met de theorie van Maslow. In Theorie Y moeten managers namelijk wel motiveren via sociale en waarderingsbehoeften.

De door McGregor beschreven Theorie Y en de Piramide van Maslow lijken goed te passen bij de benodigde vaardigheden die voortvloeien uit, in de theorie beschreven, good practices. Politie mensen moeten namelijk kunnen switchen tussen zelfstandige optredens in normale situaties en onder leiding in een team fungeren. Managers moeten er vanuit kunnen gaan dat hun medewerkers enerzijds zelfstandig functioneren en anderzijds accepteren dat chefs hun eigen verantwoordelijkheden hebben. Volgens Adang (2005) bepaalt de politiemens zijn handelen niet volledig individueel, maar is gebonden aan de gestelde kaders. Adang (2005) merkt op dat er wel altijd ruimte dient te blijven voor initiatief en creativiteit. Een combinatie van vaste procedures en regels gekoppeld aan een bepaalde discretie, waar creativiteit en eigen initiatief gevraagd zijn, lijkt de beste manier van bedrijfsvoering. Hierbij is de nadruk op vaste procedure en regels, beschreven in Theorie X, van belang om de benodigde uniformiteit onder agenten te borgen. In termen van Max Weber en Charles Heckser lijkt een combinatie van de bureaucratische organisatie en de postbureaucratische organisatie de meest geschikte (Jaffee, 2001, pp. 156-157). Kenmerken van postbureaucratie zoals flexibiliteit, creativiteit, evaluaties gebaseerd op gezamenlijk overleg en coaching worden hierbij gekoppeld aan kenmerken van de ‘ouderwetse’ bureaucratie zoals vaste procedures en regels (Jaffee, 2001, p. 157). In het vervolg van dit hoofdstuk zal hier nog een nadere invulling aan gegeven worden.

5.2. Gebruik van evaluaties

Structureel evalueren van zowel goede als slechte optredens is een goed middel om allerlei observaties vast te leggen en om mogelijke mankementen tijdens een optreden aan de kaak te stellen. Het gebruik van evaluaties geeft degene die hoger in de hiërarchie staan de mogelijkheid om vast te stellen wat er eigenlijk door hun ‘ondergeschikten’ wordt gedaan (Simon, 1997, p. 314). Er zijn verschillende methoden om evaluaties uit te voeren. Bij evaluaties van ME-optreden lijken de volgende twee methoden het meest passend te zijn: evaluatie gericht op de resultaten van ondergeschikten, gemeten in de mate van de bereikte doelen, en evaluatie gericht op de tastbare producten die de ondergeschikten hebben geproduceerd (Simon, 1997, p. 315).

Bij resultaatgerichte evaluatie wordt alleen gekeken in welke mate het organisatorische doel is bereikt en bij de evaluatie gericht op tastbare producten wordt gekeken naar een gedeelte van het gehele werk om te kijken hoe er is omgegaan met kwantiteit en kwaliteit. Dit zou neerkomen op het

beoordelen van alleen het eindresultaat of op het beoordelen van aparte facetten binnen de werkwijze. Beide methoden zouden passend zijn om een ME-optreden te evalueren. De resultaatgerichte evaluatie lijkt echter wel minder scherp te zijn, maar het lijkt wel een goede indicatie te geven over het verloop van een ME-optreden. Evaluaties gericht op de tastbare producten lijken een meer gedetailleerd inzicht te geven over een ME-optreden waarbij de mate van gebruik van afzonderlijke facetten gemeten wordt.

Evaluaties hebben volgens Simon (1997) ten minste vier verschillende functies. Zo kan het een diagnose geven van de kwaliteit van beslissingen die ondergeschikten nemen, het kan leiden tot correctie van incorrecte beslissingen, het kan leiden tot wijziging van het beleid en het kan gebruikt worden voor sancties tegen ondergeschikten (Simon, 1997, p. 316). Hieruit blijkt de fundamentele waarde die evaluaties met zich meebrengen: het ontstaan van maatschappelijke verontwaardiging zou kunnen duiden op een gebrek aan kwaliteit van agenten, maar het kan ook zijn dat het beleid van bovenaf aangepast dient te worden.

Bij het uitdelen van sancties wordt erg ingespeeld op het gebruik van gezag. Volgens Simon (1997) lijkt 'functioneel toezicht' in de vorm van advies beter te zijn dan in de vorm van gezag. Toezicht op basis van advies lijkt namelijk in veel situaties gezagsconflicten tussen 'line officers' en experts te voorkomen (Simon, 1997, p. 310). Evaluaties gericht op het geven van advies lijkt binnen de ME-organisatie ook passender te zijn. Deze vorm van toezicht komt overeen met de door McGregor beschreven Theorie Y. Wanneer er fouten aan het licht komen van agenten tijdens een optreden, kan er beter in overleg met die agenten een manier worden aangedragen hoe het beter kan, dan dat er sancties worden opgelegd aan agenten. Er is echter wel een bepaalde grens, bij buitensporig optreden of bij het herhaaldelijk in de fout treden dienen maatregelen genomen te worden, maar in beginsel lijkt het passender te zijn adviserend op te treden om in de toekomst betere resultaten te boeken. Sancties tegen agenten dragen op zich namelijk geen oplossing aan voor ME-optreden in de toekomst en bovendien is de capaciteit onder het personeel ook niet onuitputtend. Volgens Simon (1997) is het evaluatieproces alleen valide wanneer objectieve resultaten binnen de organisatie telkens met elkaar worden vergeleken (Simon, 1997, p. 328).

Interessant is om te kijken naar de functie van evaluaties en de mate van centralisatie of decentralisatie van beslissingen. Volgens Simon (1997) is er namelijk een zeer hechte relatie tussen de manier waarop evaluaties gebruikt worden en de mate van (de)centralisatie van beslissingen. Wanneer evaluaties gebruikt worden om individuele beslissingen te verbeteren en om te kijken waar ondergeschikten bijkomende begeleiding nodig hebben, leidt dat tot centralisatie. In het eerste geval is er dan sprake van een eigenlijke overdracht van de beslissingsfunctie en in tweede geval komen er meer regels en voorschriften bij die de eigen discretie van de ondergeschikten beperkt (Simon, 1997, p. 317). Wanneer evaluaties gebruikt worden om de eigen hulpmiddelen van ondergeschikten te versterken, leidt dat tot decentralisatie. Volgens Simon (1997) kunnen en worden alle drie de elementen vaak in afwisselende proporties toegepast (Simon, 1997, p. 318). Die combinatie van centralisatie en decentralisatie lijkt ook passend te zijn binnen de ME-organisatie. Agenten dienen namelijk uniform en consequent te handelen, waarbij het goed kunnen schakelen van essentieel belang is. Met eigen hulpmiddelen dienen agenten zich te conformeren aan de situatie, maar men dient binnen gestelde kaders op te treden.

Volgens Simon (1997) is centralisatie onmisbaar binnen een organisatie om bepaalde aspecten zoals coördinatie, expertise en verantwoordelijkheid te waarborgen. Aan de andere kant moeten de kosten die dat met zich meebrengt (bijvoorbeeld het beschikbaar maken van faciliteiten om beslissingen te kunnen communiceren) niet worden vergeten. Volgens Simon (1997) voelt het vaak 'veiliger' om zelf beslissingen te nemen omdat de nauwkeurigheid daarmee beter gewaarborgd is, maar daar staan extra kosten tegenover en bovendien kunnen ondergeschikten zich overbodig voelen als zij zelf geen beslissingen mogen nemen (Simon, 1997, p. 319). Beslissingen laten uitvoeren door hogere in de hiërarchie houdt bovendien vaak in dat het duurder wordt, omdat zij waarschijnlijk meer verdienen dan lager geschaalde mensen in de organisatie. Soms hebben juist de ondergeschikten de benodigde kennis om de juiste beslissingen te nemen (Simon, 1997, p. 322). Simon geeft aan dat teveel centralisatie daarom niet goed is, waar het kan zou decentralisatie gekozen moeten worden boven centralisatie.

Het lijkt de meest passende methode te zijn om een doeltreffend ontwerp van functionele decentralisatie te realiseren. Dat betekent dat een bepaalde mate van centralisatie op een bepaald

functioneel gebied (bijvoorbeeld chargeren) en decentralisatie op een ander gebied (bijvoorbeeld interventie) het beste werkt. De bejegeningwijze lijkt het beste vastgelegd te kunnen worden in regels en voorschriften. Zowel de verbale als non-verbale communicatie dient vriendelijk te zijn waar het kan en streng te zijn waar het moet. Het is belangrijk dat de wijze van bejegenen van burgers zorgvuldig en uniform gedaan wordt. De non-verbale communicatie kan het beste middels eenduidig en simpel gebruik van kleding worden voorgeschreven. Evenals de non-verbale communicatie, lijkt ook de verbale communicatie het beste te kunnen geschieden volgens vaste procedures en protocollen. Op die manier is er de minste kans dat agenten afwijkend gedrag vertonen, dat kan leiden tot agressie onder burgers. De onderlinge communicatie kan het beste geregeld worden door agenten zelf. Er dient namelijk sprake te zijn van korte en heldere communicatielijnen. Agenten dienen zelf aan elkaar door te geven wat er speelt tijdens een optreden en met behulp van goede apparatuur, zoals walkietalkies, dienen ze relevante informatie te communiceren naar hun collega's. De samenwerking met andere actoren tijdens een optreden dient ook de verantwoording te zijn voor agenten zelf. Agenten dienen te zorgen dat alle essentiële besluiten worden medegedeeld aan partners die daar belang bij hebben. Echter afspraken over bijvoorbeeld alcoholconsumptie, die in een eerder stadium genomen dienen te worden, kunnen beter worden gemaakt door mensen hoger in de organisatie. Agenten dienen afspraken, in samenwerking met andere actoren, tijdens een optreden na te leven en te handhaven.

Tijdens een optreden lijken agenten zelf het beste te kunnen beslissen op welk moment ze overgaan tot interventie. Dat dient immers een snelle en korte handeling te zijn en agenten hebben op dat moment het beste zicht op de situatie. Ze dienen daarvoor wel te beschikken over de benodigde middelen, zoals handboeien, om snel te kunnen ingrijpen. Dat is ook het geval op het punt van differentiëren. Agenten ter plaatse hebben het beste zicht op wie er wel en wie er niet schuldig zijn en zij lijken zodoende het beste te kunnen beslissen welke groep burgers behoren tot de categorie schuldig. Het moment van chargeren en het daarbij gepaarde gebruik van zwaardere geweldsmiddelen, lijkt het beste bepaald te kunnen worden door mensen die in de organisatie boven de agenten staan. Ervan uitgaande dat zij zich minder laten leiden door emoties, kunnen zij het beste moment bepalen van chargeren. Bovendien is dat echt een moment waarop in teamverband gewerkt dient te worden onder een leidinggevende.

6. Conclusie

Er valt te constateren dat de theorie allerlei aanknopingspunten biedt voor de werkwijze van de ME tijdens een optreden. Hierbij komt uit de theorie wel naar voren dat wordt verondersteld dat de politie zich in een dynamisch proces bevindt waarbij mensen hun eigen keuzes maken en die keuzes te beïnvloeden zijn. Adang (2005), Waddington (2007), Stott & Pearson (2007) en della Porta, Peterson & Reiter (2006), geven allen aan dat de politie zich telkens dient aan te passen aan de feitelijke situatie en dat het beheersen van flexibiliteit daarin van groot belang is.

De politieaanpak dient namelijk vriendelijk te zijn waar het kan en streng waar het moet. Het kunnen schakelen tussen verschillende houdingen en verschillende niveaus in de geweldspiraal is essentieel voor een politieagent. De nadruk dient te liggen op het voorkomen van rellen en repressie dient alleen als aanvulling, indien nodig, te worden gebruikt. In deze zogenaamde laagprofielaanpak spelen communicatie, interventie, differentiatie en gebruik van gepaste (geweld)middelen een zeer essentiële rol. De vraag is in hoeverre deze aanknopingspunten, die vanuit de theorie naar voren komen, overeen komen met de werkwijze tijdens een ME-optreden in de praktijk. Door te kijken naar alle onderzoeken, evaluaties en rapportages die bekend zijn over ME-optredens in de periode 2002 t/m 2007 is een bepaald beeld naar voren gekomen over de werkwijze van de ME.

Om te beginnen valt het op dat het belang van evaluaties blijkbaar nog niet voldoende is doorgedrongen binnen de ME. Adang (2005) en Stott & Pearson (2007) benadrukken dat het bij voortdurend vastleggen van observaties van belang is om tot een goede werkwijze te komen. De vastlegging van allerlei informatie tijdens en na een optreden lijkt niet door alle korpsen continu gedaan te worden. Een indicatie hiervoor is het schijnbare gebrek aan evaluatierapporten over ME-optredens die de korpsen bezitten. Op de vraag aan de regio's om evaluatierapporten op te sturen kwam immers nauwelijks respons en ook op de ME-bijeenkomsten waren de meeste deelnemers het erover eens dat er nog veel te verbeteren valt als het gaat om te leren van optredens. Het niet beschikken over informatie waarover men wel had kunnen beschikken, kan cruciaal zijn of situaties wel of niet escaleren. Tijdens ME-optredens lijkt het nu vaak zo te zijn dat er te weinig wordt gehandeld op basis van wat het verleden heeft uitgewezen. Uit onderzoeken of evaluaties wordt vrijwel nooit aangegeven of leermomenten daadwerkelijk tijdens een ME-optreden een rol hebben gespeeld. Alleen bij de casus Ondiep wordt expliciet aangegeven dat gebruik is gemaakt van ervaringen uit de casus Graafsewijk in Den Bosch. Dit lijkt echter tamelijk uniek te zijn en was afhankelijk van de toevallige link via de Hoofdofficier van Justitie die betrokken was geweest bij de casus Graafsewijk.

Wanneer de kritiek op zich bekeken wordt, die de afgelopen jaren is geuit bij een aantal optredens, heeft die kritiek telkens betrekking op één of meerdere facetten van de werkwijze van de ME. Die conclusie valt echter alleen te trekken op basis van de bekende kritiekgevallen. Dat is op zich ook logisch, omdat nader onderzoek naar incidenten vrijwel alleen wordt gedaan wanneer maatschappelijke verontwaardiging is ontstaan over een ME-optreden. En omdat de werkwijze van de ME de manier van optreden bepaalt, impliceert die verontwaardiging dat de werkwijze blijkbaar niet conform de verwachtingen is geweest. Binnen de werkwijze van de ME worden de facetten die belangrijk zijn voor de handhaving van de openbare orde niet consequent uitgevoerd. Er is echter niet één facet van de werkwijze aan te wijzen waarin structureel tekortgeschoten wordt door ME'ers. Zo worden bij elk facet positieve oordelen afgewisseld met negatieve oordelen en omgekeerd. Hierbij valt te constateren dat het werken op basis van een onderliggende theorie of evaluatie te weinig of niet juist gebeurt. Dit is een tweede constatering die aangeeft dat het belang van vastlegging en uitwisseling van observaties nog niet voldoende is doorgedrongen binnen de ME. Van optredens waarover geen maatschappelijke verontwaardiging lijkt te zijn, wil het niet zeggen dat ze vlekkeloos verlopen zijn. Adang (2005) gaf al aan dat het evalueren van alle slechte, maar ook van alle schijnbaar goed verlopen ME-optredens van groot belang is.

Wanneer we het aantal kritiekgevallen (23) afzetten tegen het aantal inzetten (1779) van de ME (zie ook Bijlage 1, blz. 53), lijkt dat aantal betrekkelijk gering. Gezien de beperkingen van de beschikbare cijfers, kan daar echter geen harde conclusie uit getrokken worden. Niet iedere inzet gaat namelijk gepaard met daadwerkelijk optreden en niet ieder optreden gaat gepaard met politieel geweldgebruik (Onderzoeksrapport: "Grootschalige ordehandhaving en ME", 2008). De verhouding is

echter zodanig, dat er in breder kader gezien ook geen sprake lijkt te zijn van een structurele tekortkoming van de werkwijze in zijn algemeenheid.

De conclusie valt te trekken dat er geen sprake is van een werkwijze waarbij consequent wordt geëvalueerd en de uitkomsten daarvan vervolgens worden toegepast in de praktijk. Het is zelfs zeer waarschijnlijk dat gebruik en toepassing van evaluaties niet of nauwelijks gebeurt. Daardoor is het mogelijk dat vanuit de theorie beschreven good practices de ene keer bij openbare ordehandhaving met succes worden toegepast en de andere keer bij een vergelijkbare situatie worden genegeerd. Evaluaties zijn naast de vastlegging en uitwisseling van observaties van belang om toekomstige optredens (nog) beter te laten verlopen. Het lijkt het meest gepast om evaluaties in eerste instantie te gebruiken in de vorm van advies, het uitdelen van sancties dient alleen gedaan te worden waar dat nodig is, bijvoorbeeld bij buitensporig optreden of bij het herhaaldelijk in de fout treden door agenten. De participatieve stijl lijkt hier het beste bij aan te sluiten om zo gezamenlijk tot betere resultaten te komen. De hogere niveaus oefenen invloed uit op de lager liggende niveaus en de hogere niveaus kunnen op hun beurt, door het ontvangen van feedback, beïnvloed worden door wat er op de lagere niveaus gebeurt. Evaluaties zouden binnen de ME-organisatie het best gebruikt kunnen worden om individuele beslissingen te verbeteren, begeleiding te geven waar nodig is en om de eigen middelen van de ondergeschikten te versterken.

Met betrekking tot de bedrijfsvoering lijkt een combinatie tussen vaste procedures en regels en bepaalde mate van discretie voor agenten, waar eigen verantwoordelijkheid een belangrijke rol speelt, de meest gepaste methode binnen een ME-organisatie. Dat betekent dat een bepaalde mate van centralisatie op een bepaald functioneel gebied en decentralisatie op een ander gebied het beste lijkt te werken. Zo lijkt de verbale en non-verbale communicatie naar burgers toe het beste te kunnen geschieden volgens vaste procedures en regels. Daarmee is de kans op afwijkend gedrag van agenten het minst groot en wordt het beeld van een zichtbare politie vergroot. De onderlinge communicatie en samenwerking met andere actoren tijdens een optreden, dient de verantwoording te zijn voor agenten zelf. Korte en heldere communicatielijnen zijn tijdens een optreden van belang. Met behulp van goede apparatuur dienen ze relevante informatie uit te wisselen met collega's en partners. Afspraken over bijvoorbeeld de alcoholconsumptie tijdens een evenement, die in een eerder stadium genomen dienen te worden, kunnen het beste door mensen hoger in de organisatie worden gemaakt. Beslissingen om over te gaan tot interventies lijken het beste gedecentraliseerd te kunnen zijn. Interventies dienen kort en snel te gebeuren en agenten ter plaatse hebben het beste zicht op de situatie. Met behulp van juiste middelen dienen agenten zelf in te grijpen waar het nodig is. Op het punt van differentiëren lijken agenten zelf ook het beste te kunnen bepalen wie er schuldig is en wie niet. De beslissing om te chargeren en over te gaan tot zwaardere geweldmiddelen lijkt het beste gecentraliseerd te kunnen worden. Die verantwoordelijkheid kan het beste bij mensen hoger in de organisatie liggen, omdat agenten op dat moment onder leiding in een team dienen te fungeren.

Literatuur

Adang, O.M.J. (1998), "Hooligans, autonomen, agenten. Geweld en politie-optreden in relsituaties". Samsom, Alphen aan den Rijn.

Adang, O.M.J. & J.G.B. Mensink (2001), "Pepperspray blijkt effectief". Algemeen Politieblad, nr. 5, p. 10-13.

Adang, O.M.J. & J.G.B. Mensink (2003), "Pepperspray: het gebruik in de praktijk". Het Tijdschrift voor de Politie, nr. 12, p. 15-19. Herdrukt in: Politiekundige verkenningen 2003-2004 (Stol & Den Boer, red, 2004), Elsevier Overheid.

Adang, O.M.J. (2005), "Met alle geweld leren... De strategische aanpak van risico-evenementen". Elsevier Overheid, 's-Gravenhage.

Adang, O.M.J. & E. Van der Torre (2007), "Hoezo rustig?! Een onderzoek naar het verloop van jaarwisselingen in Nederland". Politieacademie, Apeldoorn.

Della Porta, D., A. Peterson & H. Reiter (2006), "The Policing of Transnational Protest". Ashgate Publishing, Aldershot, Burlington.

Geurts, P. (1999), "Van probleem naar onderzoek. Een praktische handleiding met COO-cursus". Uitgeverij Coutinho, Bussum.

Haenen, H. & M. Van Hoorn (2006), "De slag om de Schinveldse bossen". Uitgeverij TIC, Maastricht.

Jaffee, D. (2001), "Organization Theory: Tension and Change". McGraw-Hill Companies, Singapore.

Van Leiden, I.M.G.G., N.A.M. Arts & H.B. Ferwerda (2008), "Rellen om te reellen".

Simon, H.A. (1945, 1997). "Administrative Behavior: a study of decision-making processes in administrative organizations" (4th edition). The Free Press, New York etc.

Stott, C. & G. Pearson (2007), "Football 'Hooliganism', Policing and the War on the 'English Disease'". Pennant Books, London.

Waddington, D.P. (2007), "Policing Public Disorder: Theory and Practice". Willan Publishing, Devon, Oregon.

Onderzoeksrapporten:

Auditteam voetbalvandalisme (2003 t/m 2007), eindrapportages.

Beeldenstorm (2007), "Verbeteronderzoek Pijnacker-Nootdorp".

Commissie voor de Politieklachten Amsterdam-Amstelland (2002 t/m 2006), jaarverslagen.

CIV (2005/2006), jaarverslag.

DSP-groep (2003), Rapport "onderzoek ongeregelheden huldiging NEC 29 mei 2003".

Nationale Ombudsman (2002), klacht 2006/125.

Nationale Ombudsman (2002), klacht 2006/090.

Nationale Ombudsman (2006), klacht 2008/115.

Onderzoeksgroep Lectoraat Openbare Orde & Gevaarbeheersing (2008), “Grootschalige ordehandhaving en Mobiele Eenheden: een verkennend onderzoek naar recente ervaringen met openbare ordehandhaving in Nederland”. Politieacademie, Apeldoorn

Internetsites:

<http://nederlandsnieuws.wordpress.com/>

www.ad.nl

www.altijdnieuws.nl

www.dag.nl

www.jongbloedonline.nl

www.mijnwoordenboek.nl

www.nu.nl

www.om.nl

www.politieacademie.nl

www.pzc.nl

www.vandale.nl

www.wikipedia.nl

Kranten:

AD/Haagsche Courant (2006).

Algemeen Dagblad (2004).

ANP (2004).

NRC Handelsblad (2006).

Trouw (2007).

Volkskrant (2004).

Vrij Nederland (2006).

Overige bronnen:

Burgemeester Job Cohen (2004), excuusbrief.

Burgemeester Rik Buddenberg (2007), Burgemeestersdagblad, nr. 45, 2007, pp. 16-19).

Burgemeester Annie Brouwer-Korf (2007), “Ambtsbericht over recente gebeurtenissen in de wijk Ondiep”.

Van Geelkerken Advocaten (2006), Dossiernaam: “Roda JC supporters/KNVB stadionverboden”, Dossiënummer: 06-0649.

SOVS (2003), verzamelde e-mails.

Supportersvereniging Feyenoord (2002), brief.

Supportersvereniging NEC (2003), brief.

Bijlage 1. Inzet Mobile Eenheden 2002 t/m 2007

Onderstaande cijfers zijn gebaseerd op gegevens die 15 van de 25 korpsen (waaronder Haaglanden en Amsterdam-Amstelland, maar bijvoorbeeld niet Rotterdam-Rijnmond en Utrecht) en de KMar opgestuurd hebben (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008).

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	
Voetbal	98	101	129	138	163	129	758
Ev. Overig	28	35	41	45	35	42	226
Uitg. geb.	1	5	1	0	10	18	35
Demo/actie	33	54	32	44	33	57	253
Ontruiming	9	8	23	9	12	14	75
Wijk	13	13	21	6	6	6	65
Ass. justitieel	7	18	60	22	42	36	185
Ass. calam.	6	6	3	3	8	7	33
Bew/bev	17	14	71	16	17	14	149
	212	254	381	283	326	323	1779

Onder voetbal vallen ook gebeurtenissen als hooliganacties en huldigingfeesten. Onder overige evenementen worden o.a. jaarwisseling, Oranjethuisituatie, Koninginnedag, sport/cultuur/muziekevenementen, kermissen, carnaval en overige festiviteiten als jaarfeesten e.d. verstaan. Onder assistentie justitieel horen invallen, zoekacties, moordzaken, gijzeling/ontvoering en aanhoudingen. Bij assistentie calamiteiten gaat het om assistentie bij ernstige ongevallen, calamiteiten, rampen/crises. Bij bewaking/beveiliging gaat het om inzet rond personen/gebouwen als ME-eenheid.

“In het overgrote merendeel van de gevallen waarin ME wordt ingezet gaat het om handhaving van de openbare orde: in 21% van de gevallen gaat het om andersoortige inzet (assistentie bij calamiteiten of justitieel dan wel bewakings- en beveiligingsopdrachten)” (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008).

“Van de openbare orde-inzet gaat het in meer dan de helft van de gevallen (54%) om voetbalwedstrijden in het betaalde voetbal en veel minder vaak om inzet bij overige evenementen (16%) of protestacties en demonstraties (18%) (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Met uitzondering van Amsterdam is inzet in uitgaansgebieden (in bovenstaande cijfers is de wekelijkse standaardinzet van ME in het Amsterdamse uitgaansgebied niet opgenomen) of ten behoeve van ontruiming zeldzaam. Nog zeldzamer is inzet naar aanleiding van ongeregelde heden in een wijk of buurt die losstaat van een specifiek evenement. Dergelijke inzetten krijgen wel veel media-aandacht” (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008). Uit de tabel blijkt ook dat de relatieve verschillen van jaar tot jaar gering zijn. Justitiële assistentie en bewakings/beveiligingsopdrachten kenden vooral een piek in 2004, het jaar dat Theo van Gogh werd vermoord (Onderzoeksrapport: “Grootschalige ordehandhaving en ME”, 2008).

Bijlage 2. Overige incidenten 2002 t/m 2007

Er is bij onderstaande incidenten verder niets bekend over de wijze van communicatie, interventie, differentiatie en toepassen van (geweld)middelen, echter zeker is dat de ME hierbij wel heeft opgetreden.

FC Groningen – Feyenoord, 2 november 2003, Groningen

Feyenoord-supporters stappen op de trein naar Groningen en onderweg wordt de groep (circa 110 personen) steeds baldadiger: er wordt alcohol gedronken, gerookt, geblowd, geplast en gekotst en andere reizigers worden lastig gevallen. De groep neemt daarna de omweg met de trein via Leeuwarden. Vervolgens wordt besloten om de trein in Grijpskerk stil te zetten en de 30 supporters met een kaartje voor de wedstrijd door te sturen naar het stadion. De supporters zonder kaartje worden opgepakt en geboeid afgevoerd naar De Kuip in Rotterdam. Het Auditteam voetbalvandalisme maakt in haar Eindrapport 2003-2004 melding van dit incident. Het Auditteam heeft het incident en het politieoptreden daarbij niet nader onderzocht.

Sparta – Heracles, 21 november 2003, Rotterdam

Nadat de trein is aangekomen op station Rotterdam Alexander krijgt de politie melding van vechtpartijen op het station. Uit videobeelden blijkt later dat de groep Heracles-supporters geprovoceerd wordt, uit de trein stapt en slaags raakt met een achttal individuen. De bemanning van de politiewagen die polshoogte komt nemen, wordt agressief benaderd en vraagt om assistentie. De politie rukt massaal uit en wordt bekogeld met stenen en flessen. Vervolgens worden 74 Heracles-supporters opgepakt en afgevoerd naar De Kuip waar een arrestatie-afhandelingseenheid is. Het Auditteam voetbalvandalisme maakt in haar Eindrapport 2003-2004 melding van dit incident. Het Auditteam heeft het incident en het politieoptreden daarbij niet nader onderzocht.

Graafsewijk, 7 en 8 april 2005, 's Hertogenbosch

In de Graafsewijk sloeg de vlam in de pan na de uitzending van het SBS6-programma 'Probleemwijken'. De agressie van buurtbewoners richtte zich op het huis van een man die in de SBS6-uitzending had gezegd dat hij wel eens seks had gehad met zijn stiefdochter. Zij trokken de wijk in en gooiden ruiten van de woning van de pedofiel in en sjouwden huisraad naar buiten. Die nacht werd de ME de wijk ingestuurd (www.nu.nl). De dag erop braken opnieuw ongeregelde heden uit. Bewoners gooiden met stenen, flessen en vuurwerk naar de politie. Vier politiemensen en een cameraman van de provinciale omroep raakten licht gewond. De politie was aan het begin van de avond met 30 agenten de wijk ingetrokken uit het oogpunt van preventief toezicht. Toen groepen mensen samenschoolden en met voorwerpen naar de politie begonnen te gooien, zette de politie drie ME-pelotons in. Tijdens diverse charges sneuvelde ruiten van woningen en werden auto's en straatmeubilair vernield. Na middernacht keerde de rust terug in de wijk. Verder is de onderzoeksgroep geen ander onderzoek of evaluatie bekend naar de politieoptredens in verband met Graafsewijk.

Jong Marokko – Jong Nigeria, 28 juni 2005, Kerkrade

Tijdens de tijdens het WK onder 20 gespeelde wedstrijd tussen Jong Marokko en Jong Nigeria is het onrustig in het stadion: er worden er voorwerpen op het veld gegooid en er worden voorwerpen en stoeltjes naar de ME gegooid. Ook buiten het stadion ontstaan op diverse plaatsen opstootjes en de autoriteiten hadden hun handen vol om de rellen te beteugelen. Marokkanen pleegden diefstallen van persoonlijke bezittingen van stewards, paarden werden met stenen bekogeld en de ME voerde diverse charges uit bij het stadion. Het Auditteam voetbalvandalisme maakt in haar Eindrapport 2005-2006 melding van dit incident. Het Auditteam heeft het incident en het politieoptreden daarbij niet nader onderzocht.

Voetbalincidenten 2006 – 2007

Het Auditteam voetbalvandalisme maakt in haar Eindrapport 2006-2007 melding van een aantal incidenten. Het Auditteam heeft de incidenten en het politieoptreden daarbij niet nader onderzocht. (Eindrapport Auditteam, 2006/2007, pp. 63-75). Het gaat om de volgende gebeurtenissen:

Huldiging Ajax, 7 mei 2006: groepjes Ajax-supporters pleegden vernielingen in de buurt van het Leidseplein. Nadat de ME het Leidseplein had schoongeveegd, verspreidden de jongeren zich in de omgeving waar ze onder meer met stenen gooiden.

FC Utrecht – ADO Den Haag, 22 oktober 2006: Haagse supporters vernielden een wand die het uitvak van het naastgelgen Utrechtse tribunevak scheidt. Afgebroken kuipstoeltjes werden als projectielen gebruikt. De ME voerde een aantal charges uit om de Haagse en Utrechtse supporters te scheiden. Daarbij werd de ME zelf ook doelwit van beide supporterskampen.

PSV – Galatasaray, 31 oktober 2006: PSV-supporters bekogelden politieagenten met stenen. De spanningen ontstonden toen de ME de supporters op hun plek moesten houden, omdat ze moesten wachten tot de Turkse fans waren vertrokken.

FC Utrecht – Schalke 04, 14 januari 2007: supporters van beide clubs hebben met elkaar gevochten in de binnenstad van Utrecht. De ME moest er aan te pas komen om beide supportersgroepen uit elkaar te halen.

Ajax – Haarlem, 24 januari 2007: voor het begin van de bekerwedstrijd zijn supporters van beide clubs buiten de Arena slaags geraakt. De ME moest charges uitvoeren op het plein voor het stadion om de tientallen vechtersbazen te scheiden.

AZ – Newcastle United, 15 maart 2007: er wordt een spervuur van plastic bierglazen vanuit de AZ-supporters richting de Newcastle-supporters gegooid. Onmiddellijk was de ME met een man of 60 ter plekke en werden enkele supporters aangehouden. De rust keerde terug, maar later vlogen er ineens terrasstoelen door de lucht. De ME verscheen te paard en op de achtergrond stonden agenten met honden klaar.

Feyenoord – FC Groningen, 9 april 2007: voor de wedstrijd werd al een groep Groningen supporters aangevallen waarbij de ME enkele charges moest uitdelen. Na de wedstrijd schermde de ME de Groningen supporters dusdanig af dat de Feyenoord supporters er niet bij konden komen. Daarop richtte de agressie zich tegen de ME en moesten er ongeveer 4 charges worden uitgevoerd. Hierbij werden Beredenen en de ME met stenen bekogeld. Er werden 14 supporters aangehouden.

FC Utrecht – FC Groningen, 17 mei 2007: supporters richtten zich uit frustratie op stewards omdat ze door hen worden tegengehouden om door de hekken naar de andere tribune te komen. Nadat de ME was binnengekomen werden er ook ME'ers met riemen bewerkt. In totaal werden 15 supporters aangehouden.

Bijlage 3. Reflectieverslag

In deze reflectie zal ik terugkijken op mijn professioneel functioneren gedurende het gehele onderzoeksproces. Ik zal enkele zaken aandragen die ik lastig vond en zaken waar ik minder moeite mee had en aangeven wat ik nu geleerd heb van het hele proces van de bacheloropdracht. Vorig jaar half januari ben ik op zoek gegaan naar een opdracht die mij leuk en interessant leek. Dit bleek al direct een tijdrovende bezigheid te zijn. Mijn interesse lag op het gebied van veiligheidsstudies en daarom ben ik binnen het IPIT op zoek gegaan naar een begeleider. Die begeleider vond ik in de persoon van dhr. Johannink. In eerste instantie leek het allemaal snel te verlopen, omdat ik via mijn begeleider op het idee kwam om een opdracht te doen op het gebied van veiligheidsregio's. Echter bij gemeente, brandweer of politie bleek er telkens geen interesse te zijn in een onderzoek naar de veiligheidsregio of er werd aangegeven dat er geen interne capaciteit was om mijn te kunnen begeleiden bij het onderzoek. Vrijwel elke keer werd er wel in eerste instantie aangegeven dat er iets mogelijk was en dat ze me zouden terug bellen, maar ook telkens kreeg ik te horen dat het uiteindelijk niet door kon gaan. Dit heeft me ongeveer een maand gekost. Daarna heeft mijn begeleider zelf de vraag uitgezet bij zijn netwerk en daar kwam een positief signaal vanuit de Politieacademie Apeldoorn. Toen kreeg ik echter te horen dat ik een andere begeleider moest zoeken, omdat dhr. Johannink mij niet verder mocht begeleiden en toen ben ik pas in contact gekomen met mijn uiteindelijke examinerator dhr. Svensson. Het was inmiddels al eind februari en in anderhalve maand was ik eigenlijk nog niets opgeschoten. Dit heeft onnodig veel tijd gekost, ik heb onderschat dat het zoveel tijd zou innemen en ik heb hierbij een te afwachtende houding aangenomen.

Ondertussen was ik wel in contact gekomen met de Politieacademie en begin april had ik daar mijn eerste afspraak met dhr. Adang over de invulling van de bacheloropdracht. Ook dit punt heb ik onderschat en achteraf kan ik stellen dat dit het punt is geweest waarop ik de meeste problemen heb gekend. Door allerlei zaken zijn pas eind juni (!) de definitieve onderzoeksvragen en –opzet vastgesteld. Ik had daar veel korter op moeten zitten en betere afspraken moeten maken met mijn begeleider vanuit de Politieacademie Apeldoorn. De communicatie was in het begin niet helder, zo wist ik bijvoorbeeld niet dat hij drie weken afwezig was i.v.m. het EK voetbal in Oostenrijk/Zwitserland en zodoende lag het onderzoek die weken stil. Ik kan wel stellen dat het zoeken naar een opdracht en het vaststellen van de onderzoeksvragen en onderzoeksoepzet mij onnodig veel tijd hebben gekost en dat ik daarmee de meeste moeite heb gekend. Pas nadat ik met dhr. Svensson en dhr. Adang samen ben gekomen, zijn er zaken kortgesloten en vanaf dat moment ben ik pas echt begonnen met de start van mijn onderzoek.

Tijdens de bacheloropdracht krijgt de student een behoorlijke mate van vrijheid en zelfstandigheid. Er wordt verondersteld dat de student zelf een planning maakt en zelf verantwoordelijkheid neemt voor het voldoen aan die planning. Het maken van die planning heb ik, voordat ik met het zoeken begon, wel gemaakt, maar ik kwam er al snel achter dat ik ruimschoots niet aan die planning kon voldoen. Ik had in totaal een maand gepland voor het zoeken naar en invulling geven aan de opdracht, maar op die punten kwam ik al meteen bedrogen uit.

Het vervolg liep wel een stuk beter. Het doorwerken van de literatuur liep volgens wens en ook de verdere samenwerking met dhr. Adang en de overige leden van de onderzoeksgroep verliep prima. In totaal zijn we vier keer bij elkaar gekomen met de onderzoeksgroep. Het gehele hoofdstuk 4 ('Werkwijze van de ME bij gevallen waarbij kritiek werd geuit') was bruikbaar voor hun onderzoeksrapport. Zij hebben zelf vijf casussen geselecteerd en zijn daar, bijvoorbeeld met behulp van interviews, dieper op ingegaan. Die vijf casussen, die meer gedetailleerd zijn weergegeven, zijn overgenomen uit hun onderzoeksrapport. De bijeenkomsten stonden vooral in het teken van uitwisselen en vergelijken van informatie en het doornemen van de stand van zaken tot op dat moment. Soms bleek bijvoorbeeld dat de onderzoeksgroep nog een casus had ontdekt, die ik mee kon nemen in mijn onderzoek. Omdat ik grotendeels op de Politieacademie heb gewerkt aan mijn scriptie, had ik goed contact met dhr. Adang en kon ik snel terecht met vragen of andere dingen die niet duidelijk waren. Dat was bevorderlijk voor de voortgang van mijn onderzoek. Ik ben tevreden over de beantwoording van mijn onderzoeksvragen.

Met mijn examinerator heb ik in totaal vier keer een gesprek gehad over de stand van zaken van mijn scriptie tijdens het onderzoek. Met mijn mee-lezer heb ik bovendien ook nog een kort onderhoud

gehad over het concept van de scriptie. Telkens was het mij na elk gesprek wel duidelijk wat voor verbetering vatbaar was en op welke manier dat verbeterd kon worden. In het begin bleek bijvoorbeeld dat ik teveel vasthield aan de lijn van de literatuur en dat ik meer mijn eigen verhaal moest samenstellen. Dat heb ik als zeer prettig ervaren. Het is prettig om gedurende het onderzoeksproces een paar keer de tussenstand van de scriptie te bespreken, om te waken dat er van een bepaalde lijn wordt afgeweken.

Alles bij elkaar genomen is het hele onderzoeksproces een leerzame periode geweest. Ik dien me veel meer te focussen op mijn planning en te zorgen dat ik een niet te afwachtende houding aanneem. Het begin van het onderzoeksproces heeft mij veel te veel tijd gekost. Dat zal ik bij mijn afstudeeropdracht proberen te voorkomen. Mijn kennis op het gebied van veiligheidsstudies is verbreed en ik vond het uitgevoerde onderzoek bovendien interessant en leuk om te doen. Ik heb besloten ook mijn masteropdracht op het gebied van veiligheidsstudies te voltooien. Al met al ben ik tevreden met het eindresultaat, al had ik het gehele traject graag afgerond in een korter tijdbestek.